YAHYA KEMAL BEYATLI

(1884 - 1958)

Derleyen:
Semiramis Kanbak

İÇİNDEKİLER:

YAHYA KEMAL BEYATLI KİMDİR? - 5

ŞİİRLERİ:

26 Ağustos 1922 - 7
Açık deniz - 7
Akıncı - 8
Atik-Valde'den inen sokakta - 9
Bahçelerden uzak - 10
Bâkî'nin gazelini taştîr - 11
Bir başka tepeden - 13
Çubuklu gazeli - 14
Deniz türküsü - 15
Duyuş ve düşünüş - 16
Düşünce - 17
Endülüs'te raks - 18
Erenköyü'nde bahar - 19
Eylül sonu - 20
Gece - 20
Gece bestesi - 21
Geçmiş yaz - 22
Hayal beste - 22
Hayal şehir - 23
Hazan bahçeleri - 24
Hazan gazeli - 25
Kar musikileri - 26
Mohaç türküsü - 27
O rüzgâr - 28
O taraf - 29
Ömür - 29
Özleyen - 30
Rindlerin akşamı - 30
Rindlerin ölümü - 31
Rubâiler - 31
Ses - 34
Sessiz gemi - 35

Siste söyleniş - 36
Sonbahar - 37
Süleymaniye'de bayram sabahı - 38
Vuslat - 41

ÇEVİRİ:

Ömer Hayyam'dan rubailer - 43

ONUN İÇİN:

Ah "Aziz İstanbul" - 55
Başlangıç - 56
Methiye gazel - 57
Söyler - 58
Yahya Kemal - 59
Yahya Kemal Beyatlı - 60
Yahya Kemal Beye - 61
Yahya Kemal gibi - 61
Yahya Kemal için gazel - 62
Yahya Kemal'e - 62
Yahya Kemal'e mektup - 63
Yahya Kemal'e mersiye - 64
Yahya Kemal'e rubâi - 65
Yahya Kemal'e rubâi - 65
Yahya Kemal'i düşünürken - 66
Yahya Kemal'in aziz hatırasına - 66
Yahya Kemal'in ruhuna gazel - 67

DÜZ YAZILARI:

Aziz İstanbul - 68
Bir devrin sonu, bir devrin başlangıcı - 73
Mustafa Kemal Paşa - 75

ONA DAİR:

Atatürk - Yahya Kemal dostluğu - 78
Beyaz Karanlık - 86
Bugünkü gözle Yahya Kemal - 86
Celile Hanım - Yahya Kemal aşkı - 88

Doğumunun 65 inci yılında Yahya Kemal - 93
Hayalşehir - 95
İki sonbahar şiiri - 100
Köksüzlük - 106
Sevginin altındaki gerçek - 109
Tanpınar'a göre Yahya Kemal - 112
Yahya Kemal Beyatlı - 117
Yahyâ Kemal'e dair - 122

YAHYA KEMAL BEYATLI KİMDİR?

"Ölüm âsude bahar ülkesidir bir rinde,
Gönlü her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter.
Ve serin serviler altında yatan kabrinde,
Her seher bir gül açar, her gece bir bülbül öter..."

2 Aralık 1884 yılında, bugün Makedonya sınırları içinde bulunan, Üsküp'te doğan Yahya Kemal Beyatlı'nın asıl adı Ahmed Agâh'tır.

İlk öğrenimini Üsküp'te, orta öğrenimini Üsküp ve Selanik'te sürdüren şair, öğrenimini tamamlamak için önce İstanbul'a, ardından da Paris'e gitti ve orada yaklaşık 10 yıl kaldı.

Bu süre içinde pekçok Fransız şairini okuyup tanıma imkanı bulan Yahya Kemal, 1912 yılında İstanbul' a döndü. Darüşşafaka, Medresetü'l-Vâizîn ve Darülfünun'da tarih, edebiyat, medeniyet tarihi, batı ve Türk edebiyatı tarihi dersleri verdi.

Mütareke dönemi ve İstiklal Savaşı yıllarında yazı ve sohbetleriyle Milli Mücadele'yi destekledi. Lozan Konferansı' na müşavir aza olarak katıldı. Urfa (1923), Tekirdağ (1935), ve İstanbul (1946) milletvekillikleri yaptı. Ayrıca Varşova (1926) Madrid (1929) orta elçilikleri ile Pakistan (1948) büyük elçiliği görevlerinde bulundu. 1 Kasım 1958 tarihinde İstanbul'da yaşama veda eden şairin kabri Rumelihisarı'ndadır.

BAZI ESERLERİ:

Şiir:
Kendi Gökkubbemiz (1961)
Eski Şiirin Rüzgarıyla (1962)
Rubailer ve Hayam Rubailerini Türkçe Söyleyiş (1963)
Bitmemiş Şiirler (1976)

Nesir:
Aziz İstanbul (1964)
Eğil Dağlar (1966)
Siyasi ve Edebi Portreler (1968)
Siyasi Hikayeler (1968)
Edebiyata Dair (1971)

Çocukluğum Gençliğim Siyasi ve Edebi Hatıralarım (1972)
Tarih Musahabeleri (1975)
Mektuplar-Makaleler (1977)
Pek Sevgili Beybabacığım (1998)

ŞİİRLERİ:

26 AĞUSTOS 1922

Şu kopan fırtına Türk ordusudur yâ Rabbi.
Senin uğrunda ölen ordu budur yâ Rabbi.
Tâ ki yükselsin ezanlarla müeyyed nâmın,
Galib et, çünkü bu son ordusudur İslâm'ın.

Eski Şiirin Rüzgârıyle, S. 140

AÇIK DENİZ

Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum;
Her lâhza bir alev gibi hasretti duyduğum.
Kalbimde vardı "Byron"u bedbaht eden melâl,
Gezdim o yaşta dağları, hulyâm içinde lâl,
Aldım Rakofça kırlarının hür havâsını,
Duydum akıncı cedlerimin ihtirâsını,
Her yaz, şimâle doğru asırlarca bir koşu,
Bağrımda bir akis gibi kalmış uğultulu..
Mağlûpken ordu, yaslı dururken bütün vatan,
Rü'yâma girdi her gece bir fâtihâne zan.
Hicretlerin bakıyyesi hicranlı duygular,
Mahzun hudutların ötesinden akan sular,
Gönlümde hep o zanla berâber çağıldadı,
Bildim nedir ufuktaki sonsuzluğun tadı!
Bir gün dedim ki istemem artık ne yer ne yâr!
Çıktım sürekli gurbete, gezdim diyar diyar;
Gittim o son diyâra ki serhaddidir yerin,
Hâlâ dilimdedir tuzu engin denizlerin!

Garbın ucunda, son kıyıdan en gürültülü
Bir med zamânı, gökyüzü kurşunla örtülü,
Gördüm deniz dedikleri bin başlı ejderi;
Gördüm güzel vücûdunu zümrütliyen deri,
Keskin bir ürperişle kımıldandı anbean;
Baktım ve anladım ki o ejderdi canlanan.

Sonsuz ufuktan âh o ne coşkun gelişti o!
Birden nasıl toparlanarak kükremişti o!
Yelken, vapur, ne varsa kaçışmış limanlara,
Yalnız onundu koskoca meydan ve manzara!
Yalnız o kalmış ortada, âsi ve bağrı hûn,
Bin mağra ağzı açılmış, ulurken uzun uzun,
Sezdim bir âşinâ gibi, heybetli hüznünü!

Rûhunla karşı karşıya kaldım o med günü,
Şekvânı dinledim, ezelî muztarip deniz!
Duydum ki rûhumuzla bu gurbette sendeniz,
Dindirmez anladım bunu hiç bir güzel kıyı;
Bir bitmiyen susuzluğa benzer bu ağrıyı.

Kendi Gök Kubbemiz, S. 8-10

AKINCI

Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik;
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik!

Ak tolgalı beylerbeyi haykırdı: İlerle!
Bir yaz günü geçtik Tuna' dan kafilelerle..

Şimşek gibi bir semte atıldık yedi koldan.
Şimşek gibi Türk atlarının geçtiği yoldan.

Bir gün dolu dizgin boşanan atlarımızla,
Yerden yedi kat arşa kanatlandık o hızla..

Cennette bugün gülleri açmış görürüz de,
Hâlâ o kızıl hâtıra titrer gözümüzde!

Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik,
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik!

Yahya Kemal Beyatlı, Yaşamı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler, S. 91

ATİK-VALDE'DEN İNEN SOKAKTA

- Nihad Sami Banarlı'ya -

İftardan önce gittim Atik-Valde semtine,
Kaç def'a geçtiğim bu sokaklar, bugün yine,
Sessizdiler. Fakat Ramazan mâneviyyeti
Bir tatlı intizâra çevirmiş sükûneti;
Semtin oruçlu halkı, süzülmüş benizliler,
Sessizce çarşıdan dönüyorlar birer birer;
Bakkalda bekleşen fıkarâ kızcağızları
Az çok yakında sezdiriyor top ve iftarı.
Meydanda kimse kalmadı artık bütün bütün;
Bir top gürültüsüyle bu sâhilde bitti gün.
Top gürleyip oruç bozulan lâhzadan beri,
Bir nurlu neş'e kapladı kerpiçten evleri.
Yârab nasıl ferahlı bu âlem, nasıl temiz!

Tenhâ sokakta kaldım oruçsuz ve neş'esiz.
Yurdun bu iftarından uzak kalmanın gamı
Hadsiz yaşattı rûhuma bir gurbet akşamı.
Bir tek düşünce oldu tesellî bu derdime;
Az çok ferahladım ve dedim kendi kendime:
"Onlardan ayrılış bana her an üzüntüdür;
Mâdem ki böyle duygularım kaldı, çok şükür."

Kendi Gök Kubbemiz, S. 28-29

BAHÇELERDEN UZAK

- Ahmet Hamdi Tanpınar'a -

İstemem artık ışık, râyiha, renk âlemini,
Koklamam yosma karanfille, güzel yâsemini.

Beni bir lâhza müsâit bulamaz idlâle,
Ne beyaz bâkire zambak, ne ateşten lâle.

Beklemem fecrini leylâklar açan nîsânın,
Özlemem vaktini dağ dağ kızaran erguvanın.

Her sabah başka bahâr olsa da ben uslandım,
Uğramam bahçelerin semtine gülden yandım ...

Kendi Gök Kubbemiz, S. 131

BÂKÎ'NİN GAZELİNİ TAŞTÎR (*)

Fermân-ı aşka cân iledir inkıyâdımız
Pürdür hayâl-i yâr ile her lâhza yâdımız
Mevkûfdur o mâha samîm-î fuâdımız
Âhır varınca haddine hestî-i şâdımız
Hükm-î kazâye zerre kadar yok inâdımız

Bâş eğmeziz edâniye dünyâ-yı dûn içün
Ettik fedâ zevâhiri şevk-î derûn içün
Sattık metâ-ı ömrü mey-î lâ'lgûn içün
Nevbet çalınca rıhlet-i milk-î sükûn içün
Allaha'dır tevekkülümüz itimâdımız.

Biz müttekâ-yı zerkeş -i câhe dayanmazız
Bâlîn-i bahtı cây-i mübâhât sanmazız
Pervâne-vâr şem'-i mükâfâte yanmazız
İkbâl içün mevâid-i iblîse kanmazız
Hakkın kemâl-i lûtfunadır istinâdımız

Zühd ü salâha eylemeziz ilticâ hele
Âsâr-ı ittikaaye bedel câm alıp ele
Dünyâda vârımız yoğumuz vermişiz yele
Çekmekteyiz kavâfil-i uşşâka meş'ale
Tuttu eğerçi âlem-i kevn'i fesâdımız.

Meyden safâ-yı bâtın-ı humdur garaz heman
Değmezdi yoksa sekrine peymâne-î mugan
Her câm içinde seyredilür başka bir cihan
Şürb-î müdâm içün neye kıldık fedâ-yı can
Erbâb-ı zâhir anlayamazlar murâdımız.

Minnet Hudâ'ye devlet-i dünyâ fenâ bulur
Elhak gazelde neşve-i Bâkî bekâ bulur
Ahlâf o nazm'e gûş tutarken safâ bulur
Teştîrimiz bu sâyede az çok bahâ bulur
Bâkî kalur sahîfe-i âlemde âdımız.

(*) Taştîr: Bir gazeldeki beyitlerin mısraları arasına başka bir şair tarafından üç mısra eklenmesiyle oluşan bir nazım şeklidir. Eklemeler, asıl gazelin anlamı, teması, vezin ve kafiyesiyle uyuşmalıdır.

İnkıyâd: boyun eğme, itaat etme / **Pür:** dolu / **Yâd:** hatırda tutma / **Mevkûf:** hapsolma, tutuklu olma / **Fuâd:** gönül / **Samîm:** içten / **Hestî:** mevcudiyet / **Şâd:** Sevinçli, şen, bahtiyar / **Âhir:** En son, sonraki / **Hükm-î kazâ:** Allah tarafından verilen hüküm. / **Edâni:** Alçak, bayağı / **Dûn:** Aşağılık / **Zevâhir:** Yüksek şan ve şerefler / **Şevk:** şiddetli arzu. / **Derûn:** kalb. / **Metâ:** Kıymetli eşya / **La'l-gun**: al renkli, kırmızı / **Nevbet:** nöbet, sıra / **Rihlet:** göçmek, ölmek. / **Mütteka:** yaslanmağa yarayan şey / **Zerkeş:** altın kakmalı, altın işlemeli / **Cah:** makam, itibar / **Mübahat:** öğünmek / **Cây:** yer, makam, mevki / **Balin:** yastık / **Mükâfat:** bir hizmet karşılığı verilen ödül / **Vâr:** gibi / **Şem**: mum, ışık. / **Mevaid:** vaad edilenler / **İblis:** şeytan / **Kemâl:** fazilet, değer / **İstinad:** dayanma, güvenme / **Zühd:** kendini tümüyle ibadete verme / **Salâh:** dine olan bağlılık / **İltica:** sığınma / **Sa'r:** ateşin alevlenmesi / **İttika:** sakınmak, çekinmek / **Bedel:** karşılık / **Cam:** bardak, sırça. / **Kavafil:** kafileler. / **Uşşak:** âşıklar / **Meş'ale:** ucunda ateş yanan değnek (öncü) / **Eğerçi:** ise de, her ne kadar / **Kevn:** var olmak / **Fesad:** fenalık, karışıklık / **Hum:** şarap küpü / **Bâtın:** iç, gizli, içyüz, sır, esrar / **Garaz:** kasıt, kötü niyet, kin / **Sekr:** (Sekir) sarhoşluk / **Mugan:** Mecusiler, ateşe tapanlar / **Müdam:** devam eden, sürekli, dâim olan / **Şürb:** içme / **Neşve:** mest ve sarhoş olmak / **Elhak:** doğrusu, gerçekten / **Beka:** ebedîyet, sonsuzluk / **Ahlaf:** halefler, sonra gelenler / **Guş tutmak:** kulak vermek / **Bahâ:** kıymet, değer.

Eski Şiirin Rüzgârıyle, S. 112-113

BİR BAŞKA TEPEDEN (BAŞKA BİR TEPEDEN)

Sana dün bir tepeden baktım azîz İstanbul!
Görmedim gezmediğim, sevmediğim hiçbir yer.
Ömrüm oldukça, gönül tahtıma keyfince kurul!
Sâde bir semtini sevmek bile bir ömre değer (yeter).

Nice revnaklı şehirler görülür dünyâda,
Lâkin efsunlu (esrarlı) güzellikleri sensin yaratan.
Yaşamıştır derim, en hoş ve uzun rü'yâda
Sende çok yıl yaşıyan, sende ölen, sende yatan.

Not: Bu şiirin Yahya Kemal Beyatlı tarafından seslendirilen kaydında şiir parantez içinde verilen kelimelerle okunmuştur.

Yahya Kemal Beyatlı, Yaşamı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler, S. 90

ÇUBUKLU GAZELİ

Âheste çek kürekleri mehtâb uyanmasın,
Bir âlem-i hayâle dalan âb uyanmasın.

Âgûş-ı nev-bahârda hâbîdedir cihan,
Sürsün sabâh-ı haşre kadar, hâb uyanmasın.

Dursun bu mûsikî-i semâvî içinde sâz,
Leyl-î tarâbda bir dahî mızrâb uyanmasın.

Ey gül sükûta varmağı emreyle bülbüle,
Gülşende mest-i zevk olan ahbâb uyanmasın.

Değmez Kemâl uyanmaya ikmâl-i ömr içün,
Varsın bu uykudan dîl-i bîtâb uyanmasın...

Eski Şiirin Rüzgârıyle, S. 63-64

DENİZ TÜRKÜSÜ

Dolu rüzgârla çıkıp ufka giden yelkenli!
Gidişin seçtiğin akşam saatinden belli.
Ömrünün geçtiği sâhilden uzaklaştıkça
Ve hayâlinde doğan âleme yaklaştıkça,
Dalga kıvrımları ardında büyür tenhâlık
Başka bir çerçevedir, git gide dünyâ artık.
Daldığın mihveri, gittikçe, sarar başka ziyâ;
Mâvidir her taraf, üstün gece, altın deryâ...

Yol da benzer hem uzun, hem de güzel bir masala,
O saatler ki geçer başbaşa yıldızlarla.
Lâkin az sonra lezîz uyku bir encâma varır;
Hilkatin gördüğü rü'yâ biter, etrâf ağarır..
Som gümüşten sular üstünde, giderken ileri
Tâ uzaklarda şafak bir bir açar perdeleri.
Mûsikîsiyle bir âlem kesilir çalkantı;
Ve nihâyet görünür gök ve deniz saltanatı.

Girdiğin aynada, geçmiş gibi dîğer küreye,
Sorma bir sâniye, şüpheyle, sakın: "Yol nereye?"
Ayılıp neş'eni yükseltici sarhoşluktan,
Yılma korkunç uçurum zannedilen boşluktan!
Duy tabîatte biraz sen de ilâh olduğunu!
Rûh erer varlığının zevkine duymakla bunu.

Çıktığın yolda, bugün, yelken açık, yapyalnız,
Gözlerin arkaya çevrilmeyerek, pervâsız,
Yürü! Hür mâviliğin bittiği son hadde kadar!..

İnsan, âlemde hayâl ettiği müddetçe yaşar.

Kendi Gök Kubbemiz, S. 90-91

DUYUŞ VE DÜŞÜNÜŞ

Sevdiklerim göçüp gidiyorlar birer birer
Ay geçmiyor ki almayayım gamlı bir haber.

Kalbim zaman zaman bu haberlerle burkulu;
Zihnim düşünceden dağınık, gözlerim dolu.

Kaybetti asrımızda ölüm eski hüznünü,
Lâkayd olan mühimsemiyor gamlı bir günü.

Çok şey bilen diyor:"Gidecek her gelen nesil!
Ey sâde-dil! Bu bahsi hayâtında böyle bil!

Hiç durmadan hayât öğütür devreden bu çark,
Ölmek sırayladır, sıralanmakta varsa fark!"

İlmin derin görüşleri, aklın hükümleri
Doldurmuyor boşalmış olan hisli bir yeri...

Kendi Gök Kubbemiz, S. 102-103

DÜŞÜNCE

Ülfet belâlı şey, fakat uzlet sıkıntılı,
Bilmem nasıl geçirmeliyim son beş on yılı?

İnsanlar anlaşıldı. Cihânın da sırrı yok,
Kalsaydı terkeşimde eğer tek bir altın ok

En tatlı bir hayâl için atmazdım ufkuma.
Dalsın yakından gözlerim artık son uykuma!

"Yalnız duyan yaşar" sözü derler ki doğrudur;
"Yalnız duyan çeker" derin, en doğru söz budur.

Gördüm ve anladım yaşamak macerâsını
Bâkiyse rûh eğer dilemezdim bekâsını.

Hulyâsı kalmayınca hayâtın ne zevki var?
Bitsin, hayırlısıyle, bu beyhûde sonbahar!

Ölmek değildir ömrümüzün en fecî işi,
Müşkül budur ki ölmeden evvel ölür kişi.

Kendi Gök Kubbemiz, S. 81-82

ENDÜLÜS'TE RAKS

Zil, şal ve gül. Bu bahçede raksın bütün hızı...
Şevk akşamında Endülüs üç def'a kırmızı...

Aşkın sihirli şarkısı yüzlerce dildedir
İspanya neş'esiyle bu akşam bu zildedir.

Yelpâze çevrilir gibi birden dönüşleri,
İşveyle devriliş, saçılış, örtünüşleri.

Her rengi istemez gözümüz şimdi aldadır.
İspanya dalga dalga bu akşam bu şaldadır.

Alnında halka halkadır âşüfte kâkülü
Göğsünde yosma Gırnata'nın en güzel gülü..

Altın kadeh her elde, güneş her gönüldedir
İspanya varlığıyla bu akşam bu güldedir.

Raks ortasında bir durup oynar, yürür gibi;
Bir baş çevirmesiyle bakar öldürür gibi..

Gül tenli, kor dudaklı, kömür gözlü, sürmeli,
Şeytan diyor ki sarmalı, yüz kerre öpmeli..

Gözler kamaştıran şala, meftûn eden güle
Her kalbi dolduran zile, her sîneden "Ole!"

Kendi Gök Kubbemiz, S. 151-152

ERENKÖYÜ'NDE BAHAR

Cânan aramızda bir adındı,
Şirin gibi hüsn ü âna unvan,
Bir sâhile hem şerefti hem şan,
Çok kerre hayâlimizde cânan
Bir şi'ri hatırlatan kadındı.

Doğmuştu içimde tâ derinden
Yıldızları mâvi bir semânın;
Hazzıyla harâb idim edânın,
Hâlâ mütehayyilim sadânın,
Gönlümde kalan akislerinden.

Mevsim iyi, kâinat iyiydi;
Yıldızlar o yanda, biz bu yanda,
Hulyâ gibi hoş geçen zamanda
Sandımki güzelliğin cihanda
Bir saltanatın güzelliğiydi.

İstanbul'un öyledir bahârı;
Bir aşk oluverdi âşinâlık..
Aylarca hayâl içinde kaldık;
Zannımca Erenköy'ünde artık
Görmez felek öyle bir bahârı.

Kendi Gök Kubbemiz, S. 129-130

EYLÜL SONU

Günler kısaldı.. Kanlıca'nın ihtiyarları
Bir bir hatırlamakta geçen sonbaharları.

Yalnız bu semti sevmek için ömrümüz kısa.
Yazlar yavaşça bitmese, günler kısalmasa.

İçtik bu nâdir içki'yi yıllarca kanmadık.
Bir böyle zevke tek bir ömür yetmiyor, yazık!

Ölmek kaderde var, bize ürküntü vermiyor;
Lâkin vatandan ayrılışın ıztırâbı zor.

Hiç dönmemek ölüm gecesinden bu sâhile,
Bitmez bir özleyiştir, ölümden beter bile.

Kendi Gök Kubbemiz, S. 53-54

GECE

Kandilli yüzerken uykularda
Mehtâbı sürükledik sularda.

Bir yoldu parıldayan gümüşten,
Gittik... Bahs açmadık dönüşten.

Hulyâ tepeler, hayâl ağaçlar.
Durgun suda dinlenen yamaçlar..

Mevsim sonu öyle bir zaman ki
Gâip bir mûsikîydi sanki.

Gitmiş, kaybolmuşuz uzakta..
Rü'yâ sona ermeden şafakta.

Kendi Gök Kubbemiz, S. 47-48

GECE BESTESİ

O KUŞ en kuytu bahçelerde öter;
Sarmaşıklarla yüklü vâdîde;
Hiç bir el değmemiş ağaçlarda;
Geceden tâ şafak sökünceye dek
Yükselir perde perde içli sesi;
En uzun nağmesiyle, bir müddet,
Gaşyeder yer yüzünde dinliyeni;
Bir zaman gökyüzünde yalnız o ses,
O terennüm kalır;
Gaşyolur dinledikçe yıldızlar.

O kuş ancak bahâr olunca gelir;
Nerelerden gelir?
Kimse bilmez, bu bir muammâdır;
Bahâr erince sona
Kaybolur, başka bir bahâra kadar.

O kuşun ömrü, bir güzel gecede,
Bir güzel beste söylemekle geçer.
O kuş en kuytu bahçelerde öter;
Hayâl içinde yaşar,
Hayâl içinde ölür.

Kendi Gök Kubbemiz, S. 111-112

GEÇMİŞ YAZ

Rü'yâ gibi bir yazdı. Yarattın hevesinle,
Her ânını, her rengini, her şi'rini hazdan.
Hâlâ doludur bahçeler en tatlı sesinle!
Bir gün, bir uzak hâtıra özlersen o yazdan.

Körfezdeki dalgın suya bir bak, göreceksin:
Geçmiş gecelerden biri durmakta derinde;
Mehtâb.. İri güller.. Ve senin en güzel aksin..
Velhâsıl o rü'yâ duruyor yerli yerinde!

Kendi Gök Kubbemiz, S. 132

HAYÂL BESTE

Roma'nın şarkını fethettiğin andan sonra,
Yüce dağlar gibidir gördüğün iş, Türk oğlu!
Girdiğin yerde asırlarca kalıştan başka,
Kurduğun devlet asırlarca muzaffer yürüdü.
Tâliin döndüğü en korkulu yıllarda bile,
Yürüyen düşmanı son hamlede döktün denize.
Açtığın ülkede, yoktan yaratış kudretini,
Azminin kurduğu yüzlerce şehirden fazla,
İri firûzeye benzer nice gök kubbeyle,
Dehre aksettiriyor, gerçi, büyük mîmârî;
Bu eserler seni göstermeğe kâfî diyemem.

Şi're aksettirebilseydin eğer, dinlerdin,
Yüz fetih şi'ri, okundukça, çelik tellerden.

Resm'e aksettirebilseydin eğer, ömrünce,
Ebedî cedleri karşında görürdün canlı.

Gönlüm isterdi ki mâzini dirilten san'at,
Sana târihini her lâhza hayâl ettirsin.

Kendi Gök Kubbemiz, S. 32-33

HAYAL ŞEHİR

Git bu mevsimde, gurup vakti, Cihangir'den bak!
Bir zaman kendini karşındaki rü'yâya bırak!
Başkadır çünkü bu akşam bütün akşamlardan;
Güneşin vehmi saraylar yaratır camlardan;
O ilâh isteyip eğlence hayalhânesine,
Çevirir camları birden peri kâşânesine,
Som ateşten bu saraylarla bütün karşı yaka
Benzer üç bin sene evvelki mutantan şarka.
Mestolup içtiği altın şarabın zevkinden,
Elde bir kırmızı kâseyle ufuktan çekilen,
Nice yüz bin senedir şarkın ışık mimârı
Böyle mâmûr eder ettikçe hayâl Üsküdar'ı.
O ilâhın bütün ilhâmı fakat ânidir;
Bu ateşten yaratılmış yapılar fânidir;
Kaybolur hepsi de bir anda kararmakla batı.
Az sürer gerçi fakir Üsküdar'ın saltanatı;

Esef etmez güneşin şimdi neler yıktığına,
Serviler şehri dalar kendi iç aydınlığına.
Ezeli mağfiretin böyle bir ikliminde
Altının göz boyamaz kalpı kadar hâlisi de.
Halkının hilkati her semtini bir cennet eden
Karşı sâhilde, karanlıkta kalan her tepeden,
Gece birçok fıkarâ evlerinin lâmbaları
En sahih aynadan aksettiriyor Üsküdar'ı.

Kendi Gök Kubbemiz, S. 24-25

,

HAZAN BAHÇELERİ
(ŞARKI)

Kalbim yine üzgün seni andım da derinden,
Geçtim yine dün eski hazan bahçelerinden!
Üzgün ve kırılmış gibi en ince yerinden,
Geçtim yine dün eski hazan bahçelerinden!

Senden boşalan bağrıma gözyaşları dolmuş!
Gördüm ki yazın bastığımız otları solmuş.
Son demde bu mevsim gibi benzim de kül olmuş,
Geçtim yine dün eski hazan bahçelerinden!

Yahya Kemal Beyatlı, Yaşamı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler, S. 111

HAZAN GAZELİ

Hazan ki durmadan evrâkı sû-be-sû dökülür
Hazînesinden eteklere reng ü bû dökülür

Ne inkırâz-ı bahâran ki hân-ı yağmâda
Şerâb mahzeni Cem'den sebû sebû dökülür

Nevâ-yı neydir esen bâd câm-ı meydir gül
Çemende eşk ile sahbâ misal-i cû dökülür

Makaam-ı pîr-i mugandan akarken âb-ı hayât
Cihanda tâli'e bîhûde âb-ı rû dökülür

Hazan da erse Kemâl el çeker mi cânândan
Lebinden ol mehe imâ-yı ârzû dökülür.

Evrâk: yapraklar
Subesu: her tarafa, her yanda
Reng ü bû: renk ve koku
İnkıraz - Sönme, zeval bulma
Sebu: testi
Neva: güzel sadâ, nağme, avaz
Sahbâ: şarap
Cu: akarsu, ırmak, nehir, çay.
Âb-ı hayat: ebedî hayata sebep olan hayat suyu
Tali': kısmet, kader, baht.
Bîhude: boşuna, beyhude
Pîr-i mugan: meyhanede şarap dağıtan, saki
Ab-ı rû: yüz suyu, şeref, haysiyet
Leb: dudak
Meh: ay (yüzlü)

Eski Şiirin Rüzgârıyle, S. 91-92

KAR MÛSIKÎLERİ

- Varşova 1927 -

Bin yıldan uzun bir gecenin bestesidir bu.
Bin yıl sürecek zannedilen kar sesidir bu.

Bir kuytu manastırda duâlar gibi gamlı,
Yüzlerce ağızdan koro hâlinde devamlı,

Bir erganun âhengi yayılmakta derinden...
Duydumsa da zevk almadım İslâv kederinden.

Zihnim bu şehirden, bu devirden çok uzakta,
Tanbûri Cemil Bey çalıyor eski plâkta.

Birdenbire mes'ûdum işitmek hevesiyle
Gönlüm dolu İstanbul'un en özlü sesiyle.

Sandım ki uzaklaştı yağan kar ve karanlık,
Uykumda bütün bir gece Körfez'deyim artık!

Kendi Gök Kubbemiz, S. 41

MOHAÇ TÜRKÜSÜ

Bizdik o hücumun bütün aşkıyle kanatlı;
Bizdik o sabah ilk atılan safta yüz atlı.

Uçtuk Mohaç ufkunda görünmek hevesiyle,
Canlandı o meşhur ova at kişnemesiyle,

Fethin daha bir ülkeyi parlattığı gündü,
Biz uğruna can verdiğimiz yerde göründü.

Gül yüzlü bir âfetti ki her pûsesi lâle;
Girdik zaferin koynuna, kandık o visâle.

Dünyâya vedâ ettik, atıldık dolu dizgin;
En son koşumuzdur bu! Asırlarca bilinsin!

Bir bir açılırken göğe, son def'a yarıştık,
Allah'a giden yolda meleklerle karıştık.

Geçtik hepimiz dört nala cennet kapısından;
Gördük ebedî cedleri bir anda yakından!

Bir bahçedeyiz şimdi şehitlerle beraber;
Bizler gibi ölmüş o yiğitlerle beraber.

Lâkin kalacak doğduğumuz toprağa bizden,
Şimşek gibi bir hatıra, nal seslerimizden!

Yahya Kemal Beyatlı, Yaşamı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler, S. 92

O RÜZGÂR

Yaşamak zevki nedir bilmez ölümden korkan!
Gür bir imanla damarlarda ateşten bir kan
Birleşip böyle diyorlardı, derin bir sesle,
Yeri fethetmek için gelmiş o fâtih nesle.

Böyle bir dersi alan rûha vatan dar görünür;
Dâimâ başka sefer, başka ufuklar görünür.
O nesil duymuş akın zevkini rüzgârda bile;
Bu duyuş varmış akınlardaki atlarda bile.

Bilmemiş var mı geniş yeryüzünün serhaddi,
Yıkmış ufkunda durup karşı koyan her seddi,
Yeni bir ülkede yem vermek için atlarına
Nice bin atlı kapılmıştı fetih rüzgârına...

Kendi Gök Kubbemiz, S. 36-37

O TARAF

Gördüm ölüm diyârını rü'yâda bir gece
Sessizlik ortasında gezindim kederlice.

Durmuş saat gibiydi durup geçmiyen zaman.
Donmuş sükût içinde güneş görmiyen cihan.

Hâkimdi yerde ufka kadar uhrevî vakar;
Bir çeşme vardı her tarafından ziyâ akar;

Geçtikçe bembeyaz gezinenler üçer beşer;
Bildim ki âhiret denilen yerdedir beşer.

Baktım hüzünle her birinin benzi sapsarı.
Sezdim ki gövdesizdi, hayâliydi boyları.

Bir başka semte doğru dönerken bu gezmeden
Bir tas ziyâ alıp içiyorlar o çeşmeden;

Allâh'a şükredip duruyorlar ve kol kola,
Sessiz, yavaş yavaş dalıyorlardı bir yola.

Naklettiğim gibiydi bu rü'yâda gördüğüm.
Rü'yâ bu. Yoksa başka bir âlem midir ölüm?

Kendi Gök Kubbemiz, S. 104-105

ÖMÜR

Bir merhaleden güneşle deryâ görünür,
Bir merhaleden her iki dünyâ görünür,
Son merhale bir fasl-ı hazandır ki sürer,
Geçmiş gelecek cümlesi rü'yâ görünür.

Yahya Kemal, Rubâîler, S. 39

ÖZLEYEN

Gönlümle oturdum da hüzünlendim o yerde ,
Sen nerdesin, ey sevgili, yaz günleri nerde!
Dağlar ağarırken konuşurduk tepelerde,
Sen nerde o fecrin ağaran dağları nerde!

Akşam, güneş artık deniz ufkunda silindi,
Hülyâ gibi yalnız gezinenler köye indi,
Ben kaldım, uzaklarda günün sesleri dindi,
Gönlümle, hayâlet gibi, ben kaldım o yerde.

Kendi Gök Kubbemiz, S. 145

RİNDLERİN AKŞAMI

Dönülmez akşamın ufkundayız.. Vakit çok geç;
Bu son fasıldır ey ömrüm, nasıl geçersen geç!
Cihana bir daha gelmek hayal edilse bile,
Avunmak istemeyiz öyle bir teselliyle.
Geniş kanatları boşlukta simsiyâh açılan
Ve arkasında güneş doğmayan büyük kapıdan
Geçince başlayacak bitmeyen sükûnlu gece.
Gurûba karşı bu son bahçelerde, keyfince,
Ya şevk içinde harâb ol, ya aşk içinde gönül!
Ya lâle açmalıdır göğsümüzde, yâhud gül.

Kendi Gök Kubbemiz, S. 86

RİNDLERİN ÖLÜMÜ

Hâfız'ın kabri olan bahçede bir gül varmış;
Yeniden her gün açarmış kanayan rengiyle.
Gece, bülbül ağaran vakte kadar ağlarmış
Eski Şirâz'ı hayâl ettiren âhengiyle.

Ölüm âsûde bahâr ülkesidir bir rinde,
Gönlü her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter.
Ve serin serviler altında kalan kabrinde,
Her seher bir gül açar, her gece bir bülbül öter.

Kendi Gök Kubbemiz, S. 87

RUBÂİLER

Ahbâbını ister iyi ister kötü seç
İdbâra düşersen seçilirler er geç
Birçokları küsmüş gibi bîgâneleşir
Onlar sana küsmeden sen onlardan geç

Bilmem nedir enfüsî nedir âfâkî
Kimdir fânî cihanda kimdir bâkî
Dünyayı saran boşluğu hissetmiyelim
Peymâneyi boş bırakma doldur sâkî

Bilmem kime yâhud neye uyduk gittik
Gâhî meye gâhî ney'e uyduk gittik
Erbâb-ı zekâ riyâyı mezhep bildi
Bizler dil-i dîvâne'ye uyduk gittik

Yokmuş o hayâl ettiğimiz âleme yol
Artık ne açıl ey gül-i ümmîd ne sol
Ey rûy-i zemin bu ye'simizden sonra
İster vîrân ol ister âbâdân ol

Yârab ne müsâvâtı ne hürriyeti ver
Hattâ ne o yoldan gelecek şöhreti ver
Hep neşve veren aşkı terennüm dilerim
Yârab bana bir ses yaratan kudreti ver

Âhir ne bu cûşiş ne bu eyyâm kalır
Hâtırda ne cânan ne serencâm kalır
Son faslımızın şâm-ı garîbânında
Gül devrini hatırlatacak câm kalır

Dünyâda ne ikbâl ne servet dileriz
Hatta ne de ukbâda saâdet dileriz
Aşkın gül açan bülbül öten vaktinde
Yâranla tarab yâr ile vuslat dileriz

Eyyâm geçer şânı da sürmez şeb olur
Aşk ehli hıredmend ise Cem-mezheb olur
Derk etmemek isterse günün geçtiğini
Hem câm ile hem yâr ile leb-ber-leb olur

Bomboş sonu yok dâire her yer merkez
Hallâk ne cânibdedir insan bilemez
İdrâkini yorma zevke dal gülşende
Gülrenk lebinden öpülür duhter-i rez

Bir zümre odur Hâlık-ı Mutlak dediler
Bir benzeri yoktur bu muhakkak dediler
Bir kerre görenlerse o Rabb-ı Ezel'i
Dilmesti-i rü'yetle enelhak dediler

İksîri içenler ezelî sâgar'den
Mestî-i melâmetle geçerler ser'den
Bir kerre enelhak diyen erbâb-ı dil'e
Hallâak-ı avâlim görünür her yerden

Çepçevre bahâr içinde bir yer gördük
Ferhâd ile Şîrîn'i berâber gördük
Baktık geceden fecre kadar ellerde
Yıldızlara yükselen kadehler gördük

Bir âlem açan zaferlerin en genişi
İstanbul fethi Tanrının kutlu işi
Gün doğmadan evvel o güzel sâatte
On bin yiğidin Büyük Gedik'den girişi

Hayyam ki her bahsi açar sâgarden
Bahsetmedi cennette akan Kevser'den
Gül sevdi şerâb içti gülüp eğlendi
Zevk aldı tırâşîde rubâîlerden

Hayyam'a muzaf olan rubâîlerde
Bir hayli külâahlar karışmış görünür
Kaailleri gâhî cücedir gâhî dev
Cinlerle ilâhlar karışmış görünür

Hayyâm'ı alıp tercüme et derlerse
Öğrenmek içün tâlib isen bir derse
Derdim ki rubâîsini nazmetmelisin
Hayyâm onu türkîde nasıl söylerse

Farkında değildik göğe ermiş serimiz
Şimdengerü gülzâr- ı suhan'dir yerimiz
Gitmiş haber-î neşvesi Hayyâm'a kadar
Haz vermiş ahibbâ'ya rubâîlerimiz.

Rubâîler ve Hayyam Rubâîlerini Türkçe Söyleyiş, S. 8-44

SES

- Fâzıl'a -

Günlerce ne gördüm, ne de bir kimseye sordum,
"Yârab! Hele kalp ağrılarım durdu!" diyordum.
His var mı bu âlemde nekâhet gibi tatlı?
Gönlüm bu sevincin helecânıyle kanatlı
Bir taze bahâr âlemi seyretti felekte,
Mevsim mütehayyil, vakit akşamdı Bebek'te;
Akşam... Lekesiz, sâf, iyi bir yüz gibi akşam...
Tâ karşı bayırlarda tutuşmuş iki üç cam,
Sâkin koyu, şen cepheli kasrıyle Küçüksu,
Ardında vatan semtinin ormanları kuytu;
Bir neş'eli hengâmede çepçevre yamaçlar
Hep aynı tehassüsle meyillenmiş ağaçlar;
Dalgın duyuyor rüzgârın âhengini dal dal,
Baktım süzülüp geçti açıktan iki sandal;
Bir lâhzada bir pancur açılmış gibi yazdan
Bir bestenin engin sesi yükseldi Boğaz'dan.
Coşmuş gene bir aşkın uzak hâtırasıyle,
Aksetti uyanmış tepelerden sırasıyle,
Dağ dağ o güzel ses bütün etrâfı gezindi;
Görmüş ve geçirmiş denizin kalbine sindi.

Âni bir üzüntüyle bu rü'yâdan uyandım
Tekrâr o alev gömleği giymiş gibi yandım.
Her yerden o, hem aynı bakış, aynı emelde,
Bir kanlı gül ağzında ve mey kâsesi elde;
Her yerden o, hem aynı güzellikle göründü.
Sandım bu biten gün beni râmettiği gündü.

Kendi Gök Kubbemiz, S. 125-126

SESSİZ GEMİ

Artık demir almak günü gelmişse zamandan.
Meçhûle giden bir gemi kalkar bu !imandan.
Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol;
Sallanmaz o kalkışta ne mendil ne de bir kol.
Rıhtımda kalanlar bu seyâhatten elemli,
Günlerce siyah ufka bakar gözleri nemli.
Biçâre gönüllller! Ne giden son gemidir bu!
Hicranlı hayatın ne de son mâtemidir bu!
Dünyada sevilmiş ve seven nâfile bekler;
Bilmez ki giden sevgililer dönmiyecekler.
Bir çok gidenin her biri memnun ki yerinden,
Bir çok seneler geçti; dönen yok seferinden.

Kendi Gök Kubbemiz, S. 83-84

SİSTE SÖYLENİŞ

Birden kapandı birbiri ardınca perdeler...
Kandilli, Göksu, Kanlıca, İstinye nerdeler?

Som zümrüt ortasında, muzaffer, akıp giden
Firûze nehri nerde? Bugün saklıdır, neden?

Benzetmek olmasın sana dünyâda bir yeri;
Eylül sonunda böyledir İsviçre gölleri.

Bir devri lânetiyle boğan şâirin Sis'i.
Vicdan ve rûh elemlerinin en zehirlisi.

Hulyâma bir eza gibi aksetti bir daha;
- Örtün! Müebbeden uyu! Ey şehr! - O bedduâ...

Hâyır bu hâl uzun süremez, sen yakındasın;
Hâlâ dağılmayan bu sisin arkasındasın.

Sıyrıl, beyaz karanlık içinden, parıl parıl
Berraklığında bilme nedir hafta, ay ve yıl.

Hüznün, ferahlığın bizim olsun kışın, yazın,
Hiç bir zaman kader bizi senden ayırmasın.

Kendi Gök Kubbemiz, S. 20-21

SONBAHAR

Fânî ömür biter, bir uzun sonbahâr olur.
Yaprak, çiçek ve kuş dağılır, târümâr olur.
Mevsim boyunca kendini hissettirir vedâ;
Artık bu dağdağayla uğuldar deniz ve dağ.
Yazdan kalan ne varsa olurken haşır neşir;
Günler hazinleşir, geceler uhrevîleşir;
Teşrinlerin bu hüznü geçer tâ iliklere.
Anlar ki yolcu, yol görünür serviliklere.
Dünyânın ufku, gözlere gittikçe târ olur,
Her gün sürüklenip yaşamak rûha bâr olur.
İnsan duyar yerin dile gelmiş sükûtunu;
Bir başka mûsikîye geçiş farzeder bunu;
Teslîm olunca va'desi gelmiş zevâline,
Benzer cihâna gelmeden evvelki hâline.

Yaprak nasıl düşerse akıp kaybolan suya,
Rûh öyle yollanır uyanılmaz bir uykuya,
Duymaz bu anda taş gibi kalbinde bir sızı:
Farketmez anne toprak ölüm mâcerâmızı...

Kendi Gök Kubbemiz, S. 79-80

SÜLEYMANİYE' DE BAYRAM SABAHI

Artarak gönlümün aydınlığı her sâniyede
Bir mehâbetli sabah oldu Süleymaniye'de
Kendi gök kubbemiz altında bu bayram saati,
Dokuz asrında bütün halkı, bütün memleketi
Yer yer aksettiriyor mâvileşen manzaradan,
Kalkıyor tozlu zaman perdesi her ân aradan.
Gecenin bitmeye yüz tuttuğu andan beridir,
Duyulan gökte kanad, yerde ayak sesleridir.
Bir geliş var!.. Ne mübârek, ne garib âlem bu!..
Hava boydan boya binlerce hayâletle dolu...
Her ufuktan bu geliş eski seferlerdendir;
O seferlerle açılmış nice yerlerdendir.
Bu sükûnette karıştıkca karanlıkla ışık
Yürüyor, durmadan, insan ve hayâlet karışık;
Kimi gökten, kimi yerden üşüşüp her kapıya,
Giriyor, birbiri ardınca, ilâhi yapıya.
Tanrı'nın mâbedi her bir tarafından doluyor,
Bu saatlerde Süleymâniye târih oluyor.

Ordu milletlerin en çok döğüşen, en sarpı
Adamış sevdiği Allah'ına bir böyle yapı.
En güzel mabedi olsun diye en son dinin
Budur öz şekli hayâl ettiği mimârinin.
Görebilsin diye sonsuzluğu her yerden iyi,
Seçmiş İstanbul'un ufkunda bu kudsî tepeyi;
Taşımış harcını gâzileri, serdârıyle,
Taşı yenmiş nice bin işçisi, mimârıyle.
Hür ve engin vatanın hem gece, hem gündüzüne,
Uhrevi bir kapı açmış buradan gökyüzüne,
Tâ ki geçsin ezelî rahmete rûh orduları..

Bir neferdir bu zafer mâbedinin mimârı.

Ulu mâbed! Seni ancak bu sabâh anlıyorum;
Ben de bir vârisin olmakla bügün mağrûrum;
Bir zaman hendeseden âbide zannettimdi;
Kubben altında bu cumhûra bakarken şimdi,
Senelerden beri rü'yâda görüp özlediğim
Cedlerin mağfiret iklimine girmiş gibiyim.

Dili bir, gönlü bir, imânı bir insan yığını
Görüyor varlığının bir yere toplandığını;
Büyük Allâh'ı anarken bir ağızdan herkes
Nice bin dalgalı Tekbîr oluyor tek bir ses
Yükselen bir nakarâtın büyüyen velvelesi,
Nice tuğlarla karışmış nice bin at yelesi!

Gördüm ön safta oturmuş nefer esvaplı biri
Dinliyor vecd ile tekrâr alınan Tekbîr'i
Ne kadar sâf idi siması bu mü'min neferin!
Kimdi? Bânisi mi, mimârı mı ulvî eserin?
Tâ Malazgird ovasından yürüyen Türkoğlu
Bu nefer miydi? Derin gözleri yaşlarla dolu,
Yüzü dünyâda yiğit yüzlerinin en güzeli,
Çok büyük bir işi görmekle yorulmuş belli;
Hem büyük yurdu kuran hem koruyan kudretimiz
Her zaman varlığımız, hem kanımız hem etimiz;
Vatanın hem yaşıyan vârisi hem sâhibi o,
Görünür halka bu günlerde teselli gibi o,
Hem bu toprakta bugün, bizde kalan her yerde,
Hem de çoktan beri kaybettiğimiz yerlerde.

Karşı dağlarda tutuşmuş gibi gül bahçeleri,
Koyu bir kırmızılık gökten ayırmakta yeri.
Gökte top sesleri var, belli, derinden derine;
Belki yüzlerce şehir sesleniyor birbirine.
Çok yakından mı bu sesler, çok uzaklardan mı?
Üsküdar'dan mı? Hisar'dan mı? Kavaklar'dan mı?
Bursa'dan, Konya'dan, İzmir'den, uzaktan uzağa,
Çarpıyor birbiri ardınca o dağdan bu dağa;
Şimdi her merhaleden, tâ Beyazıd'dan, Van'dan,
Aynı top sesleri bir bir geliyor her yandan.
Ne kadar duygulu, engin ve mübârek bu seher!
Kadın erkek ve çocuk, gönlü dolanlar, yer yer,
Dinliyor hepsi büyük hâtıralar rüzgârını,
Çaldıran topları ardınca Mohaç toplarını.

Gökte top sesleri, bir bir, nerelerden geliyor?
Mutlakâ her biri bir başka zaferden geliyor:
Kosva'dan, Niğbolu'dan, Varna'dan, İstanbul'dan..
Anıyor her biri bir vak'ayı heybetle bu an;

Belgrad'dan mı? Budin, Eğri ve Uyvar'dan mı?
Son hudutlarda yücelmiş sıra dağlardan mı?
Deniz ufkunda bu top sesleri nerden geliyor?
Barbaros, belki, donanmayla seferden geliyor!..
Adalar'dan mı? Tunus'dan mı, Cezâyir'den mi?
Hür ufuklarda donanmış iki yüz pâre gemi
Yeni doğmuş aya baktıkları yerden geliyor;
O mübârek gemiler hangi seherden geliyor?

Ulu mâbedde karıştım vatanın birliğine.
Çok sükür Tanrıya, gördüm, bu saatlerde yine
Yaşıyanlarla berâber bulunan ervâhı.

Doludur gönlüm ışıklarla bu bayram sabahı...

Kendi Gök Kubbemiz, S. 3-7

VUSLAT

Bir uykuyu cânanla berâber uyuyanlar,
Ömrün bütün ikbâlini vuslatta duyanlar,
Bir hazzı tükenmez gece sanmakla zamanı,
Görmezler ufuklarda şafak söktüğü ânı.
Gördükleri rü'yâ,ezelî bahçedir aşka;
Her mevsimi bir yaz ve esen rüzgârı başka,
Bülbülden o eğlencede feryâd işitilmez,
Gül solmayı,mehtâb azalıp bitmeği bilmez;
Gök kubbesi her lâhza bütün gözlere mâvi,
Zenginler o cennette fakirlerle müsâvi;
Sevdaları hulyâlı havuzlarda serinler,
Sonsuz gibi bir fıskiye âhengini dinler.

Bir rûh o derin bahçede bir def'a yaşarsa,
Boynunda onun kolları, koynunda o varsa,
Dalmışsa, onun saçlarının râyihasıyle.
Sevmekteki efsûnu duyar her nefesiyle;
Yıldızları boydan boya doğmuş gibi, varlık,
Bir mû'cize hâlinde, o gözlerdedir artık;
Kanmaz en uzun buseye, öptükçe susuzdur.
Zirâ susatan zevk o dudaklardaki tuzdur;
İnsan ne yaratmışsa yaratmıştır o tuzdan,
Bir sır gibidir az çok ilâh olduğumuzdan.

Onlar ki bu güller tutuşan bahçededirler.
Bir gün, nereden, hangi tesadüfle gelirler?
Aşk onları sevk ettiği günlerde, kaderden,
Rüzgâr gibi bir şevk alır oldukları yerden;
Geldikleri yol... Ömrün ışıktan yoludur o:
Âlemde bir akşam ne semâvi koşudur o!
Dört atlı o gerdûne gelirken dolu dizgin,
Sevmiş iki rûh, ufku görürler daha engin.
Simâları gittikçe parıldar bu zaferle,
Gök her tarafından donanır meş'alelerle.

Bir uykuyu cânanla berâber uyuyanlar,
Varlıkta bütün zevki o cennette duyanlar,
Dünyâyı unutmuş bulunurken o sularda,
- Zâlim saat ihmâl edilen vakti çalar da-

Bir ân uyanırlarsa leziz uykularından,
Baştan başa, her yer kesilir kapkara zindan.
Bir fâciadır böyle bir âlemde uyanmak,
Günden güne hicranla bunalmış gibi yanmak.
Ey tâlih! Ölümden de beterdir bu karanlık;
Ey aşk! O gönüller sana mâl oldular artık;
Ey vuslat! O âşıkları efsûnuna râm et!
Ey tatlı ve ulvi gece! Yıllarca devâm et!

Kendi Gök Kubbemiz, S. 121-123

ÇEVİRİ:

ÖMER HAYYAM'DAN RUBÂİLER

Dünyâda nedir hisse-i en'âmım hîç
Ömrümde felekten alınan kâmım hîç
Ben şûle-i şevkim sönüversem hîçim
Ben câm-ı Cem'im kırılsam encâmım hîç.

Yahya Kemal Beyatlı (57)

Bu dünyada nedir payıma düşen, hiç
Nedir ömrümün kazancı felekten, hiç
Bir sevinç mumuyum sönüversem hiçim
Bir kadehim kırılsam ne kalır benden hiç.

Sabahattin Eyüboğlu (353)

--*-*-*

Yem koydu, tuzak kurdu o Hâlık sayyâd
Saydetti şikâre koydu âdem diye âd
Hem kendi yapar cihanda her nîk ü bed'i
Hem çare bulur herkese eyler isnâd.

Yahya Kemal Beyatlı (58)

Ezel avcısı bir yem koydu oltasına
Bir canlı avladı Adem dedi adına
İyi kötü ne varsa yapan kendisiyken
Tutar suçu yükler kendinden başkasına.

Sabahattin Eyüboğlu (352)

Yâkût-leb ol lâ'l-i Bedehşân nerede
Hoşbûy şerâb o râhât-ı can nerede
Derler meyi İslâm haram etmiştir
İç gam yeme İslâm'a o iyman nerede?

Yahya Kemal Beyatlı (60)

O yakut dudakları kızıl kızıl yanan nerde?
O güzelim kokusu cana can katan nerde?
Müslümanlara şarap haram edilmiştir derler
İçmene bak, haram işlemeyen müslüman nerde?

Sabahattin Eyüboğlu (354)

--*-*-*

Bir bender-i köhnedir cihandır nâmı
Gerdûne metaf olmada subh û şâmı
Bir bezm ki ermiş nice bin Cemşîd'e
Bir kasr ki görmüş nice bin Behrâm'ı

Yahya Kemal Beyatlı (65)

Yıkık bir saray bu dünya dedikleri;
Gece ve gündüz atlarının durak yeri;
Yüz Cemşit' den arda kalmış bir dünya bu:
Yüz Behram kendinin sanmış bu gökleri.

Sabahattin Eyüboğlu (275)

--*-*-*

Seyret şu dönen kubbe-i bed ef'âli
Ahbâb gidelden beri her yer hâlî

Bir an dahi fevt eylemeden zevkine bak
Ferdâyı unut sen gözet ancak hâli

Yahya Kemal Beyatlı (67)

Bu kubbe altındaki bin bir belayı gör;
Dostlar gideli boşalan dünyayı gör;
Tek soluk yitirme kendini bilmeden;
Bırak yarını, dünü, yaşadığın anı gör.

Sabahattin Eyüboğlu (365)

--*-*-*

Efsûs ki mevsim-î civânî geçti
Kış geldi bahâr-ı şâdmânî geçti
Eyvâh şebâbet denilen mürg-i tarab
Biz farkına varmadık pek ani geçti.

Yahya Kemal Beyatlı (68)

Gençlik bir kitaptı, okuduk bitti;
Canım bahar geçti çoktan, kış şimdi.
Hani sevincin, o cıvıl cıvıl kuş?
Nasıl, ne zaman geldi, nasıl gitti?

Sabahattin Eyüboğlu (142)

--*-*-*

Hayyam oldunsa mest sen zevkine bak
Bir taze güzelle neşvelen zevkine bak
Madem ki yokluktur işin akıbeti
Yoksun farz et de var iken zevkine bak.

Yahya Kemal Beyatlı (69)

Hayyam, şarap iç, sarhoş olmak ne hoş,
Sevgilin de varsa, sarılmak ne hoş;
Er geç sonu yokluk madem bu dünyanın,
Yok say kendini, bak var olmak ne hoş!

Sabahattin Eyüboğlu (287)

--*-*-*

Onlar ki gelüp bu dehre pür-cûş olarak
Ezvâka sarıldılar kadeh-nûş olarak
İçtikleri bâdelerle medhûş olarak
Son uykuya daldılar hem-âgûş olarak

Yahya Kemal Beyatlı (71)

Dünyaya geldiler, coşup taştılar;
Güldüler, eğlendiler, anlaştılar;
Bir kadehte sızıverdiler bir gün
Ölüm uykusunda kucaklaştılar.

Sabahattin Eyüboğlu (133)

--*-*-*

Biz kuklalarız oynatan üstâd felek
Zannetme mecazdır bu hakîkat gerçek
Varlık sahnında oynadık bir müddet
Sandûk-ı adem ka'rına indik tek tek

Yahya Kemal Beyatlı (72)
Biz gerçekten bir kukla sahnesindeyiz:

Kuklacı Felek usta, kuklalar da biz.
Oyuna çıkıyoruz birer, ikişer ikişer;
Bitti mi oyun, sandıktayız hepimiz.

Sabahattin Eyüboğlu (51)

--*-*-*

Yaş döktü bulut çayır çemenden geçerek
Mümkün mü kızıl şarâbı nûş-eylememek
Gerçek bu çemende şimdi biz gezmekteyiz
Bizden bitecek çemende kimler gezecek?

Yahya Kemal Beyatlı (74)

Bulut geçti, göz yaşları kaldı çimende
Gül rengi şarap içilmez mi böyle günde?
Bugün bu çimen bizim, yarın kim bilir kim
Gezecek bizim toprağın yeşilliğinde.

Sabahattin Eyüboğlu (361)

--*-*-*

Cennet ne cehennem ne gören yok a gönül,
Bir avdet edüp haber veren yok a gönül,
Ummîd ile korktuğumuz o şeylerden ki,
Bir nam ü nişâne gösteren yok a gönül!

Yahya Kemal Beyatlı (78)

Kim görmüş o cenneti, cehennemi?
Kim gitmiş de getirmiş haberini?
Kimselerin bilmediği bir dünya

Özlenmeye, korkulmaya değer mi?

Sabahattin Eyüboğlu (151)

--*-*-*

Mey nûş etmek ve neşvedir âyînim
Âzâde-i küfr ü dîn oluştur dînim
Sordum mihrin nedir arûs-ı dehre
Neşven dedi yüzgörümlüğüm kâbînim.

Yahya Kemal Beyatlı (79)

Benim yasam artık şarap, çalgı, eğlenti;
Dinim dinsizlik, bıraktım her ibadeti;
Nişanlım dünyaya: Ne çeyiz istersin, dedim:
Çeyizim,senin gamsız yüreğindir, dedi.

Sabahattin Eyüboğlu (241)

--*-*-*

Esrâr-ı ezel ki saklı senden benden
Bir bilmecedir ne ben habîrim ne de sen
Biz perdenin arkasında söylenmedeyiz
Vaktâki iner ne sen kalırsın ne de ben.

Yahya Kemal Beyatlı (85)

Varlığın sırları saklı, benden;
Bir düğüm ki ne sen çözebilirsin, ne ben.
Bizimki perde arkasında dedi-kodu:
Bir indi mi perde, ne sen kalırsın, ne ben.

Sabahattin Eyüboğlu (21)

Hayyâm ki dikti haymeler hikmetten
Nâgâh tutuştu âteş-i mihnetten
Mikrâz-ı ecel tınâb-ı ömrün kesti
Dellâl-i acûl de sattı dun kıymetten.

Yahya Kemal Beyatlı (87)

Hayyam bilgelik çadırları dokudu;
Sonra dert potasında yandı kül oldu.
Bir pula satıldı kader çarşısında,
Ölüm celladı geldi, boynunu vurdu.

Sabahattin Eyüboğlu (110)

--*-*-*

Pek çoktan olunmuş olacaklar derkâr
Takdîr ise nîk ü bedi yazmış her bâr
Bahşetti ezelden O ne lâzımsa bize
Pek nâfiledir uğraşıp olmak gamhâr

Yahya Kemal Beyatlı (90)

Olanların olacağı belliydi çoktan;
İyiyi kötüyü yazmış kaderi yazan;
Ta baştan gereği düşünülmüş her şeyin:
Neden boşuna uğraşır, dertlenir insan?

Sabahattin Eyüboğlu (371)

Vaktiyle bu testi ben kadar âşık-ı zâr
Olmuş zencîr-bend-i giysû-yı Nigâr
Boynunda bugün şu gördüğün kulp o zaman
Bir koldu ki sarmaştığı yer gerden-i yâr.

Yahya Kemal Beyatlı (93)

Şu testi de benim gibi biriydi;
O da bir güzele vurgun, dertliydi.
Kim bilir, belki boynundaki kulp da
Bir sevgilinin bembeyaz eliydi.

Sabahattin Eyüboğlu (41)

--*-*-*

Hayyâm günâh için şu mâtem neyedir
Gam fâide bahşederse bilmem neyedir
Gufran gelmez günâhkâr olmayana
Mâdâm o günâh için gelir gam neyedir

Yahya Kemal Beyatlı (94)

Hayyam, günahım var diye tasalanma,
Bunun için dertlere düşmek boşuna.
Günah olacak ki Tanrı bağışlasın:
Rahmet neye yarar günah olmayınca.

Sabahattin Eyüboğlu (209)

--*-*-*

Yezdan bizi balçıktan ederken tahmîr
Bizden çıkacak fi'li de etmiş takdîr
Ben hükmüne ma'kûs günâh işlemedim
Dûzahde niçün yakmağı kılsun tedbîr.

Yahya Kemal Beyatlı (96)

Beni özene bezene yaratan kim? Sen!
Ne yapacağımı da yazmışın önceden.

Demek günah işleten de sensin bana:
Öyleyse nedir o cennet cehennem?

Sabahattin Eyüboğlu (18)

--*-*-*

Hemşehr-i mey ol ki milk-i Mahmûd budur
Âvâze-i çengi dinle Dâvûd budur
Geçmiş ve gelen günleri tezkâr etme
Zevk et ki hayâttan da maksûd budur

Yahya Kemal Beyatlı (98)

İç, şarap iç, Mahmut olmak budur;
Çalgı dinle, Davut olmak budur;
Geçmişi, geleceği düşünme
Gününü gün et, yaşamak budur.

Sabahattin Eyüboğlu (357)

--*-*-*

Mâdâm hakîkat ve yakîn cümlesi boş
Şekk üzre bütün ömr ise geçmez pek boş.
Mey nûş edelim ki bî-haber kaldıkça
İster ayık olsun kişi ister sarhoş

Yahya Kemal Beyatlı (101)

Gerçeği bilemeyiz madem, ne yapsak boş;
Ömür boyu kuşku içinde kalmak mı hoş?
Aklın varsa kadehi bırakma elden
Bu karanlıkta ha ayık olmuşsun, ha sarhoş.

Sabahattin Eyüboğlu (263)

Esdikçe sabâ dâmen-i gül çâk olmuş
Bülbül güle bakdıkça tarabnâk olmuş
İç bâdeyi çünki bâd elinden nice gül
Kopmuş da dalından dökülüp hâk olmuş.

Yahya Kemal Beyatlı (102)

Seher yeli eser yırtar eteğini gülün
Güle baktıkça çırpınır yüreği bülbülün
Sen şarap içmene bak, çünkü nice gül yüzler
Kopup dallarından toprak olmadalar her gün.

Sabahattin Eyüboğlu (329)

--*-*-*

Ruh anlasa hakkıyla nedir sırr-ı hayât,
Anlardı eğer varsa hafâyâ-yı memât,
Aklınla bugün bilmediğin mânâyı,
Kabrinde mi idrâk edeceksin heyhât.

Yahya Kemal Beyatlı (103)
Yaşamanın sırlarını bileydin
Ölümün sırlarını da çözerdin;
Bugün aklın var, bir şey bildiğin yok:
Yarın, akılsız, neyi bileceksin?

Sabahattin Eyüboğlu (10)

--*-*-*

Bir kasr idi çekmiş göğe bürc ü bârû
Şehler yere yüz sürdüğü bir kasr idi bu
Bir kumru cihannümâsı üstünde durup
Her an ötüyor diyordu ku ku ku.

Yahya Kemal Beyatlı (106)

Bu sarayın başı göklerdeydi bir zaman;
Padişahlar girer çıkardı kapısından.
Şimdi duvarında bir kumru: Guguk, diyor.
Guguk, guguk, o şanlı günlerin ardından.

Sabahattin Eyüboğlu (292)

--*-*-*

Bir dem toy idik tâlib-i üstâd olduk
Bir dem de biz üstâd olarak şâd olduk
Fehmeyle sözün sonunda encâmımızı
Biz âb idik evvel giderek bâd olduk.

Yahya Kemal Beyatlı (75)

Biz de çocuktuk, bir şeyler öğrendik;
Bildiklerimizle övündük, eğlendik.
Şu oldu, bu oldu da ne oldu sonra?
Bir bulut gibi geldik, yel gibi geçtik.

Sabahattin Eyüboğlu (109)

--*-*-*

Zühre'yle Kamer gökte olaldan peydâ
meyden iyi şey görmedi bir kimse daha
ben mey satanın aklına cidden şaşarım
bir şey alamaz sattığı şeyden âlâ

Yahya Kemal Beyatlı (55)

Dünyaları değişmem kızıl şaraba;
Ay da ondan sönük; çoban yıldızı da.
Şarap satanların aklına şaşarım:
Ondan iyi ne var alınacak dünyada?

Sabahattin Eyüboğlu (107)

Al deste piyâleyle (1) sebû (2) ey dilcû
Çık gez ara bir tâze çemen bir leb-i cû (3)
Devran nice mehrûların endâmından (4)
Yüze kerre piyâle yaptı yüz kerre sebû

Yahya Kemal Beyatlı (105)

(1) piyâle: kadeh, şarap bardağı
(2) sebû: testi
(3) leb-i cû: dere kenarı
(4) mehrû: ay yüzlü
(5) endâm: vücut

Tâ perde-i esrâra kadar râh (1) olamaz
Bir tâbiyedir (2) bu kimse âgâh (3) olamaz
Topraktan başka ilticâgâh (4) olamaz
Gûş et (5) bu uzun hikâye kûtâh (6) olamaz

Yahya Kemal Beyatlı (107)

(1) râh: kaygı, keder
(2) tâbiye: nizam
(3) âgâh: vâkıf, bilen
(4) ilticâgâh: sığınak
(5) gûş et: can kulağı ile dinle
(6) kûtâh: kısa

ÖMER HAYYAM
(1048 - 1131)

(İran)

Çeviri : (1) Yahya Kemal Beyatlı (Rubâîler ve Hayyam Rubâîlerini Türkçe Söyleyiş)

(2) Sabahattin Eyüboğlu (Ömer Hayyam, Dörtlükler)

ONUN İÇİN:

AH "AZİZ İSTANBUL"

- Yahya Kemâl'in âziz rûhuna -

Sana aşık, sana hasret, senin sevdânla deliydim,
Ermek için vuslatına kırk yıl mı beklemeliydim?..

Sensiz geçen kırk senelik ömre ömür değil derken,
Seni görmeye alışmak için kırk yıl bile erken...

Kırk yıllık pembe düşleri Karaköy'de yere yıktım,
Öfkemce kirli sulara bin kez dalıp dalıp çıktım...

Belki beşyüz nice asrın sarâsı beni sarsar da,
Görebilirim sanmıştım Fethin rûhunu Hisar'da...

Bir tepeden kalyonların sonsuz yoluna baktım da,
Barbaros'u taşkesilmiş gördüm o garip rıhtımda...

Şerefelerde şühedâ ervâhından bin-bir hevenk,
Mahyâlara mandallanmış yorgun ezândaki âhenk..

Göremedim gurûbunda seni sen eden görkemi,
Bir vapur uskuru gömdü kirli sulara öfkemi...

Kanatlandı semâlarda birden yüzbinlerce atlı,
Sapladı ta yüreğime sancağını Ulubatlı...

Yüklendi hıçkırıklarım bir ince ezân sesine,
Karıştı başıboş ışık ve sesler hengâmesine...

Bana, bağrın açık gibi geldi her gece bir yâd'a,
Kezzap atarım çehrene yabana koymam dünyada...

Devâ ise derdine ez, yüreğimi sar yarana,
Yetmediyse bunca şehîd beşyüz yıllık hatırana...

Ah İstanbul... Kırk yıl sende ne ummuştum, neyi
buldum?
Sensiz geçen kırk senemde her gece bir İstanbul'dum...

SADETTİN KAPLAN
(1944 - 2016)

Türk Edebiyatı Dergisi. Sayı: 134, S. 100

BAŞLANGIÇ

Gülzârda bülbül gibi gûya olduk
Baştanbaşa his, hayal-ü mâ'na olduk
îhyâ ederek neşvesini Hayyâm'ın
Câm elde bugün hemdem-i Yahya olduk.

FARUK KADRİ TİMURTAŞ
(1925 - 1982)

Türk Edebiyatı Dergisi. Sayı: 134, S. 100

METHİYE GAZEL (*)

Nice bir sır ki dilin ezgiden evlâ söyler
Sanki ilham erişir vahye tecellâ söyler
Sarar İstanbul'u aşkın yedi cennet tepeden
Dem tutar zîr u zemin arş-ı muallâ söyler.

Tüm boğaz bir koro halinde şakır nazmında
Nice Mecnûna katılmış nice Leylâ söyler
Akseder dipten dibe hâlâ o fasıl
O ne rüya ki sular şevk ile hâlâ söyler.

Var mı beş beytine tanzîr edecek böyle kemal
Hangi şair seni benden daha evlâ söyler
Övünür sanma Nihâî'yi bu Hakk'ın sesidir
Çünkü gerçek şiirin kadrini Mevlâ söyler.

BEKİR SITKI ERDOĞAN
(1926 - 2014)

(*) Bekir Sıtkı Erdoğan pekçok şiirinde Nihâî mahlasını kullanmıştır ve bu gazeli Yahya Kemal'in bir şiirine tanzîr olarak yazmıştır.

SÖYLER

Dil ezelden beridir “Lâ” ile “İllâ” söyler
Âlemin sırrını ancak yüce Mevlâ söyler

Sona ermez bu hitap söylenecek haşre kadar
Çünkü dağlar bitirir aşk ile deryâ söyler

Derde dermânı ne bilsin deli dîvâne olan
Lokman’ın sırrını Mecnûna Leylâ söyler

Ne kadar gizlese âşık bütün âlem işitir
Gönlün esrârını gözlerdeki mânâ söyler

Çözemez akl-ı beşer âşık-ı şeydâ sözünü
Her seher âh ile binlerce muammâ söyler

Böyle cevr etmeyi bilmez idi bülbüllere hâr
Ona bin nâz ile her dem gül-i rânâ söyler

Usanır sanma sakın her gece ağyâra inat
O hazin besteyi bülbül güle hâlâ söyler

Böyledir hükm-i İlâhî daha elden ne gelir
İşi mâzî bitirir son sözü ferdâ söyler

Seferî boş yere uğraşma kemâlin yetmez
Sözü âheng ile elbet yine Yahyâ söyler.

M. NEJAT SEFERCİOĞLU
(1943 -)

Divançe-i Seferî, S. 83

YAHYA KEMAL

Mihriyâr ağladı; Leylâ dövünür;
Mehlikaa geldi, sorar: “nerdedir o?”

Dursun evlâd ile ahfâd selâm,
Ki bugün tunçta, mermerdedir O.

Yine dönmekte Fetih günlerine;
Yine Gülbank’te mehterdedir O..

Çaldıran’larla, Ridaniye’yle
Kabaran koskoca mahşerdedir O.

Gürzü olmuş Mohac’ın, Niğbolu’nun...
Okta, kalkanda ve şeşperdedir O.

Turgud’un, Barbaros’un tâlihine
Akdeniz’den doğan ahterdedir O.

Ve fetihlerle zaferler dönüşü,
Lâle Devri’ndeki dilberdedir O.

Belki kumralla buluşmuş, belki
Endülüs’ten gelen esmerdedir O.

Göksu’dan gökyüzü bir hatveymiş,
Ki erenler meyi Kevser’dedir O.

Ve namaz sûreleri
Gibi ezberdedir O!

Ey bilenler Sinan’ın kubbesini,
Geliniz, işte şehberdedir O.

Şi’r okur, âyet okur, elde kılıç..
Şanlı mabetteki minberdedir O.

Ebebî san’ata İstanbul’dan
Açılan perdedir O.

Yıkamaz çağ, silemez çağlar O'nu..
Ki som altından eserlerdedir O.

Tahtı, olmakta bugün taht-ı revân:
Başta, başlarda ve miğferdedir O.

Kutlu bir hatıra halinde Hisar
Toprağından tüten amberdedir O.

Sanmayın öyle uzaklarda O'nu..
Kendisinden boşalan yerdedir O.

Ve namaz sûreleri
Gibi ezberdedir O!

ARİF NİHAT ASYA
(1904 - 1975)

Kökler ve Dallar, S. 110

YAHYA KEMÂL BEYATLI

Kasr-ı cânandan çıkıp mahfuz gönül,
Örttü gülzar üstüne bir gamlı tül,
Fasl-ı Sâdabadı terkettim deyu
Bülbül ağlar, ayrı bir hicranda gül!

HALİT FAHRİ OZANSOY
(1891 - 1971)

Türk Edebiyatı Dergisi. Sayı: 134, S. 100

YAHYA KEMAL BEYE

Yahyâ, ne hakikat, ne mecâz âşıkısın sen
.. nâz âşıkı, sâz âşıkı, yâz âşıkısın sen..

Yok Mekke Medineyle alâkan filân ammâ
Fasl içre muhakkak ki hicâz âşıkısın sen

Vuslatgeh-i ilhâma gidersin kısa yoldan
Kimdir o ki der, dûr u dırâz âşıkısın sen

Tafsîle ne hâcet senin evsâfını Yahyâ
.. nâz âşıkı, sâz âşıkı, yâz âşıkısın sen..

FAZIL AHMET AYKAÇ
(1884 - 1967)

Hitabeler, Şiirler, Hicivler, ve Saire... ,S. 164

YAHYA KEMAL GİBİ

Şarab-ı Kevser (1) içerek
Saki-i gülfam (2) elinden,
Vazgeçtik dünyadan
Ve unuttuk doğacak çocuklar sizi.
Kâm aldık sizin sofranızdan
Ve bıraktık sizi dünyevilere
Haklısınız çocuklar öpmemekte elimizi
Biz takarak peyrevlerimizi (3)
İşte bu hâle geldik
Şarab-ı Kevser artık bize tad vermiyor
Silin çocuklar silin bizi
Defterlerinden insanlığın
Zaten bizi oraya
Bizimkiler iliştirmişlerdi.

SUPHİ TAŞHAN
(1921 - 1960)

(1) Şarab-ı Kevser: Cennetteki bir kaynaktan alınan şarap
(2) Saki-i gülfam: İçki sunan gül renkli
(3) Peyrev: Ardı sıra giden, izinden giden, uyan.

Kilometre Taşları - Kayıp Şairler 4, S. 4

YAHYA KEMÂL İÇİN GAZEL (*)

Demdir ki zevkimiz o reh-i nazdan gelür
Bir lâhza Lâle Devri'ne pervazdan gelür
Bir böyle vecd içinde cûş-û hurûşumuz
Ta Bezm-i Cem'den aks eden avazdan gelür
Dünden kalan harabe kenarında şi'rimiz
Ahenk ü lahmi mastaba-i sazdan gelür
Duydum bu sırrı Hazret-i Üstad dan Melul
Nazmin mükemmeliyyeti icazdan gelür
Geçtin Nedim'i ruh-i bülendinle ey Kemâl
Demdir ki zevkimiz o reh-i nazdan gelür.

RIFKI MELÜL MERİÇ
(1901 - 1964)

(*) Dr. Muhtar Tarfikoğlu'nun arşivinden alınmıştır

Türk Edebiyatı Dergisi. Sayı: 134, S. 102

YAHYA KEMÂL'E

Yurdumun ufkuna yükseldiği an san'atının,
Nurunun yoktu hemen farkı sönük bir mumdan...
Bir çoban yıldızı halinde doğan san'atının
Yedi renk oldu geçen huzmesi menşurumdan

Bir cihan buldu ederken seni tetkik adesem
Yaşıyor sende bugün vahy ile san'at karışık.
Nur-u kudret mi veya nur-u nübüvvet mi desem
Yanıyor sende dehâdan daha yüksek bir ışık.

Gözlerin çevriliyorken geriye
İşledin, sen yarının zevkini mısralarına
Neslimiz yirmi yılın Türk edebiyatı diye
Bir avuç şiirini ithaf edecektir yarına!..

FARUK NAFİZ ÇAMLIBEL

Türk Edebiyatı Dergisi. Sayı: 134, S. 99

YAHYA KEMÂL'E MEKTUP

Başlarken

Günler varki; Muhtaçtım, kalmak için baş başa
Kendimi benden iyi bilen bir arkadaşa:
Benim içimdekiler dile gelsin ağzında...
Ne Farukun harpında, ne Seyfinin sazında
Kestirip attım hemen onu görmedim diye
"Nedimin Peyrevi" var aşkıma Nedim diye...

"Şâirler, bir cazbanda çevirdiler sazları;
Mısralar andırıyor sirkteki canbazları..
Susamış ruhu, ne gün, tepinip koşsa suya
Paslanmış bir zincirle herkes kör bir kuyuya
Sallıyor "ilham'' ının delinmiş kovasını...
İpeğe siler gibi bir kılıncın pasını;

-Aklı, dinsiz büsbütün; gönlü, "mistik'' bir histe
Bir sabah ezaniyle uyanmayı, Paris'te,
Özliyerek; içlenen bir garip insan gibi.
Şiirini içiyoruz: Ben ateş o kan gibi...
Dağlarda arıyoruz senin akşamlarını;
Bulduk bu bozkırlarda adanın çamlarını,

Bize muhayyilenden görünüyor bu belde
"Ne kanlı gül ağzında ne mey kâsesi elde!"
Haberin var mı; bu yaz, her gece, bizimlesin!
İlhamın, başka dilden macerayı söylesin...

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR

Türk Edebiyatı Dergisi. Sayı: 134, S. 101

YAHYA KEMAL'E "MERSİYE"

Ey şâir, ey güzelliği temsil eden zekâ,
Bir devre ihtişamla nihayet veren dehâ...

Şahsında tam "Kemâl" ini bulmuştu şiirimiz,
Her mısraında benliğimiz vardı, tertemiz...

Ermişti kıvâmına nazmında Türk dili ,
Kaybın neler hatırlatıyor, bir düşünmeli.

Girmezdi şiire belki de hâlâ, o olmasa,
Üsküp'ten Erzurum'a, Muhac'tan Trablus'a.

Tarihimiz, akınlarımız, şanlı ordumuz,
İslâm şehirleriyle ve halkıyla yurdumuz.

Ey Türklüğün zekâsını temsil eden dehâ,
Duymaz senin kadar bizi, hiç kimse, bir daha!

Sevdin, ne varsa Türklüğe ait, büyük, derin;
Şehnâme'miz demektir o eşsiz şiirlerin...

Şendin, bu yurdun üstüne sevgiyle titreyen,
"Bir böyle zevke tek bir ömür yetmiyor..." diyen

Her bir taşında duygulu bir iz bıraktığın
İstanbul ağlasın sana, bir millet ağlasın

Bir devre kendi ismini imza yapan dehâ,
Sevmez senin kadar bizi, hiç kimse, bir daha...

Nisyan hayâli ruhûna ürküntü vermesin,
"Sessiz Gemi"nle şimdi başka âlemdesin.

MUNİS FAİK OZANSOY

Türk Edebiyatı Dergisi. Sayı: 134, S. 102

YAHYA KEMAL'E RÜBAİ

Sen gittin gideli kuşlar anlamaz görünür
Her açılan gülde yepyeni bir Şirâz görünür
Bakışlar dağılırken denizin belleğinde
Senin her şi'rinde geçmiş bir yaz görünür.

HİLMİ YAVUZ
(1936 -)

Büyü'sün, Yaz, S. 44

YAHYA KEMAL'E RÜBAİ

Mızrabına tel bulmuş ezelden Yahya,
İncitmedi dil sazını bir gün asla.
Göllerde nasıl ölürse mahzun kuğular,
Ses verdi yalan kubbeye binbir def'a.6

NECATİ YAZGAN
(1932 - 2014)

Fetihnâme, S. 52

YAHYA KEMAL'İ DÜŞÜNÜRKEN

Bizim altın güneşli gökkubbemizin
Devreden sesidir O.
Çağdan çağa taşan menkıbemizin
Derinden sesidir O.

Tanrı âşıkı erin, ölümsüz askerin,
Denizleri havuz yapan bin bir seferin,
Bu can toprakları can içinde bilenlerin
Ruhlarını dinlendiren sesidir O.

İstanbul'da yedi tepenin yedisinin,
Emirgân, Üsküdar, Adalar.. Hepsinin,
Çinilere, âyetlere sinmiş Türk mavisinin
Bize özgü şiirden sesidir O..

COŞKUN ERTEPINAR
(1914 - 2005)

Dorukta Rüzgâr Var, S. 20

YAHYA KEMÂLİN AZİZ HÂTIRASINA

Dil, kültür, mûsiki... şi'rinin harcı
Kendi gökkubbemizin parlak burcu...

Şi'rinle tanındı, sevildi mâzî,
Milyonlarca şehid... O kadar gâzî...

Akıncı kollarının şehsüvârı,
Süleymâniye'nin mâna mimârı.

Itrî dünyâmızın nefeslerini,
Deniz ufkumuzun top seslerini

Gönüllerimize sindiren dehâ!..
Kadrin büyümekte hergün bir daha.

Istanbulumuzu azîz eyledin,
Güzel dilimizi leziz eyledin.

Sana, cennetinde; Hazreti Mevlâ
İstanbul'a benzer yer verse evlâ!

NİYAZİ YILDIRIM GENÇOSMANOĞLU
(1929 - 1992)

Türk Edebiyatı Dergisi. Sayı: 134, S. 101

YAHYA KEMAL'İN RUHUNA GAZEL

Terk-i bezm etse de bir rind ebedî nâmı kalır
Gün gider ufka fakat muhteşem akşâmı kalır

Önce göz yaşları sessiz dökülür ardından
Sonra feryâd ile bir velvele hengâmı kalır

Bu giden halbuki bıkmış görünür dünyâdan
Bir hisar burcunu hatırlatan târâmı kalır

Târumar olsa bahar gül solarak Savrulsa
Eski rüya gibi mevsimlerin eyyâmı kalır

Şimdi bir yolcudur engindeki Sessiz Gemi'de
Mülk ü Mânâ'ya giderken bize ibhâmı kalır

Yolcumuz cedlerin âguşuna lâyıksa Memik
Bin gazel tarhına kâfi büyük ilhâmı kalır4

NAİL MEMİK
(1916 - 1989)

Neslimizin Masalı, S. 17

DÜZYAZILARI:

AZİZ İSTANBUL

TÜRK İstanbul

II

İstanbul'un fethi ve fâtihi olan millet tarafından kuruluşu hem biribirine bağlı, hem de biribirinden ayrı iki bahistir. Beşeriyetin muhayyilesine bir büyü tesiriyle aksetmiş olan fetih, hâlâ tarihin başlıca bir vak'ası sayılır. O zamandan beri, devirler boyunca, kurulan Türk İstanbul ise gözleri en ziyade kamaştırmış ve gönüllere en ziyade yerleşmiş bir şehirdir. Türkiye Türklerinin yeryüzünde başka bir eseri olmasaydı; tek başına, yalnız bu eser şeref namına yeterdi.

***

Çok parlak fetih vak'aları, İstanbul'un fethinden evvelki asırlarda da, sonraki asırlarda da yüzlerce defa vuku bulmuş, lakin hiçbiri İstanbul'un fethi kadar efsunlu bir tesir bırakmamış. onun kadar derinden duyulmamış, onun kadar sürekli bir merakla hatırlanmamıştır. Bu görüş, her türlü edebi şişirmelerden ari bir görüştür diyebiliriz.

Yalnız bizim aramızda değil. Frenk muhitlerinde de ne zaman "fetih" ve "fatih" sözleri geçse, 1453 Mayısının 29. Salı sabahı olan vak'a ve o gün Bizans payitahtına giren genç Fâtih hatırlanır. Şüphesizdir ki, fetih

vak’asının icra ettiği bu tesirin sebepleri çok uzaklarda ve çok derinlerdedir.

Fetih sabahı imparatorun maktûl düşmesi ve ondan sonra hükümdar sülalesinin ardı arası kesilmesi, Roma’nın üzerine tarih perdesinin inişi gibi görülmüştür. Vakıa İmparator Kostantin’in kurduğundan bin yüz yirmi beş sene sonra olan İstanbul fethi bu hakikatin ta kendisi idi. Roma’nın vârisi olmak zihniyeti, battığı saate kadar Bizans'ın kafasından çıkmamıştır.

Kostantin, kendi adını vererek İstanbul'u kurdugu zaman. Roma İmparatorluğu'nun yalnız hükümet merkezini İtalya’dan kaldınp Marmara sahiline getirdiğini zannediyordu. İnkırazın çürüklüğü, Roma’daki cemiyet üzerinde artık hiçbir devletin temel tutturamayacağı kanaatini vemişti. Şiddetli olduğu kadar faziletli bir imparator olan Septimus-Severiyus, bu kanaatte olduğu için, kendi devrinde Sarayburnu’na yerleşmiş ve oradan saltanat sürmüştü. Ondan beri inkıraz daha vahim bir hale gelmiş ve nihayet Kostantin, rakiplerinden kurtulup da tek başına imparator kaldığı zaman, ilk iş olarak, yeni bir payitaht kurmayı düşünmüş; önce doğduğu şehir olan Niş’i tasarlamış, bu fikirden vazgeçmiş, Çanakkale Boğazı’nın Anadolu sahilinde eski Truva harabelerinin yerini beğenmiş, en sonunda Istanbul’u seçmiş ve “Yeni Roma“yı buraya kurmuştur. Bugünkü Unkapanı'ndan Lânga Bostanı’na kadar giden bir kara suru ile çevrilmiş olan “Yeni Roma”da, bütün devlet binaları, mabetler, abideler, meydanlar, her şey eski Roma’yı hatırlatıyordu. Zaten hatırlatıcı eserler, sütunlar ve heykeller, Akdeniz medeniyeti ile parlamış şehirlerden koparılıp buraya dikilmişlerdi. Şehirde kıyafet, muaşeret, an'ane hulâsa her şey Lâtin tarzındaydı. Devlet dili Latinceydi.

Kostantin devrinde çok esaslı ikinci bir meselenin halledilmesi lâzım geliyordu: Üç asırdan beri çile çeken ve halkın alt tabakasına, geniş mikyasta, iyiden iyiye yayılan, hatta hükümdarın ailesi içine bile giren yeni bir din, Hıristiyanlık, çilesini doldurmuştu. İlk önce serbest bırakılan bu din, devletin resmi dini olursa imparatorluğun havasına ferahlık gelecekti. Bu da oldu.

Roma’nın iklimini değiştiren imparator, bu defa dinini de değiştirdi. Yeni dinin kâinatı anlayışı, ahlâk ve akaidi eskisinin taban tabana zıddı idi. Alt tabakanın lehine olarak, kilise hâlinde takarrur eden ve müminlerini tek bir sınıf insan addeden bu din, eski Roma’nın hüviyetinden eser

bırakmıyordu. Değişiklik çok derindi.

Zaten beşeriyette eski zamanların bittiği ve yeni zamanların başladığı anlaşılıyordu. Avrupa'dan Asya'nın derinliklerine kadar birçok insan kitlelerinin kımıldandıklan, yerlerini değiştirmek zorunda kaldıkları, daha mamur ve zengin ülkelere yürüdükleri görülüyordu.

"Yeni Roma"da, Lâtin şekli ve an'anesi, Kostantin ve hanedanı ve onlardan sonra silâh kuvvetiyle başa geçen birkaç imparator devirlerince sürdü. Şehrin, o zamanki Anadolu sahillerinin, Balkan yarımadasında bir hayli yerlerin halkı Lâtinlikten uzaktı; Eski Yunancanın artığı bir dille konuşuyordu. Bu halk yeni kiliseye sımsıkı bağlıydı. Kilise, "İncil"i Eski Yunancanın yazıldığı harflerle ortaya atmıştı; kilise ve halk arasında yazı bilenler Eski Yunan harflerini kullanıyorlardı. Kilisenin, sırf dini öğretmek ve yaymak için açtığı tahsil ve terbiye usülü bu yoldaydı.

Bütün bu amiller, gitgide, devleti Lâtinlikten uzaklaştırıyor, ekseriyeti şarklı, Hıristiyan ve Eski Yunancadan bozma bir dille konuşan halka mal ediyordu.

Bizans tarihinin mütehassısları, imparatorluğun, kaç asır sonra artık Bizanslaştığını tamamıyla kestiremezler. Daha sonraları Şarki Roma İmparatorluğu olarak garptan ayrılan ve nihayet yalnız Bizans İmparatorluğu diye anılan devlet, iklim, din ve dil farklarıyla kendi halkına benzemiş, uzun veya kısa müddetlerle başa geçen imparator hanedanları hep bu muhitten çıkmıştı.

Her şeyin değişmesine rağmen eski Roma'nın topraklarına ve hukukuna vâris olmak zihniyeti kalmıştı. Bizans medeniyetini en ziyade yükseltmiş olan İmparator Justinyanus bu zihniyetin timsalidir. Eski Roma'dan Avrupa'da, Afrika'da, Asya'da miras kalmış olan ülkeleri tekrar fethederek İstanbul'a bağlamak için uzun harpler açmış, bu uğurda devletin varını yoğunu harcamış, öldüğü zaman devleti dermansız bir halde bırakmıştı. Bu imparatorun, eski Roma'yı, Akdeniz etrafındaki bütün hakimiyetiyle diriltmek arzusunun bir hulyadan ibaret olduğu anlaşılmıştı. Onun sarfettigi gayret yüzünden Bizans'ta vahim inkıraz alametleri görülmüştü.

Yedinci asırda İslamiyet'in zuhuru ve Bizans Imparatorluğu üzerine ilk atılışı, onu, Suriye ve Filistin'den. Mısır'dan. bütün Afrika'dan tamamıyla

atmış, Anadolu ve İstanbul yolunu açmıştı. Bu darbenin Bizans'a, bir cihetten korkunç, bir cihetten hayırlı oldugunu iddia eden Bizans tarihi mütehassısları, bu yüzden, Bizans'ın daha ziyade derlenip toplandığını. daha ziyade millileştiğini, cenuptaki uzak kıt'aların derme çatma ve karışık unsurlarından kurtulduğunu söylerler.

Kur'ân'da "Rum" suresinden beri bellediğimiz "Rum" kelimesi, Türkçeye verilmiş, o günden bugüne kadar kullanılmaktadır. Arap hançeresinin "Roma" kelimesindeki "o"yu "u" telaffuz edişinden Arapların Roma'yı nasıl tesmiye ettikleri bellidir. "Rum" kelimesinin gene Türkçede mevcut olan Roma kelimesi olduğunu düşünmeyiz bile; mânâları birbirinden o kadar ayndır. Biz, Bizans İmparatorluğu'nun Eski Yunancayı millî dil olarak benimsemiş ve Ortodoks olan halkına "Rum" demişiz; hala da demekteyiz. Halbuki "Rum" dediğimiz vatandaşlarımızın Romalılıkla, Lâtinlikle zerre kadar münasebetleri yoktur. Biraz düşünülünce eski Roma'nın adının bile ne kadar silinmez bir kuvvette olduğu anlaşılır.

Selçuk, Anadolu'nun büyük bir kısmını fethettikten sonra, bu kıt'aya İslam âleminde. "Diyar-ı Rum" denildi. Selçuk hükümdarı "Sultan-ı Rum" diye anılıyordu. Halk arasında "Rumeli" ve "Rumelleri" tabiri geçiyordu. Celaleddin-i Rumi, Eşref-i Rumi isimleri birer misaldir. Mevlânâ, Hindistan'da hala kısaca "Rumi" diye anılır. Sultan Süleyman Bağdat'ı fethettiği zaman, oraya giden timar sahibi beylerden iki şairimiz. Vardar Yeniceli Hayâli Bey'le Taşlıcalı Yahya Bey, Fuzûli ile tanışmış ve görüşmüşler, Türkçede bir "Leyla ile Mecnun" efsanesi yazmasını rica etmişler, Fuzûli, o zamanki Türkiye'den gelen bu iki şâirle nasıl görüştüğünü ve neler konuştuğunu tasvir ederken:

Bir nice zarif-i hıtta-i Rûm
Rûmi ki dedik haziyye ma'lûm

beytini söylüyor; Türkiyelilerin ne kadar ince insanlar oldukları zaten malûm bir keyfiyettir, demek istiyor. İran'a seyahat eden bir şâirimiz:

Bir zaman Rûm'da deryâ-keş idik ey sâki
Şimdi İran'da kanâat ederiz çây ile biz

derken "bir zamanlar Türkiye'de derya gibi şarap içtiğini" zarafetle ima ediyor. Son asrın meşhur şairlerinden biri, Rûhi-i Bağdâdi'nin o diyardaki kabrine selâm gönderirken şiirde, onun mertebesine yetiştiğini fahriye kılıklı beyan ediyor ve:

Bir şâir-i Rûm oldu sana şimdi berâber

diyor. İbni Kemal'in, Mısır fethedildikten sonra. Yavuz Sultan Selim'e, askerin artık memleketlerini, yani Anadolu'yu, Rumeli'yi ve İstanbul'u özlediklerini ve bu hissi ifade eden bir koşma nazmettiklerini, bu koşmanın nakaratı olarak: "Beyim biz gidelim Rum illerine" dediklerini, Hoca Sadeddin Efendi Selimnâme'sinde nakleder. İbni Kemal'in askere atfettiği koşmadaki "Rum illeri" tabiri yalnız Rumeli değil, bütün Türkiye'dir.

Diyar-ı Rum, sultân-ı Rum, şair-i Rum tabirleri ve bütün memlekete sadece Rum tabiri, okur yazarlar tarafından yazılır veyahut söylenirdi. "Rumeli" tesmiyesi de zamanla vatanın yalnız Avrupa'da olan topraklarına verilmiş.

Roma ile bizim aramızda din, ırk, an'ane gibi hiçbir alâka yoktur. Ancak, asker ve fâtih bir millet olmak gibi bir benzerlik vardır.

Roma adının bize bir vasıf oluşu Roma'nın vaktiyle sahibi olduğu memleketlerin vârisi olduğumuzdandır.

YAHYA KEMAL BEYATLI

Aziz İstanbul, S. 20 - 25

ari: beri, uzak
maktûl: öldürülmüş
cenup: güney
zarif-i hıtta'l Rûm: Anadolu'nun zarif, hoş insanı
kaziyye: mesele
derya-keş: çok içki içen
saki: içki sunan
fahriye: övünme
şâir-i Rûm: Anadolu şâiri

BİR DEVRİN SONU, BİR DEVRİN BAŞLANGICI

(.....)

Bu laflar kaç kişinin karnını doyuruyordu bilmem, fakat iyi hissediyordum ki Türklerden büyük bir ekseriyetin ehemmiyet verdiği nokta, Boğazların nasıl açılacağı ve müttefiklerin İstanbul'a ne şekilde gireceği idi. Türk milleti sevk-ı tabîîsiyle asıl bunu düşünüyordu.

Mütareke haberleri daha ziyâde belirdi. Ada'da esir-i harb olarak yaşayan General Townsend ve Rauf Bey İstanbul'dan fırladılar. Mondros'a gittiler.

Yine Ada'da ve bir vapur çıkışında Ali Kemal'i gördüm:

"Ne haber var! Mütâreke nasıl akdedilecek!" diye sordum. Dedi ki:

"Mîrim, Mütâreke için müzakere olacak değil ki meraklanıyorsunuz! Devletlerin Boğaz'ın ağzında duran amirâle verdikleri kâğıdı imzâlayacağız, yâhud da imzâlamıyacağız, mütareke budur! Devletlerle şimdi müzâkereye girişmek muhâldir! Ali Kemal'le görüştüğümü gören Doktor Nâzım, iskele başındaki tütüncünün önünde yanıma yaklaştı, müstehziyâne:

"Ali Kemal neler diyor, bakayım, kabineden bahsediyor değil mi? Evet doğrudur, İzzet Paşa Kabinesi'ni Talât teşkîl etti, ayol, İzzet Paşa'nın becereceği iş mi? Gelip Talât'a yalvardı, Talât arzu etmediği halde, vatanın iyiliği için bu kabinenin nasıl olabileceğini kendisine öğretti." diyordu.

Nâzım, daha ziyâde kabineyle meşguldü. Ali Kemal'e de ber-mûtâd diş biliyordu, sövüyordu.

Mütâreke akdedilmeden bir gün önce düşman tayyâreleri güpegündüz bir daha İstanbul'u altüst ettiler. Vatanın üstündeki şeâmet dopdolu bir haldeydi.

Mütareke imzâlanmış. O gece Şişli'deydim. Sabah Beyoğlu'ndan çıkarken kapılara, pencerelere bayrak asan, bağırıp çağrışan, âdetâ nümayiş eden insanlar gördüm. Senelerden beri görmediğimiz İngiliz, Fransız ve bilhassa Yunan bayrakları, mağazalara, apartman pencerelerine yeni asılıyorlardı.

Sabah vapuruyla Ada'ya gittim; Rumlar, müteheyyic, iskeleyi doldurmuşlardı. Bir Rum kadını avâm safvetiyle lâkin pek müteheyyic, sevinçli, yanıma sokuldu; Rumca birşey söyledi. Anlamadım. Yarım Türkçesiyle, Beyoğlu'nda bayrakların asılıp asılmadığını sordu. Yüzüne baktım. Cevap vermedim. Kadına, orada bulunan bir Rum, Rumca, "O Türktür,, dedi. Kadın hayretle yüzüme baktı; bir başkasına sormaya gitti. Beyoğlu'nda bayrakların asıldığı haberi yayılmıştı. Ada Rumları zıplayarak, hoplayarak müttefiklerin bayraklarını çıkardılar; onlar da asmaya koyuldular.

Henüz nümayiş falan yoktu. Yalnız hamdolsun harb bitti, sulh oldu diyorlardı.

Ertesi gün İstanbul'da ilk Fransız zabitleri göründüler.

(.....)

YAHYA KEMAL BEYATLI

Çocukluğum, gençliğim, siyâsî ve edebî hâtıralarım, s. 140, 141

MUSTAFA KEMAL PAŞA

Yunanlılar, bu ismi ve bu adamı, Kartaca Kadim Caton'u nasıl müebbeden hatırladıysa öyle hatırlayacaklardır.

Bir milletin başma gelebilecek ne kadar felaket varsa hepsiyle haşır neşir olduğumuz bu senelerde önümüze düşüp bizi tekrar hayata çıkaran Mustafa Kemal Paşa'nın simâsını ileride tahattur edecek her Türk Abdülhak Hamid'in bu mısra'ındaki çerçeve içinde görecek:

Akardı pâyına mahşer-misâl bir millet!

Çoktan, pek çoktan beri bu millet bir oğlunun şahsında böyle temessül etmemişti. Milletlerin asırlarda bir doğurduğu büyük insanlar henüz eserlerini ikmâl etmemişkeın bile gözleri kamaştırırlar bize de bugün bu vaki oluyor. Maamâfih hem bizim hem bizim hem de ecnebîlerin karşısında milletinin timsâli kesilen bu büyük adam kendi büyüklüğünün farkında değil, konuşurken Selim-i Evvel'in, "Bu muvaffakiyetleri benim kendi eserim zannediyorlar... Ah zavallılar, bilmiyorlar ki!" dediği tarzında konuşuyor. Ankara'da çıkan Hakimiyet-i Milliye refîkimizin bir muharriri, Büyük Millet Meclisi'nin sene-i devriyesi münâsebetiyle, Mustafa Kemal Paşa ile görüşmüş, İstanbul'dan Anadolu'ya geçtiğinden beri birçok tahassüslerini sormuş, kaydetmiş. Bu sözler bizi düşündürdü. Mustafa Kemal Paşa diyor ki:

"Ben evvelâ herhangi bir sûretle Anadolu'ya geçmek ve orada milletin efkâr ve hissiyâtını bir defa daha yoklamak ve menâbi-i memleketi tâkib etmek istiyordum... Samsun'a ayak bastıktan sonra derhâl milleti ve

memleketi yokladım. Gördüm ki memleketin ve milletin temâyülâtı istiklâl müdâfaasında tereddüd edenleri hacil mevki'de bırakabilecek bir mâhiyet-i âliyededir. Filhakika iki seneden beri bütün dünyanın şâhid olduğu vakaayi' ve hadisât, düşüncelerimde isâbet ve milletin azm ü imânında hakiki salâbet olduğunu isbat etti. Bundan dolayı cidden müftehirim."

Bu sözleri dikkatle okuyanlar yumurta mı tavuktan çıktı? Tavuk mu yumurtadan? Düşünür dururlar. Bir milletin tekevvün devresinde ferdler böyle kendilerini göremezler, millet kendini bir timsâlde görür. Bugün Anadolu'da vaki' olan da bu hâldir.

Mustafa Kemal Paşa diyor ki: Bu İnönü mûcizesı yalnız Türk neferlerinin eseridir; neferler diyor ki: O gün İnönü'nde, bizim başımızda arslan gibi zabitler vardı, onların elinde kendimizden geçtik, yürüdük; zabitler diyor ki: O gün başımızda İsmet Paşa vardı; bu muzafferiyet onundur, Feyzi Paşa hazırladı o kazandı, İsmet Paşa da diyor ki: Bu eser Mustafa Kemal Paşa'nındır! Bu söyleyişlerl tevazu zannedenler ne kadar aldanırlar!

Kuzu gibi Anadolu'nun birdenbire arslan kesilişini en sivri. akıllılar hala bir türlü tahayyül edemiyorlar; o Anadolu ki Hazret-i İsa gibi halimdi, bir yanağına bir sille indirene öteki yanağını gösteriyordu, o Anadolu ki nice siyasilerin rivayetine göre vergi vere vere, zulüm göre göre, askere gide gide, Osmanlı idaresinden bezmişti, kendi milliyeti Türklük'den usanmıştı, istiklâlinden vazgeçmişti, illallah diyordu, herhangi bir ecnebi idareyi seve seve kabûl etmeğe candan, yürekten hazırdı, o Anadolu ki Yunanistan bile lehinde şirin sözler söylüyordu, Yunan boyunduruğuna uslu uslu boynunu bırakır zannediyordu, işte bu istiklâl galeyânı o Anadolu'dan çıktı. Yalnız Anadolu o ana kadar bir adam bekliyordu.

Yunanlılar İzmir'e çıktıkları gün çok 'bed-mesttiler, o gün, o feci gün İstanbul'dan Samsun'a bir adamın gittiğini fark edemediler. Her şeyin bittiğini zannettikleri o gün her şey başlıyordu; o adamın neden sonra ismini öğrendiler. Şimdi de rü'yâlarına giriyor. Yunanlılar, bu ismi ve bu adamı, Kartaca "Kadim Caton"(*) u nasıl müebbeden hatırladıysa öyle hatırlayacaklardır!

O güne kadar Anadolu'yu, Rumeli'yi, daha doğrusu bu coğrafya isimlerini bir tarafa bırakarak Türk milletini ne ecnebîler biliyormuş, ne Yunanlılar yoklamışlar, hattâ ne de biz hissetmişiz. Mustafa Kemal Paşa'nın asıl dehâsı, Samsun'a çıktığı günden itibaren Türk milletinin

istiklâl iddiasında oıduğunu sezişindedir.

Romalılar muzafferiyet kazanmış serdarlarına bir zafer alayı yaptırırlar, lâkin o gün zafer gerdûnesinde, o muzaffer serdarın, öğünmesin diye yüzünü kırmızıya boyarlardı; biz milli timsâlimizden bahsederken bu takayyüde lüzum görmüyoruz, çünkü o öğünmüyor ve öğünmiyecektir de; çünkü yüksekte yalnız bir adam olmanın pest gurûruyle, satıhta bütün bir milletle hem-vücûd olmanın bülend zevki arasındaki farkı temyiz etmiş; Hakimiyet-i Milliyye refikimize söylediği sözlerden bunu hissettik.

YAHYA KAMAL BEYATLI

(*) Caton L'Anelen.

Eğil Dağlar, S. 122- 125

ONA DAİR:

ATATÜRK - YAHYA KEMAL DOSTLUĞU

Atatürk'ün edebiyatla, hele onun en çekici türü şiirle ilk karşılaşması Manastır Askerî İdadisi (Askeri Lise) ne girdiği 1896 yılında olmuştu. O yıla kadar Mekteb-i İbtidaiye (İlkokul) de, daha sonra Askerî Rüşdiye (Askerî Ortaokul) de öğretmenlerin öğrencilere topluca söylettiği ilâhiler, marşlar veya okul kitaplarındaki methiyeler, mersiyeler gibi kalıplaşmış manzumelerden ayrı, pür şiiri tanımamıştı.

O edebiyattan, şiirden daha çok matematikten, fen derslerinden hoşlanıyordu. Askerî İdadiye girdikten sonra, Ömer Naci adında zeki, güzel konuşan, şiire meraklı, hatta şiir yazan bir arkadaşı olmuş, onunla çok samimi dostluk kurmuştu. Ömer Naci'nin tavsiyesi ile ders kitapları dışında edebî eserleri okumuş, hoşlanmıştı. Ömer Naci, bir gün Namık Kemal'in okunması yasaklı şiirlerinden bir tomar vermiş, Askerî İdadi Öğrencisi Selanikli genç Mustafa Kemal bu şiirlerden pek etkilenmişti.

İdadî'de Tevfik Fikret'in şiirlerini de okuyan Mustafa Kemal, Mekteb-i Harbiye (Harp Okulu) ye geçince orada artık şiire aşina edebî bir olgunluğa ulaşmıştı. Hatta Fransız şiirinden hoşlandıklarını Türkçeye çevirmeye başlamış, bunlardan birisi 28 Eylül 1899 tarihli "Malûmat" dergisinde yayınlanmıştı.' Daha sonraları, 1905 yılında Sinop'ta yazılan ve 1908 yılında, Şanlı Ordu gazetesinde Mustafa Kemal imzası ile yayınlanmış iki hamasî şiirin Atatürk'e ait olup olmadığı uzun tartışma konusu olmuştur.

Tevfik Fikret'i, hele onun "Ferda" başlıklı şiirini çok seven, Mehmet Akif'i takdir eden Atatürk, Yahya Kemal'e, onun şiirdeki gücüne hayranlık duyuyordu.

Yahya Kemal ise Mustafa Kemal adını ilk defa Çanakkale Savaşı yıllarında duymaya başlamıştı. Onu Anafartalar Kahramanı, yiğit, vatansever bir asker olarak tanıyordu. Ardından Mustafa Kemal Paşa'nın 16. Kolordu, daha sonra 2. Ordu Komutanı olarak Doğu Cephesindeki başarıları, Suriye'de hizmetleri, derken çökmüş olan devleti kurtarmak üzere Anadolu'da Millî Mücadeleyi başlatması Yahya Kemal'in hayranlığını büsbütün artırdı.

Yahya Kemal'in Millî Mücadele yıllarında (1919-1922), İstanbul'da yayınlanan gazete ve dergilerde yazdığı 88 makalesi, sonra'dan (Eğil Dağlar) adlı bir eserde toplanmıştır. Yahya Kemal, Millî Mücadeleyi heyecanla destekleyen bu makalelerinde, Atatürk'ten her fırsatta "Millî Timsal" olarak bahseder, "Mustafa Kemal tek başına bir fert değil, şahlanan Türk Milletinin Millî Timsalidir" der.

"Eser" başlığı ile yazdığı bir makalesinde bu sözüne açıklık getirir: "Mustafa Kemal'i bir şahıs zannedenler aldanıyorlar. Evet, Efzunlar İzmir'e çıktığı günden evvel Mustafa Kemal bir fertdi. Ama o günden sonra artık bir fert değil, bir timsaldir" diyerek Onu Milletin bağrından çıkan müstesna bir eser olarak alkışlar. "Mustafa Kemal Paşa" adlı makalesinde de "Onun asıl dehası Samsuna çıktığı günden itibaren Türk Milletinin istiklâl iddiasında olduğunu sezişindedir" der.

Yahya Kemal, Millî Mücadele yıllarının sevinçli ve hüzünlü günlerini milleti ile birlikte yaşar. Başta, Ankara'daki Büyük Millet Meclisinde bazı milletvekilleri olduğu halde birçokları sabırsızdır. Bu mücadele ne zamana kadar sürecek, ne zaman taarruza geçilecek diyenlerin sayısı günden güne artmaktadır. Yahya Kemal, 19 Haziran 1922 tarihinde "Arslan gerilir de öyle atlar" başlıklı, bir makale ile bu gibilere cevap verir ve aynı zamanda vezinli bir cümle olan bu başlığı "ve öyle muzaffer olur" cümlesi ile tamamlar.

Ordular şahlanmış, büyük taarruz başlamıştır. O gün Yahya Kemal (26 Ağustos 1922) başlığı ile şu kıt'ayla Allah'a dua etmektedir:

Şu kopan fırtına Türk ordusudur Yarabbi!
Senin uğrunda ölen ordu budur Yarabbi!

Tâ ki yükselsin ezanlarla müeyyet nâmın,
Galip et, çünkü bu son ordusudur İslâmın.

Millî Mücadelenin zaferle sonuçlandığı günlerde İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi profesörüydü. Bulunduğu bilim kuruluşunun Büyük Kurtarıcıya minnet ve şükranlarını sunması kadar tabiî bir hareket olmazdı. Bu vesile ile, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Fakülte fahrî profesörlüğüne seçilmesi için Dekan tarihçi Necip Asım'a bir teklif yazısı gönderdi. Yahya Kemal'in bu teklifi 19 Eylül 1922 günlü Edebiyat Fakültesi Meclisinde heyecanlı görüşmelere vesile oldu ve Atatürk'e İstanbul Edebiyat Fakültesinin fahri profesörlüğü unvanı verilerek aşağıdaki telgraf gönderildi:

İstanbul: 19 Eylül 1338 (1922)

Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi ve Başkumandan Müşir Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

İstanbul Darülfünunu'nun Edebiyat Medresesi Meclisi Müderrisleri 19 Eylülde akdettiği celsede Zât-ı Müncî-i kumandanîlerini fahrî müderrisliğe müttefikan intihap etmekle kesb-i fahreyler.

İstanbul Darülfünunu

Edebiyat Medresesi Riyaseti

Necip Asım

Atatürk, Edebiyat Fakültesi profesörlerinin kendisine fahri profesörlük payesini veren bu kararından çok duygulanmış, ertesi gün telgrafla şu cevabı vermişti:

Türk harsının mihrakı olan Medreseniz fahri müderrisliğine intihabımdan dolayı meclisinize teşekkür ederim. Eminim ki, millî istiklâlimizi ilim sahasında fakülteniz ikmal edecektir. Bu şerefli tekâmülün husulünü deruhte eden heyetiniz arasında bulunmak bence bais-i iftihardır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan
Gazi Mustafa Kemal

Daha sonra üç kişilik bir heyet, Ankara'ya gelerek Atatürk'e profesörlük diplomasını sunmuştu. Diplomada şu cümleler yer alıyordu:

İstanbul Darülfünunu Edebiyat Medresesi Meclis-i Müderrisini 19 Eylül 1338 tarihinde akdettiği içtimâda Millî Mücadelenin büyük kahramanı ve yeni Türk Devleti'nin müessisi olan Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Türk Milletinin ve Türk harsının istiklâlini müeyyid İslâm kavimlerinin halâsına müteveccih olan tarihî mesaisini takdir ve tebcil ettiğinin bir delili olmak üzere Edebiyat Medresesi fahri müderrisliği unvanını tevcihe karar vermiştir. Şaban 1341 (Eylül 1922).

Yahya Kemal'in önerisi ile Atatürk'e verilen fahrî profesörlük payesi, Atatürk'ü pek sevindirmişti. Onu, Lozan'a giden Türk barış heyeti arasında görevlendirmiş, dönüşte Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Urfa milletvekili seçtirmişti. Bu arada Varşova ve Madrit büyükelçiliklerinde de bulunan Yahya Kemal, 1934 yılı Mart ayında yapılan milletvekili ara seçimlerinde Atatürk'ün tavsiyesi ile Yozgat milletvekili seçilmiş, ikinci defa Meclis'e girmişti.

Yahya Kemal'in Yozgat milletvekilliğine seçilmesi dolayısıyla Atatürk'e gönderdiği teşekkür telgrafının aslı bugün Çankaya Cumhurbaşkanlığı Köşkü Atatürk Arşivinde, Milletvekili Seçimleri bölümündeki dosyalar arasındadır. Tarafımızdan bulunan ve ilk olarak yayımladığımız telgraf şöyledir:

İstanbul/Galata, 70.3.7934, Sa: 15

Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hz-Ankara

Türk milletinin büyük ve engin şerefli reisinin yüksek teveccühü eseri olarak bu defa Yozgat mebusluğuna intihabım vesilesile kalbim minnetle doludur. Ondokuz senedenberi dehasının yıldızına peyrev olduğum büyük reisimizin teveccühü hayatımın yegâne değeridir. Derin şükran ve tazimatımı arzederim, efendim.

Yahya Kemal

Telgraf, Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak tarafından Atatürk'e okunmuştur. Atatürk, kendi adına cevap vermesi için Hasan Rıza Soyak'a emir vermiş, o da telgrafın üzerine "namlarına ben cevap yazacağım" kaydını koyarak 11 Mart 1934 günü Yahya Kemal'e şu telgrafı göndermiştir:

Ankara, 11.3.1934

Yahya Kemal Beyefendi,
Moda, Avukat Celâl Bey Köşkü
Kadıköy/İstanbul,

Telgrafınızı Reisicumhur hazretlerine arzettim. Güzel duygularınızdan pek mütehassis oldular. Muvaffakiyet dilediler. Tebrik ve selâmlarını size bildirmekliğimi emir buyurdular. Hürmetlerimi arzederim, efendim.

Umumi Kâtip

Yahya Kemal'in 1934 yılı Yozgat milletvekilliği bir yıl sürmüş, 1935 yılında Tekirdağ, 1943 yılında da İstanbul milletvekilliğine seçilerek 1946 seçimlerine kadar 12 yıl parlâmento hayatı devam etmiştir.

Atatürk'ün Yahya Kemal'e takdir ve hayranlık duygularının ötesinde, onunla çok samimi bir dostluğu başlatması 1933 yılı ve sonrasına rastlamaktadır. Şöyle ki, Yahya Kemal, 1929 yılında büyük elçi olarak atandığı Madrit'de, İspanya Kralı Alfonso XIII. ile özel bir dostluk kurmuştur. Zaman zaman protokol geleneklerinin dışında Kral'ın özel davetlerine katılan Yahya Kemal, edebiyata meraklı Kral'a Fransız şairlerinden şiirler okuyarak onun hayranlığını kazanmış, giderek dostlukları artmıştır. 1931 yılı Nisan'ında Kral Alfonso XIII., Cumhuriyetçilerin baskısına dayanamayarak İspanya'dan kaçmış, İspanya bir kargaşa dönemine girmiştir.

Olaydan büyük üzüntü duyan Yahya Kemal, Dışişleri Bakanı Tevfîk Rüştü Aras'a artık Madrit'de kalamıyacağını, kendisine verilen Lizbon Elçiliği işleri ile birlikte Madrit Büyükelçiliğinin üzerinden alınmasını, bir başka yere tayinini istemiştir. Tevfik Rüştü Aras'ın bu isteğini yerine getirmemesi üzerine, müsteşarını vekil bırakarak büyükelçilikten ayrılmış, Türkiye'ye de dönmeyerek Paris'e gitmiştir. Onun bu "fevri" hareketine Atatürk'ün kırıldığı kanaatindedir. Nitekim, Tevfik Rüştü Araş, olayı Atatürk'e Yahya Kemal'i suçlar şekilde aktarmış, Atatürk de üzülmüştür.

Aradan birkaç ay geçtikten sonra, Hamdullah Suphi Tanrıöver bir Paris seyahati sırasında Yahya Kemal'i ziyaret etmiş, onu Türkiye'ye dönmeye inandırmıştır. Bir süre sonra Yahya Kemal İstanbul'a gelmiştir.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, hem Atatürk'ün, hem de Yahya Kemal'in yakın dostu olan romancı yazar Yakup Kadri Karaosmanoğlu ile görüşerek, Yahya Kemal'i Atatürk'e götürmeyi, sofrasına davet ettirmeyi kararlaştırdılar. Bir gece birlikte Atatürk'ün sofrasında iken konuyu Atatürk'e açtılar. Atatürk bilinen hoşgörülüğü içinde "Buyursunlar.." demiş, 21 Aralık 1933 gecesi Çankaya'da Yahya Kemal'li bir sofra hazırlanmıştı. Sofrada Hamdullah Suphi ve Yakup Kadri'den başka Falih Rıfkı Atay, Fazıl Ahmet Aykaç, Hasan Âli Yücel de vardı. O zamanın genç şairi Behçet Kemal Çağlar da sofraya davet edilmişti8.

Yahya Kemal'in sonradan çok yakın dostu Dr. Muhtar Tevfikoğlu'na anlattığına göre, Atatürk o gece Yahya Kemal'in hatırını sormuş, bir takım edebî konulara girmişti. Yahya Kemal başı önünde susuyor, konuşmuyordu. Derken havayı yumuşatmak üzere kendisinden bir şiir okuması istenmiş, o da Fransız şairlerinden birinin bir şiirini Fransızca olarak ve ısrar üzerine kendi şiirlerinden birkaçını okumuş, giderek yumuşayan hava içinde Atatürk, Yahya Kemal'e takdirlerini bildirmiştir.

Artık, bütün kırgınlıklar yok olmuş, samimiyet artmıştır. Sohbet o gece sabaha karşı saat 4.30' a kadar sürmüştür. Hatta bir ara Atatürk, Behçet Kemal'e dönerek: "Şimdi seni dinleyelim" demiş, Behçet Kemal: "Türk edebiyatının büyük üstadı Yahya Kemal'in bulunduğu bir yerde benim gibi bir çömezin şairlik taslaması haddini bilmezlik olur" diye direnmişse de Atatürk ısrar etmiş, o da şiirlerinden birini okumuştur. Behçet Kemal şiirini tamamladıktan sonra herkes Yahya Kemal'in yüzüne bakmış, ne söyleyeceğini merak etmiştir. Kendisinin mutlaka birşey söylemesi gerektiğini anlayan Yahya Kemal sadece Fransızca "Phenomene" demiştir. Bilindiği gibi "phenomene" kelimesi "büyük olay-harika" anlamına geldiği gibi, "tuhaf-deli saçması" anlamına da gelmektedir.

Atatürk'le Yahya Kemal arasında o geceden itibaren yeniden başlayan dostluk ve sofra sohbetleri Atatürk'ün ölümüne kadar bütün sıcaklığı ile sürmüştür. Atatürk, İstanbul'a geldikçe Yahya Kemal'i Dolmabahçe Sarayı'nda kurulan sofraya, 1934 yılında, önce Yozgat, bir yıl sonra Tekirdağ milletvekili olarak Meclis'e seçtirdikten sonra zaman zaman Çankaya'ya davet ettirmiştir. Bu davetlerden bazılarını sıralayabiliriz:

Atatürk, 1 Mayıs 1934 günü Başbakan İsmet İnönü ile birlikte Ankara'dan İstanbul'a gelmiş, o gece Dolmabahçe Sarayındaki sofrasına Yahya Kemal'le birlikte Prof. Fuat Köprülü'yü, Yunus Nadi'yi davet etmiştir. Aynı yıl 23 Ekim ve 28 Ekim 1934 geceleri Ankara'da hazırlanan sofraya

Yahya Kemal'le birlikte Falih Rıfkı Atay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Fazıl Ahmet Aykaç, Ruşen Eşref Ünaydın, Besim Atalay da çağrılmış, dil ve edebiyat üzerine akademik sohbetler yapılmıştır.

9 Mayıs 1935 tarihinde Ankara'da Cumhuriyet Halk Partisi'nin Dördüncü Büyük Kurultayını açan Atatürk, o gece Çankaya'da 23 kişiye bir ziyafet vermiştir. Davetliler arasında Yahya Kemalde vardı.

Atatürk, 1936 yılı Şubat'ında Dolmabahçe'de, 20-23 Mayıs'ta İstanbul Florya Köşkü'nde aynı yıl 30 Temmuz gecesi Çankaya'da yaptığı toplantılara, o zamanlar "mutat zevat12 denilen Atatürk'ün çok yakın arkadaşları ile birlikte Yahya Kemal'i de davet etmiştir. O günler daha çok dil konuları üzerinde görüşülmüştür.''

Araştırmalarımıza göre Yahya Kemal, 1937 yılında Atatürk'ün sofrasında 7 defa bulunmuştur. 1937 yılı başında İstanbul'a gelen Atatürk o günlerde Hatay meselesi ile meşgul olmaktadır. 22-25-27-28-31 ocak 1937 gecelerinde Dolmabahçe Sarayı'nda yaptığı sürekli sofra davetlerinde Yahya Kemal de bulunmuş, Hatay konusu üzerinde o da görüşlerini bildirmiştir. 18 Nisan 1937 gecesi Çankaya Köşkü sofrasında Yahya Kemal ve Behçet Kemal Çağlar yanyanadır. 14 Temmuz 1937 gecesi Florya Köşkü'nde de Hakkı Tarık Us, Fazıl Ahmet Aykaç'la birlikte olmuşlardır. 12 Atatürk'le Yahya Kemal, bu toplantıdan sonra artık bir araya gelememişlerdir.

Atatürk'ün yıllarca yakınında bulunan ve onun tarih çalışmalarına yardım eden Prof. Dr. Afet İnan, Atatürk'ün Çankaya Köşkü'ndeki özel kütüphanesi için, Yahya Kemal'e İstanbul'dan ve Fransa'dan edebî eserler satın aldırdığını, bunu bizzat Atatürk'ün ifade ettiğini hatıralarında anlatır. Prof. Dr. Afet İnan'a göre Atatürk'ün akademik sofra sohbetlerinde Yahya Kemal derin tarih bilgisini daima ortaya koymuş ve Atatürk'ün her zaman takdirini kazanmıştır. Prof. Dr. Afet İnan, bunu hatıralarında şöyle yazar.

"(...Yahya Kemal tarih biliyordu. Yalnız kendi milletinin tarihini değil, cihan tarihinin ummanı içinde yüzerdi. Konuşmalarında bunları ne güzel anlatırdı. Fakat ben onun bu konuşmalarından daha çok, şiir okumasını ister, kendisinden bunu rica ederdim. Atatürk'ün toplantılarında bulunduğu vakitler, şiir ve edebiyat gecesi olurdu. Bana öyle gelirdi ki, Yahya Kemal, büyük Türk imparatorluğunun büyük cüssesini temsil

ediyordu. O eski devirden aldığı nefesle tarih içinden seslenen bir edası vardı. Okuduğum tarihlerin sahifeleri onun mısralarında çevrilir ve ben bir anda koca tarihin yükü altından sıyrılarak hafiflerdim.

Atatürk bir gün onun için demişti ki: “Yahya Kemal geniş tarih kültürünün eseridir” ve ilâve etmişti: “Şairlerimiz esaslı kültür sahibi olmalı ve tarihi iyi bilmelidirler". Yahya Kemal, Doğu ve Batı kültürlerinin esasım kavramış bahtiyar kullardan biri idi..)”

Netice olarak diyebiliriz ki, büyük insan ve devlet adamı Atatürk, gençlik yıllarından beri fırsat buldukça ilgilendiği şiir ve edebiyat sevgisini, büyük şair Yahya Kemal’e duyduğu hayranlık ve takdir hisleri ile göstermiş, onunla ölümüne kadar uzun yıllar dostluğunu devam ettirmiştir. Atatürk ve Yahya Kemal dostluğu, aynı zamanda büyük bir devlet adamının kültüre, edebiyata, sanata saygı ve takdirinin belirtisidir.

DR. MEHMET ÖNDER

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, sayı 12

BUGÜNKÜ GÖZLE YAHYA KEMAL

1 — Doğu'da bir ırmağın doğduğu yeri görmüştüm; dağın diplerinden ve binbir yerinden kaynıyordu su; ve süt rengindeydi, hatta süt kıvamında. Yahya Kemal, Türkçe'ye o kıvamı kazandırmış.

2 — Evlerde, işyerlerinde, trenlerde, mektuplarda adı en çok geçen şiirlerinden parçalar okunan şairler kimlerdir, diye düşündüm geçende. Şunlar geldi aklıma: Pir Sultan Abdal, Yunus Bmre, Yahya Kemal, Nazım Hikmet, Orhan Veli. Daha var elbet. Ama başı bunlar çekiyor.

Şiirin gerçek tirajı, gerçek tüketimi.

3 — Şiirin dil işi olduğunu gerçek anlamda kavrayan ilk şairimiz Yahya Kemal'dir.

4 — Ne kadar çok tartışılmış. "Yapıtı yok" demişler. "Şiirlerinin hemen çökeceğini bildiği için" kitap çıkarmadığını ileri sürmüşler. Orhan Seyfi Orhon'un ondan daha iyi şair olduğunu söyleyenler çıkmış. Vasfi Mahir Kocatürk, Salih Zeki Aktay'ı yüceltip onu aşağılamış. Yemek yiyişini ele alarak şiirine vurmak istemişler.

5 — Ama gerçek otoritelerin hiçbiri Yahya Kemal'in şiirine kıymamış: İşte Orhan Burfan işte Sabahattin Eyüboğlu, işte Ataç, İşte Nazım, İşte Orhan Veli.

6 — İlk modern şair (Ahmet Haşlm'le birlikte).

7 — Tanzimat'tan sonra tensel duyguyu dizelere koyan ilk şair. (Yine Ahmet Haşlm'le birlikte).

8 — “ Söz” den “ yazı” ya eğriler uzattı. “ Yazı'dan “ söze“ yumrular getirdi.

9 — Asıl şiirleri ranstlantıyla değerlendirdiği ürünlerdir. (Nazar, Ses, Erenköy’de Bahar, ltri, Açık Deniz...). Bunlar da dilin içinde yüzüyor gibidir. "Eski Şiirin Rüzgârıyla”yı o ve onun doğrultusunda yazdıklarını ayırıyorum. Bunlar Yahya Kemal’den bir şey eksiltmiyor, ama ona bir şey kattıkları da söylenemez.

10 — Nedim’i çıkış noktası yapmasıyla o tür şiirlerinde lirizm olanağını azalttı galiba. Bu, son yazdığı şiirlere de sıçradı.

11 — “ Vatan şairi’mi? Böyle diyenler var. Bence İstanbul’un şairi... O şiirleriyle var. Vatanı İstanbul olarak düşünür. Mohaç Türküsü bile İstanbul eliyle'dir.

12 — Şiir bir yoğurma sanatıdır onda.

13 — Kendi dönemindeki, kendinden hemen önceki ve hemen sonraki bütün sanatçıları etkilemiştir, (Faruk Nafiz Çamhbel, aruz döneminde hep onun kafiyeleriyle yazdı.)

14 — Şiirleriyle birlikte eleştirisini de getiren ilk şair: Divandan başlayarak bütün Türk şiirini gözden geçirdi. Bütün devinim ve yönsemeleri değerlendirdi. Kendine yer açtı.

15 — Cumhuriyetle gelen yeni toplumsal ve siyasal değerlere açıkça karşı çıkmadı. Ama bunları içine sindiremediği anlaşılıyor. Tepkisini eskiye özlemi öne getirmekle gösterdi.

Bununla birlikte her zaman el üstünde tutuldu.

16 — Şiir zincirinin en önemli birkaç halkasından biri.

17 — Tükenmez Gül.

CEMAL SÜREYA

Milliyet, 2 Aralık 1984

YAHYA KEMAL - CELİLE HANIM AŞKI

“Hocam olarak girdiğiniz bu eve babam olarak giremezsiniz”

Başında Kavak Yelleri esen, babasından henüz ayrılmış olan annesini deli gibi kıskanan bir gencin cümlesi... 90 yıl önce telaffuz edilmiş ama unutulmamış, hatta Türk edebiyatında yer etmiş bir cümle.

Neredeyse bir asır önce yaşanmış olan bir aşkın sonunu getiren bir cümle belki de... Nazım Hikmet’in annesi, ressam Celile Hanım ile Yahya Kemal’in nihayete eremeyen aşkını bitiren cümle:

“Hocam olarak girdiğiniz bu eve babam olarak giremezsiniz.”

Alman ve Polonyalı paşaların torunu

1884’de Polonya ihtilalinden kaçan Borcenski, Osmanlı’ya sığınır. Türk tebaasına geçer ve Mustafa Celaleddin adını alır. Üst düzey bir Osmanlı paşası olan Mustafa Celaleddin’in oğlu Enver; Alman asıllı Müşir Mehmet Ali Paşa’nın kızı Leyla ile evlenir. Celile bu evlilikten doğar.

“El bebek gül bebek” yetiştirilen, mürebbiyelerle büyütülen bir kızdır. Güzelliği dillere destandır. Dikkat çeken tek özelliği bu değildir üstelik, babası Enver Paşa’nın saraydaki yaverlik döneminde saray ressamı sıfatıyla İstanbul’da bulunan Fausto Zonaro’dan ders almış bir ressamdır.

Celile 1900’lerin başında, dönemin valilerinden Nazım Paşa’nın oğlu Hikmet ile evlenir. İki de çocukları olur: Nazım ve Samiye...

Celile çocuklarını büyütürken, söz konusu aşkın diğer kahramanı

Yahya Kemal de Paris'tedir. II. Abdülhamid'in neredeyse herkesin peşine bir hafiye takıp saraya jurnallettiği dönemde, kendini hiç düşünmeden Messagerie Maritime'in Memphis gemisine atmıştır. Tek kelime Fransızca bilmeden hem de... Selanik limanında yolunu kesen gizli polislere "Efendi, ben Avrupa'ya kaçıyorum, orada Sultan Abdülhamid aleyhinde yazı yazacağım. Bu gemiden inmem, indirmek elinizdeyse indiriniz" cevabını vermiştir.

16 yaşında gittiği Paris'ten 28 yaşında döndü

Paris'te Türk edebiyat ve fikir adamlarını bulur; Meaux Koleji'ne yatılı olarak yazılır. Fransızcayı iyice öğrendikten sonraki durağı ise Ecole Libre de Sciences Politiques'in Dış Siyaset bölümü olur. "Gerek tarihte gerekse şiirde zihnimin teşekkülünü bu döneme borçluyum" dediği Paris serüveni, Meşrutiyet'in ilanından dört yıl sonra, 1912'de sona erer. Henüz 16 yaşında, bir bilinmeyene doğru yol almak için terk ettiği ülkesine, 28 yaşında ve şiirde Türk kimliğine ulaşmayı şiar edinmiş olarak döner.

Açlık grevindeki eski sevgiliyi görmezden geldi

Celile Hanım ile Yahya Kemal'in ayrılıklarının üzerinden yıllar geçer, herkes kendi yoluna gider. Yahya Kemal elçilik göreviyle bir süre Avrupa'da kalır, sonra milletvekili olarak Meclis'e girer. Celile Hanım Paris'te resim çalışıp İstanbul'a döner, İbrahim adında bir paşazade ile kısa bir evlilik geçer başından.

Ayrılıklarından 19 yıl sonra, 1938'de yeniden bir mektup yazar Yahya Kemal'e... Ama ne aşk vardır bu kez içinde ne de tutku. Oğlu Nazım Hikmet büyük bir şairdir artık ve dünya görüşü nedeniyle dönemin iktidarı tarafından hapislerde süründürülmektedir.

Cumhuriyetin 15'inci yılı nedeniyle bir af tasarısı gündemdedir, o sıralarda Bursa Hapishanesi'nde bulunan Nazım da bu aftan yararlansın diye destek bekler Yahya Kemal'den. "Maziden gelen bir ses" olarak imzaladığı mektubunda "Onu himaye ederek kanayan bir anne yüreğini kurtarınız" diye yalvarır. Ama cevap alamaz. Ne evet ne hayır... Yahya Kemal susmayı seçer.

Bir başka rivayet daha vardır. Artık gözleri zor seçen Celile Hanım, 1950 yılında oğlunun hapisten kurtulabilmesi için Galata Köprüsü'nde açlık grevine başlar. Köprüden geçen Yahya Kemal onu görür ama görmezden gelir, geçip gider. Celile Hanım 1956'da göçüp gider bu dünyadan, Yahya Kemal ise ondan iki yıl sonra... Geriye edebiyat dünyasında dilden dile dolaşan, hüzünlü bir aşk hikayesi kalır.

Ne büyük aşkıyla evlendi, ne de bir başka kadınla...

Bu ikilinin yolu 1916'da bir Bektaşi dergahında kesişecektir. Celile Hanım kıskançlık krizleri nedeniyle eşi Hikmet Bey'den ayrılmak üzeredir. Her ikisinin de Bektaşilikle uzaktan yakından ilgisi yoktur. Yahya Kemal'i Yakup Kadri, Celile Hanım'ı ise bir dostu götürmüştür Çamlıca Bektaşi Dergahı'na. Kaderin oyunu da denebilir, öylesine bir rastlantı da... Yahya Kemal Telaki şiirinde şöyle anlatacaktır:

Yollarda kalan gözlerimin nûrunu yordum,
Kimdir o, nasıldır diye rüzgârlara sordum,
Hulyâmı tutan bir büyü var onda diyordum,
Gördüm: Dişi bir parsın elâ gözleri vardı.
Kıskanç bir âşık

Dişi parsın ela gözlerine sahip olan Celile Hanım'la ondan dört yaş küçük olan Yahya Kemal büyük bir aşka düşerler o günden sonra. Şair, o sıralarda Heybeliada Bahriye Mektebi'nde ders de vermektedir. Öğrencilerinden biri ise sevgilisinin oğlu Nazım'dır. Eşinden boşanan Celile Hanım, sevgilisinin peşinde Ada'yla Nişantaşı'ndaki evinde mekik dokurken, Yahya Kemal de hafta sonları annesinin evine çıkan Nazım'a özel ders vermek üzere Nişantaşı'ndaki eve gelir.

Yahya Kemal hem tutkulu hem de kıskançtır. Ruhunu bir burgaç gibi sıkan, "Bunca yıllık kocasını bırakan kadın, bir gün beni de bırakır" korkusudur belki de... "Kirpikleri süzgün o ihanet dolu gözler / Rikkatle bakarken bile bir fırsatı gözler" şaire göre...

Ada'da olduğu bir akşam, Nişantaşı'ndaki sevgilisinin bir partiye gittiği şüphesi düşer yüreğine. Ne vapur vardır o saatte ne de motor. Zar zor bir kayıkçı bulur, "Hastam var" diye ikna eder. Git gide artan lodos ve balıkçının söylenmeleri eşliğine şehre varır. Nişantaşı'na geldiğinde neredeyse gece yarısı olmuştur. Kapıcıyı uyandırır, "Celile Hanım evde

mi?" diye sorar. "Evde" cevabı kesmez onu, "Çık" der, "Bir daha bak". Kapıcı çıkar, gelir haber verir: "Uyuyor". Yahya Kemal o geceyi, apartmanın karşısındaki meyhanede geçirir. Sabah olunca da doğru sevgilisinin yanına gider. Celile Hanım durumu öğrenir ancak çok âşık bir kadının müsamahasıyla sarılır sevgilisine.

Ancak genç Nazım hocasıyla annesinin aşkından memnun değildir. Bir gün hocasının pardösüsünün cebine şu notu bırakır: "Hocam olarak girdiğiniz bu eve babam olarak giremezsiniz".

Nazım; her ne kadar "Sana arzu ettiğin gibi ne zaman yuva yapacağım? Canımın içi, pek göreceğim geldi. Karıcığın Celile" diye mektuplar yazdığının farkında olmasa da; annesinin Yahya Kemal ile evlenmeyi hayal ettiğini anlamıştır. Acaba Yahya Kemal'in bu fikirden kaçtığını da anlamış mıdır? Yakup Kadri'ye "Bu kadar dile gelmiş bir kadınla ben nasıl evlenebilirim? Sonra herkes bana ne gözle bakar?" dediğini?

Celile hanım hazırlıkları neredeyse tamamlamıştır. Yahya Kemal'in damatlık gömlekleri bohçalara konur, evi için eşyalar alınır, eşe dosta haber verilir.

"Özür dilerim, evlenemem"

Ve bir sabah kendisini beklerken Yahya Kemal'in mektubu gelir; onunla evlenemeyeceği için özür dileyen upuzun bir mektup... Celile Hanım okuduklarına inanamaz ama olmuştur işte, büyük aşkı son anda evlenmekten vazgeçmiştir.

Celile, Paris'te alır soluğu; Yahya Kemal ise İstanbul'da kalır. Bundan sonra hayatına başka kadınlar da girecek ama hiçbiriyle evlenmeyi düşünmeyecektir. Kimilerine göre yaptığı hatanın farkına varmış ve kendini cezalandırmıştır. Değil evlenmek, bir ev sahibi olmayı bile reddeder. Hayatı otel odalarında, geçici evlerde, pansiyonlarda geçer...

Bir gün Cahit Tanyol'a şunları anlatır: "Şair, büyük edip olmaktan daha öte önemli üç şey var: Birincisi evlenip bir yuva kurmak, ikincisi bir ev sahibi olmak, üçüncüsü bir tarafta kimseye muhtaç olmayacak kadar parası bulunmak. Ben bunların üçünü de yapamadım. Akşam oldu mu dostlar dağılır, evlerine gider. Ben şu otel odasında yalnızlığı bütün dehşetiyle duyarım. Ne şiir, ne kitap ve ne dostlarım beni bu korkunç yalnızlıktan çekip alabilirler"...

Öldüğünde, evraklarının arasından kurumuş bir çiçek çıkar. Bir de not: “Aşkından vazgeçemediğim kadının, o veda gecesi nadide göğsünden aldığım çiçektir... 1919.” Bu, birbirlerini son kez gördükleri yıl olacaktır.

MİRAÇ ZEYNEP ÖZKARTAL

Milliyet Gazetesi, 25.09.2010

DOĞUMUNUN 65 İNCİ YILINDA YAHYA KEMAL

Büyük şair odur ki, eserleri, yazmaya başladığı zamandanberi yurdunda geniş bir kitleye zevk ve heyecan verir ve bu eserleri, Eflâtun'un dediği gibi, ilâhı bir değere yükselebilmek için, güzel, iyi, ve makul olur.

Çok değerli, büyük şairimiz Yahya Kemal, bütün bu vasıfları varlığında toplıyan bahtiyar bir sanatkârdır. Onun daha ilk mısraı bile, çok sevdiği İstanbul'un hayal renkli gökleri altında hemen dilden dile dolaşan bir beste oldu. Ve o günden bugüne kadar deste deste şiirleri, gönüllere bedîî bir heyecan serpti.

Bu heyecanın coştuğu kaynak, bir değil; onda bütün bir ruh âlemi, bütün bir tefekkür dünyası; şerefleri, zaferleri, hüsranları, öğünçleriyle baştan başa bir yurd; ve muhteşem renkleri, ışıklariyle engin bir tabiat dekoru vardır. Bütün bu konular, şairin ruhunda devamlı olarak estetik heyecanlar dokuyan esrarlı tellerden ses alır. O tellere, iç âleminde dalgalanan veya dışardan akseden her duygu, her ses, her manzara hemen bir ritmik eda kazanır ve ebedî bir musiki olarak bizi büyüler.

Yahya Kemal'de fikirler bile, yepyeni teşbihlerden, hayallerden örülmüş, ışıklı kanatlar takarak bizi saf şiir dünyasına uçurur.

Yeryüzünde adını sonsuzluğa armağan eden klâsik tanınmış sanatkârların bir hususiyeti de, arasından doğdukları milletin dilini yükseltmiş olmalarıdır. Her vatandaşın yurduna karşı bir vazifesi vardır. Şairin de ilk vazifesi hiç şüphe yok, vatanına karşıdır ve bu vazifesinin

en başında da dili korumak ve yükseltmek gelir.

Şairin dili, bağlı olduğu millete en güzel örnek sayılır. Bir memlekette dilin, kültürün yükselebilmesi, ancak orada büyük şairlerin yetişmesine bağlıdır.

Yahya Kemal'in sesiyle Türk dili en olgun ahengi kazandı. Güneş altında ışıklanmış çağlayanlar kadar berrak, coşkun bir akışa sahip oldu.

Şairin ruhunda asla güzelliği, inceliği kaybolmıyan ve her an bizi hayretten hayrete düşüren zarif, orijinal melodi; «vezin» dediğimiz dış musikiyi kendisine öyle esir etmiştir ki!.. Bu iki âhengin birleşmesinden doğan Yahya Kemal şiiri; gök kubbede her an bize açılan sahne sahne şark feerisinin ebedî bestekârı oldu.

Yahya Kemal'de çok defa, şiir havasiyle mest olmak için bütün bir parçayı okumaya lüzum yoktur. Bir mısra, bir kelime bizde hemen estetik ürpermeler yaratır ki bu, pek az sanatkâra nasip olan şeydir.

Sanat dünyasında eskilik, yenilik yoktur. Ancak (güzellik) vardır. Nerede, ne şekilde olursa olsun; güzel, güzeldir!..

Şair hece ile, aruzla veya serbest olarak yazmış; ne çıkar? Önemli olan; akan suyun yüzünde kalabilmektir. Küçük, bayağı, aşağı şiir o suyun dibine çöker. Öbürü; kasırgaya, dalgaya dayanır, sonuna kadar varlığını korur.

Gerçek şairin ruhunda yaşayan mucizeli ilham ışığını söndürecek hiç bir moda rüzgârı yoktur! O, hangi sesle söylerse söylesin; elverir ki Tanrı gibi bir «yaratma» kudretine sahip olsun ve ruhu bu yaratmanın zevkile, ıztırabile her an durmadan ürpersin!..

Sanatın en candan bir esiri olarak, aziz şaire uzun ömürler dilerim.

ŞÜKÛFE NİHAL

Taha Toros Arşivi, 583326

HAYALŞEHİR

Yahya, Hayalşehir manzumesile İstanbulun çok sevdiği, gerçek şiire bizzat kapısını açtığı bir semtini, Üsküdarı bir kere daha şiirin büyüsile giydirdi. Üsküdar bundan böyle bizim için ve bizden sonrakiler için İstanbul akşamlarının mücevher aynası olacak. Nasıl, sonbahar rüzgârları esince hepimiz muhayyilemizde kirli yeşil dalgalara bakarak ömürlerinin muhasebesini yapan «Kanlıcanın ihtiyarları»nı, o hiç yüzlerini görmediğimiz, fakat ömürlerinin hüznünü içimizde duyduğumuz şiir esatirinin insanlarını hatırlıyorsak, bundan sonra da akşamın içimize yerleştiği anda "bu Üsküdar evlerinin camlarında güneşin tutuştuğu saattir" diyeceğiz ve bir güneş dininin duasını tekrarlar gibi Hayalşehir'in mısralarını kendi kendimize okuyacağız.

Ben bu tecrübede okuyucularımdan biraz daha eskiyim. Çünkü bu güzel şiiri başladığı zamandanberi bilirdim. Mısralarının çoğu ezberimde idi. Yahya Kemalin bir mazhariyeti de şiirlerinin bitmeden hafızalara geçmesidir. Kaç kere şu veya bu vesile ile,

Az sürer gerçi fakir Üsküdarın saltanatı

mısraını kendi kendime, yahud dostlarımla tekrarlamış; kaç kere şiirin özünü buldukları zaman kendilerini ona kayıdsız ve şartsız teslim edenlerin ağzından:

Serviler şehri dalar kendi iç aydınlığına

harikasını hüzünle, içten teslim oluşla dinlemiştim. Bunun gibi bu şiiri bitiren:

Gece birçok, fıkara evlerinin lâmbaları
En sahih aynadan aksettiriyor Üsküdarı

beytini de eski ve yeni şekillerinde belki yüz defa ve ayrı ayrı ruh haletlerile tattım.

Bu dört mısraı manzumenin senfoni bütününden böyle ayırmakla hata ettiğimi biliyorum; fakat sebebi var. Bu dört mısra bana, primitif heykeltraşlıkta maddenin - taş, fildişi, maden, sert tahta, hattâ mücevher - telkinini olduğu gibi kabul ederek imkânlarını düzeltmekle elde edilen eserler cinsinden bir tesir yapıyor. Buna, hergün müşahedesi bizde tekrarlanan bir hakikatin dilde kendiliğinden şeklini bulması da diyebiliriz.

Az sürer gerçi fakir Üsküdarın saltanatı

Mısraının, içine aldığı bir talihe katlanmak, imkânsızlık karşısında boyun bükmek gibi bir ömrü, veya önünde sonunda her ömrü hülâsa edebileceğimiz duygulardan -ve sanki kendi üstüne katlanan dilin birdenbire tek bir hızla erdiği o imkânsız muvaffakiyetten başka, bir de İstanbulluların her akşam şahid oldukları bir realiteyi en basit şeklinde ifade edişi vardır. İstanbul tepelerinden Üsküdara bakan herkes, batan güneşin bir an için camları nasıl bir hayal âlemi yaptığını, sonra ışığın masalı bitince «serviler şehri»nin nasıl kendi rüyasına daldığını, nasıl kendi talihini, yahud geniş çerçevesinde topladığı talihleri bekliyen küçük lâmba ışıklarında gecesine devam ettiğini bilir.

İşte bu en basit görüşler içinde gerçek olmak keyfiyeti, bu herkesin malı olabilecek bir dikkatin saf mücevher parıltısı haline gelişidir ki bu mısralara, iptidai maddenin imkânlarını düzelterek erişilmiş bir güzellik halini veriyor. Bu canlı bir şeyde herhangi bir büyünün, cazibenin uzvileşmesi, meselâ güzel bir kadının kuvvetle sevdiği için daha çok güzel olması cinsinden bir şeydir. Bu mısraları tekrarlarken artık muhayyileyi oyunu idare eden meleke gibi görmüyoruz; belki daha ziyade parmakların ucunda toplanmış, adeta insiyak haline gelmiş bir bilgiye benzetiyoruz. Albert Thibaudet, Mallarme'nin portrelerinden bahsederken Fransız dilinin bu en mucizeli şairinde eski Fransız zanaatkârlarına benzer bir taraf bulur.

Bu dikkat Yahya Kemalin eserine de tatbik edilebilir. Hemen her sanatta en büyük merhale, en güzel taraf, insana artık bunun gerisi olamaz, bu

sondur dedirten nokta, imkânlarının bütününe ermiş teklikle karşılaşmaktır. Çünkü var olan her şey ve mümkün olan her değişiklik, o noktada şahsî bir metoda göre ve onunla aydınlanmış demektir. Bu noktada sanatkâr, ruh anlarını az çok olduğu gibi dışarıya çıkaran, «onları terliyen» bir heyecan makinesi olmaktan çıkar; belki bu anları çok başka başka istikametlerde devam ettiren, genişleten, büyüten, değiştiren, eşya arasında sezdiği gizli mutabakatlerle ayrı plânlara nakleden, mümaseletleri sonuna kadar götüren, böylece her birini ayrı bir kâinat yapan bir imkânlar mecmuası olur.

Böylesi şuurlu bir çalışma için ilham kelimesinin artık manası yoktur; o ayağımıza ve gözümüze takılan herşey olabilir; çünkü bütün başlangıçlar kendisi için birdir. Artık ruh, dağınık intıbalarile dolup boşalan bir kap olmaktan çıkar; kendi varlıklarının bütünü, durmadan işliyen, rasgeldiğini mücerredden müşahhasa, müşahhastan mücerrede götüren, duyular ve duyumların arasında kâinatı yeni baştan dokuyan bir cihazdır.

Az sürer gerçi fakir Üsküdarın saltanatı

Derken Yahya Kemal kaç türlü büyüyü birden yapıyor, ve ne kadar basit şekilde yapıyor. Evvelâ Üsküdarın İstanbul akşamlarının tılsımlı aynası olduğunu, tıpkı İstanbulun Üsküdar sabahlarının aksini taşıması, kendi gönderdiği ışıkların beyaz cami ve minarelerdeki zambak oyununu seyretmesi gibi, onunla kısa bir zaman için bu eski debdebe ve dâratını kaybetmiş semtin nasıl bir ihtişamı giyindiğini, sonra bu hayalî saltanatın çekilişini anlatıyor: nihayet bunu ömrümüz için bir timsal yapıyor, insan ömrüne içleniyor. Hepsi bir mısrada, tabir caizse dilin kendi şuurunu bir an buluşunda oluyor. Vakıâ şair bizi bütün bunlara daha evvelden hazırlıyor. Manzume evvelâ geniş bir davetle başlar:

Git bu mevsimde, gurub vakti, Cihangirden bak
Bir zaman kendini karşındaki rüyaya bırak!

Birinci mısra bir güneş dini âyinini tesbit ediyormuş gibi içiçe hareketlidir. Ondan sonra ikinci mısraın sükûneti geliyor. Sonra:

Başkadır çünkü bu akşam bütün akşamlardan

İle biz Cihangirden Üsküdara bakarken bu akşam dininin en güzel mihrabında olacağımızı anlıyoruz;

Güneşin vehmi saraylar yaratır camlardan

Bir Tanrının eşyayı ziyaretine şahid olacağımızı haber veriyor. Sonra bütün bir musiki developmanı geliyor, başka bir mimarî motifi sayılmadan genişliğe açılmış sütun dizileri ve kemerler kendiliğinden kuruluyor ve biz onların altından Marmarada, güneşin elde kadeh, ölümü bekleyen bir Cemşid gibi kendi neşesile etrafı tutuşturduğunu seyrediyoruz. Daha aşağıda:

Nice yüz bin senedir Şarkın ışık mimarı
Böyle mamur eder ettikçe hayal Üsküdarı

Beytile mukaddes ziyaret, yaratıcı düşüncenin hayali oluyor. Güneş aksetmiyor, tahayyül ediyor. Sonunda bütün bu hayaller, bu zenginlik dağıldıktan sonra, herşey yeni baştan bir hatırlama, bir hasret çığlığı ile etimize yapışıyor:

Kaybolur hepsi de bir anda kararmakla batı.
Az sürer gerçi fakir Üsküdarın saltanatı!

Manzume burada bitebilirdi. Fakat Yahya Kemal insansız tabiati kabul etmez. O, insanın ufku insandır, der. Onun için manzume kendi üstünde bu şairde sık sık görülen o mucizeli dönüşlerden birini daha yapıyor:

Esef etmez güneşin şimdi neler yıktığına
Serviler şehri dalar kendi iç aydınlığına

Böylece Üsküdar için ikinci bir âlem başlıyor. Çünkü eşya mevcuddur; bir Tanrı ziyaretinden arta kalsa da, çok güzel bir rüyadan en zalim şekilde uyansa da, hiç olmazsa kendi bu yoksulluğun gururile mevcuddur. Burada Üsküdar bir kültürün ve kendi realitesinin birleşerek yaptığı yeni bir ışığa giriyor. Yahya Kemalin sanatı insan talihine daima açıktır. Kocamustafapaşanın, semtin tarihile halkının talihini bir arada yuğuran o büyük vision'unda;

Kuru ekmekle bayat peyniri lezzetle yiyen
Çeşmeden her su içerken şükür Allah diyen

Beytile en zalim gerçeğinde bu toprağın insanının ruh kudretine ayna tutan şair burada da Üsküdar gecesini gene bu talihin arasından, fakat çok geniş, isyansız, tevekkülile büyük bir hayalde yakalıyor;

Karşı sahilde, karanlıkta kalan her tepeden
Gece birçok fıkara evlerinin lâmbaları
En sahih aynadan aksettiriyor Üsküdarı

Hayalşehir'i tam olarak okuduğum ve ezberlemeğe çalıştığım zaman bu şiirde en çok sevdiğim şey mimarî bütünlüğü oldu.

Bana manzume, dört somaki sütunu veyahud somaki sütundan daha harikalı, daha az ele geçer dört unsuru içine almak, onları kendi bünyesine sokmak şartile açmak için yapılmış bir nevi güneş mabedi gibi geldi.

Manzumenin hangi dikkatten başladığını bilmiyorum. Fakat bu az çok birbirinden müstakil dikkatlerin bu kadar organik bir terkib yapması her halde sanatta olgunluk dediğimiz şeyin ta kendisidir. Kaldı ki bu terkib:

Som ateşten bu saraylarla bütün karşı yaka
Kaybolur hepsi de bir anda kararmakla batı.
Karşı sahilde, karanlıkta kalan her tepeden, mısraları gibi her biri tekbaşma yaşama kudretine sahib unsurlardan vücude geliyor.

Bazan düşünürüm; Yahya Kemale karşı haksızlık etmemek ne kadar güçtür. Hepimiz onu tek bir şair gibi görüyoruz. Halbuki o bütün bir tekâmüldür. Şarkla Garbın arasındaki büyük mesafeyi yalnız atlamakla kalmadı; türkçede veya başka bir dilde bir kaç asrın çalışmasile elde edilen bir merhaleler zincirini, bütün bir mukadder yolu kısa ömründe yani bir hamlede geçti.

Filhakika Baki, hattâ Nef'i ve Naili'nin şiirine nisbetle Ahmed Yesevî veya daha yakını Kadı Burhaneddin türkçesi arasındaki fark ne ise Yahya Kemalin ufkumuzda ilk defa göründüğü senelerdeki şiirimizin dili ve muhtevası ile onun eseri arasındaki fark da aşağı yukarı odur ve Yahya Kemal bu okyanusu tekbaşına geçmiştir.

Fakat hayranlığımızı idare edelim: Çünkü ufkun ötesinde bizi "Kocamustafapaşa, Süleymaniyede bayram sabahı, Deniz manzumeleri, Çaldıran epopesi ve Üsküdarı tekrar tezgâha alan o güzel Valdei atik bekliyor. Türk dili Yahya Kemalin mevsiminde, yani en güzel, en velûd ve besleyici çağındadır. Bu bizim en büyük mazhariyetimiz ve sevincimizdir.

AHMET HAMDİ TANPINAR
Cumhuriyet, 19 Temmuz 1947

İKİ SONBAHAR ŞİİRİ

Eski şiirimizde tek bir mevsim vardır, o da bahardır. Bazı mesnevilerde ve bilhassa kaside nesiplerindeki kış ve yaz tasvirleri bir tarafa bırakılacak olursa, bu şiir tek ve yekpare bir mevsim içinde yaşardı, denebilir. Doğrusu istenirse bu biricik mevsim de itibari idi. Yani, şairlerimiz onu her zaman tabiatta olduğu gibi söylemezlerdi. O daha ziyade ruhlarda, muayyen bir estetiğin icaplarına göre açılan bir bahardı. Dilleri de, bizim bugün kullandığımız lirizmin mukabili olan "şevk"in iklimi idi.

Eski şiir, bu tek mevsimden hâtırası hepimizde bir lezzet halinde yaşayan, çok güzel şeyler çıkardı. Kâh bir minyatür ustası veya bir kuyumcu gibi onu inceden inceye, her parçasını ayrı bir dikkatle işleyerek terennüm etti: Yaprak, çiçek, çemen, servi, sabah saatlerini ören üveyik kuşu ve kumru sesleri gülün ve lalenin alevden kadehleri, goncanın hicabı, menekşenin tevazuu, erguvanların meşalesi, bülbülün efsanevi aşkı, bu şiirde bir oya itinası ile aksetti.

Bazen de daha geniş ufuklu mısralarda tabiatı bütün bir ruh haleti ile birleştirerek bir Claude Monet'yi veya Renoir'ı haset ettirecek

manzaralar, muhteşem yay çekişlerinde birdenbire şehrayinini kuran ses ve aydınlık dünyaları yarattılar. Nef'î'nin Dördüncü Murad için yazdığı meşhur kasidenin nesibi, mısraların musikisi ve raksı ile bütün bir Dionysos cümbüşüdür; aşkı, şarabı, neş'eyi, sırrî bir ayinin unsurları yapar :

"Zevki o rind eyler tamam
Kim tuta mest ü şadkâm.
Bir elde câm-i lâle-fam.
Bir elde zülf-i ham-be-ham"

mısraları hakikatte şarap tanrısının aşklarını anlatan bir Pompei freski kadar telkinkar ve kendini hazza vermiş jesti ifadede onlar kadar mükemmeldir; bütün bir tabioyu birkaç çizgide ortaya çıkarmasını bilir ve üstelik bunu sadece ahengiyle yapıyormuş zannını bırakır.

Baki'de, Yahya Efendi'de, Nâilî'de, Nedim'de bahar için söylenmiş çok güzel mısralar ve beyitler vardır. Unutmamalı ki, gül ve bülbül medhinde yazılmış bir beyit az çok bahara ithaf edilmiştir; ondan bir parça, hiç olmazsa bir renk veya koku taşır. Eski şiir, dinî ve mistik istiğraktan ayrıldığı zaman ya harabat alemine yahut da bahar iklimine, çemene giderdi; ve hemen daima, bu üç alemi birbirine taşırdı.

Şiirde kullanılan hayallerin yarısından fazlası bahardan gelir, buna mukabil diğer üç mevsimin bu lûgatın teşekkülünde pek az hissesi vardır. Onların estetiği öteki mevsimleri pek az tanır ve ancak, insan kaderinin ters yüzü bahis mevzuu olunca onları paletine geçirirdi.

Baki'nin bir istisna gibi görünen sonbahar gazeli bile (bittabi bu adı biz veriyoruz), bu mevsimden ancak talihin cilvelerinden şikâyet çeşnisine bürünerek bahseder. Fakat manzume baştan aşağı büyük sonbahar rüzgarlarının uğultusu ile doludur :

Nam ü nişâne kalmadı fasl-ı bahârdan
Düştü çemende berk-i diraht itibardan

Eşcâr-ı bağ hırka-i tecride girdiler
Bâd-ı hazan çemende el aldı çınardan

Her yâneden ayağına altun akup gelür
Eşcâr-ı bağ himmet umar cûybârdan

Sahn-ı çemende durma salınsın sabâ ile
Azâdedir nihal bugün berk ü bârdan

Bâkî çemende hayli perîşân imiş varak
Benzer ki bir şikâyeti var ruzigârdan.

Eski şiirin oyunlarını ve kaidelerini gözönünde tutarak söylenmiş olan bu gazelde, ağaçların çırılçıplak kalması, dünya alakasından bir tarikat ehlinin soyunmasına benzetilir, sonbahar rüzgarı bir mürit gibi, şeyhi olan çınardan icazet alır, tıpkı kudsiyetine inandığı dergâha hediye götüren insanlar gibi, ağaçlar dereye bütün altınlarını dökerek kendilerine medet etmelerini rica ederler.

Sonunda da Baki, manzarayı kaplayan sararmış yaprakların haline bakarak onların da (kendisi gibi) felekten bir şikayeti olduğunu hatırlatır. Velhasıl, bir yığın ustalıkla, ikizli bir mânâyı tek bir mevzu ve şekilde beraberce yürütür. Bütün Ortaçağ sanatları gibi, eski şiirimiz de eşyaya safdilce bakmağı sever ve tercih ederdi. Hatta doğrusu istenirse, bu çok ustalıklı bilgiç safdillik, onlarca sanatın en mühim taraflarından biriydi.

Bugün bizim için bu manzumenin güzelliğini, artık bu safdillik yapmıyor. Onu daha ziyade ses ve bu sesteki büyük keder için seviyoruz. Eşyayı bu kederin aydınlığında, bir akşamın aksiyle zenginleşmiş, büyü ve derinlik kazanmış gibi, onun telkinleri içinde canlandırdığı için seviyoruz. İçindeki hayalleri şâirin kasdettiği ince mutabakatlara kadar inmeğe lüzum görmeden, sadece bizde kurduğu ruh haletine yetecek kadar takip ediyoruz.

Gazelin birinci beytinde, sonbahar rüzgârları, giden baharın (yahut yazın) bıraktığı boşluk üzerine ağır ve uçurum kokan bir gürültü ile kapanıyorlar; Bâkî, kadim alemin yıkıldığını haber veren "Tanrı Pan öldü ... " çığlığı gibi bir çığlık ile "Yaz öldü ... " diyor ve bu iki mısraın ağır melankolisinden ölen mevsimin hâtıraları, bir kül yığını gibi dört yana savruluyor.

Nam ü nişâne kalmadı fasl-ı bahardan
Düştü çemende berk-i diraht itibardan

İkinci beytin sonunda, birdenbire hatırlanan çınarla - tabii kafiyenin telkini - biz bu ölüyü tekrar ve en ihtişamlı tarafından zaman ve mekana hükmeder buluyoruz; bu suretle birinci beytin bir boşluk üzerine

kurduğu daüssıla, ikinci beyitte devam ediyor. Bu beyitteki "hırka-ı tecrit" tabiri, bu an'ane hayatımızdan kalktığı için, bize manzaradaki ağaçları daha tesellisi imkansız, daha ümitsiz şekilde biçare gösteriyor. Böylece, beyti bitiren "çınar"ın hatırlattığı şeyle, beytin çizdiği perişanlık manzarası, birbiriyle karşılaşmış oluyorlar.

Bu beyti takip eden "Her yâneden ayağına altun akup gelür" mısraını, Mallarme'nin görmüş olmasını çok isterdim. Bu mısra ile manzumenin ortasına yığılan arkaik zenginlikte ancak onun veya tilmizlerinin tadabileceği bir güzellik vardır. Bu altın seli, manzumenin içinde bir karun hazinesinin işlenmiş madenlerini, yontulmamış mücevherlerini, büyük renk ve parıltı külçeleri halinde tutuşturuyor. Son beyitte ise Bâkî, mânâca çok değişik olmakla beraber, musiki ile birinci beytin kaderini daha insanî bir planda tekrarlar.

Yazık ki, bu güzel manzume eski şiirimizde hemen hemen tek başına kalır. Onun bir eşini - daha çok güzel ve daha derin olmak şartıyle - bulabilmek için Yahya Kemal'e kadar çıkmak lazımdır. Aradaki devirde ise, şiirimizin yüzünü garbe çevirdikten sonra verdiği bazı nümuneleri vardır. Bunların başında Recaizade Ekrem'in "Sonbaharın zevki hoştur. Tut elinden yâri koştur" diye başlayan küçük şiiri, Cenab'ın Temâşâ-yı hazan'ı, Fikret'in yağmurlu, ıslıklı, rüzgarlı ve hıçkırıklı, - fakat bu teferruat bolluğuna rağmen bazısı gene güzel - sonbahar şiirleri vardır.

Yahya Kemal'in Hazan gazeli'nin bu şiirlere faikiyeti, sonbaharın iki yüzünü birden bize vermesinden gelir. Filhakika bu mevsim, bir taraftan yazın ve baharın, hatta senenin ölümü ise, diğer taraftan da bolluğun ve olgunluğun mevsimidir; tabiat cömert çeşmelerini bu mevsimde açar; meyve, çiçek, şarap, renk, koku, hepsini cömert bir tanrı gibi dört yana savurur. üzümü kızartır, inciri olgunlaştırır, elmayı sarartır, narı bir fecir gibi çatlatır, titiz artist neş'esi ile eşyanın üzerine eğilir; bir eski zaman vazocusu gibi, biraz sonra, ölmek ve dağılmak için avucundan çıkacak olan şeylere renk ve cilasını vurur.

Yaprakları kızıl yakuttan safran rengine kadar her renge boyar. Yeşil, sarı, vişne çürüğü, nar kırmızısı, kiremidi, çelik mavisi, gök mavisi, pas rengi, hâtıra rengi, lâcivert, siyah, mor, beyaz, her nev'inden yeşil, çalılarda, yapraklarda, dallarda, meyvelerde, ağaç diplerinde açılan mantarlarda birbiri ardınca görünür: bu ölüm ustası kendi kendine, kendi zevki için üstüste şehrâyinler yapar.

İşte Yahya Kemal'in Hazan gazeli, bu mükemmelliğin, bu cömertliğin, bu ustalığın sihriyle doludur ve bize sonbahar denen neş'eyi, hakiki artist neş'e ve zevkini tanıtır:

Hazan ki durmadan evrâkı su-be-sû dökülür
Hazinesinden eteklere reng ü bû dökülür

Ne inkırâz-ı bahâran ki hân-ı yağmada
Şerap mahzeni Cem'den sebû sebû dökülür

Nevâ-yı neydir esen bâd câm-ı meydir gül
Çemende eşk ile sahbâ misal-i cû dökülür

Makam-ı pîr-i mugandan akarken âb-ı hayat
Cihanda tâli'e bîhude âb-ı rû dökülür

Hazan da erse Kemâl el çeker mi canandan
Lebinden ol mehe imâ-yı arzû dökülür

Diyonizyak bir neş'e içinde başlayıp fanilik düşüncesi üzerine kapanan bu şiirin ilk beytinde çizilen tablo, hiç bir şeyi saymadan bütün mevsimi bir renk kamaşması içinde toplar; birinci mısrada manzume oluşunu idrak edecek sesi, dekoruyle beraber verir; ondan sonra bu sesin etrafında güz teşekkül eder; koku, renk, meyve, hepsini dağıtır; çok mesut bir buluş olan (inkıraz-ı baharan) tabiri ile Yahya Kemal, bu bolluğun sırrını ve manzarasını mısralar arasında birdenbire infilak ettirir. Bu cömertliğin bir sembol gibi yerini alan bağ bozumu, bazı sabah ve akşamlarda, ağır bulut tabakaları arasından yolunu arayan ve ufku bir tanrılar cenginin sahnesi hfiline getiren o kan kırmızı ışıklar gibi, manzumenin içinde külçelenir.

Bu dört mısraın neş'esinden sonra manzume durulur. Yavaş yavaş mevsime layık bir istiğrak ve hüzün, mısralarının arasına karışır; üçüncü beyitte mevsimi daha ziyade bu hüzünle sarhoş olmuş görüyoruz:

Çemende eşk ile sahbâ misâl-i cû dökülür

mısraı bu kederi bize bazı bulutlu İstanbul sabahlarını o kadar hayali bir alem yapan o hatıra yüzlü aydınlıktan yontulmuş bir kadeh gibi sunuyor. Bundan sonra gelen beyitte, şiir ve düşüncenin nizamı ile kararını bulmuş bir ömrün tecrübesi, hakiki zevki feragatte bulmuş olmanın

hikmetini söyler. Ve nihayet son beyitte şair:

Hazan da erse Kemâl el çeker mi cânândan
Lebinden ol mehe imâ-yı arzû dökülür

Diyerek hikmet, ömrün tecrübesi, mevsim, hepsini bir nezir gibi aşkın ve güzelliğin mihrabında yakar.

AHMET HAMDİ TANPINAR

Cumhuriyet, 3 İkinciteşrin (Kasım) 1942

KÖKSÜZLÜK

Yahya Kemal'in "Koca Mustafapaşa" adlı şiiri şu dizelerle sonuçlanır:

Derler: İnsanda derin bir yaradır köksüzlük;
Budur âlemde hudutsuz ve hazin öksüzlük.
Sızlatır bazı saatler dayanılmaz bir acı,
Kökü toprakta kalıp kendi kesilmiş ağacı.
Rûh arar başka teselli her esen rüzgârda

Ne yazık! Doğmuyoruz şimdi o topraklarda!

Yahya Kemal'in, üzerinde artık doğmadığımıza hayıflandığı topraklar, belki bir anlamda, Osmanlı İmparatorluğu'nun yitirilmiş toprakları; fakat şiirde belirtilmek istenen asıl anlamıyla, "Bu geniş ülkede, binlerce lâtif illerde, cedlerimizin bir yerde kökleşerek havaya resmini çizmiş oldukları mânevi varlık"tır... Yahya Kemal, "Koca Mustafapaşa" şiirinde, bu "mânevi varlık"ın şimdi sadece yoksul semtlerde duyumsandığını anlatır. Çünkü orada "Türkün asûde mizaciyle Bizansın kederi karışarak bu yeri mağfiret (bağışlamak) iklimi edinmiş"tir. Çünkü "kuru ekmekle bayat peyniri lezzetle yiyen", çeşmeden her su içerken: "Şükür Allaha" diyen insanlar yaşamaktadır orada. Ve bu insanlar "biraz ahşapla, biraz kerpiçten", yani "birkaç hiç" ten "bu güzellikleri yapabilmiş"tir...

Yahya Kemal'de din kavramı, ulusu birleştiren kültürel bir kavramdır. Nitekim birinin inançsızlığı ile ötekinin inançlılığının sonucu olarak gördüğü aydın ve halk kopukluğunu "Atik-Valdeden İnen Sokakta" adlı şiirinde şu dizelerle anlatır:

Tenha sokakta kaldım oruçsuz ve neş'esiz.
Yurdun bu iftarından uzak kalmanın gamı
Hadsiz yaşattı ruhuma bir gurbet akşamı...

Fransa'da Siyasal Bilimler Okulu'nda öğrenim gördükten sonra 1912'de (27 yaşında) ülkesine dönen Yahya Kemal, üniversitede (Darülfünun) öğretim görevlisi olmuştu. Bu sırada Ziya Gökalp de aynı yerde öğretim görevlisiydi (ve zaten Yahya Kemal'in öğretmenliği Gökalp'in aracılığı ile gerçekleşmişti). Türklüğün kökeni, ulusal kültür vb. konularda Gökalp'ten farklı düşünen Yahya Kemal'e göre:

"Türkçemizin, mimarimizin, musikimizin, güzel hat sanatının şehir dekorlarımızın ve diğer büyük küçük bütün sanatlarımızın vasıl oldukları terakki, en çok Rum Selçukluluğu Anadolu'ya yerleştikten sonra ve Osmanlı asırlarında vücut bulmuş, bu muazzam terkip, Rumeli ve İstanbul anavatanla yekpare bir kütle olduktan sonra, hasılı yeni vatan, yeni şeraiti içinde milliyetimize yeni bir şekil verdikten sonra meydana gelmiştir." *

Yahya Kemal'in görüşleri, hiç kuşkusuz ki, tartışma konusudur. Fakat önemli olan, genç bir sanatçı ve kültür adamı olarak onun daha yüzyıl başlarında, ulusal varlık, ulusal kültür kavramları üzerinde düşünme gereksinimi duyması ve bu alandaki bulgularını şiirlerinde de yansıtabilmesidir. Yahya Kemal'in aruz kalıplan ve konuşulan Türkçe arasında, çok iyi tanıdığı modern Batı şiirinin söyleyiş tatları, renkleri ve duyarlığını da katarak yarattığı sentez, çağdaş Türk şiir dili ve duyarlığının oluşumunda, o dönemin hiçbir şairiyle karşılaştırılamayacak ölçüde büyük bir adımdı. Yahya Kemal'in başarısının, daha sonraki bütün Cumhuriyet dönemi şiirimizde de ancak Nâzım Hikmet'in başarısıyla karşılaştırılabileceğini düşünüyorum.

Günümüzün genç şair ve yazarı, yine köksüz bir ortamda filiz vermeye çabalamaktadır. Yahya Kemal'in kaygıları ve belli bir senteze ulaştırdığı bulguları, her zaman canlı bir tartışma konusu olabilecekken, sanki çoktan edebiyat tarihinin artık üzerinde fazla düşünülmesi gerekmeyen bir konusu olmuş gibidir. Nâzım Hikmet'in, Bedrettin Destanı ve İnsan Manzaraları adlı yapıtları başta gelmek üzere, özde ve biçimde yarattığı sentezler devrimci yenilikler, ya üzerlerinde fazlaca düşünülmeden yüzeysel öykünmelere konu olmakta, ya sanki günümüz edebiyat ortamının dışında gibi durmaktadır. Günümüz şiirine genelde baktığımızda, ulusal ve evrensel öğeleri kaynaştıracak büyük sentez

çabaları yerine, ya körü körüne Batı vb. öykünmeciliğinin, ya halk şiiri öğelerine ya da Divan şiiri seslerine öykünmelerin belli başlı modalar olma eğilimi taşıdığını görüyoruz.

Şiirde gözlemlediğimizin, sanatın, kültürün, ve siyasal yaşamın bütün alanları için söz konusu olduğunu düşünüyorum. Toplumun her alanında kuşakların birbirinden kopukluğunu, köksüzlüğü, sanki ulusal bir hastalık gibi yaşamaktayız. Geçmişi hiç bilmeden ya da yüzeysel bilgilerle yadsımak, gelecek konusunda ciddi bir kaygı taşımamak, bugünü ise günübirlik öykünmecilikle idare etmek...

(*) Bkz. N. S. Banarlı, "Resimli Türk Edebiyatı Tarihi"

ATAOL BEHRAMOĞLU

Bilim ve Sanat, Temmuz 1981

SEVGİNİN ALTINDA GERÇEK

Edebiyat öğretmenlerinden Salim Rıza'yı sürekli Yahya.Kemal'in yanında görenler, onu, «Yahya Kemalcı» sanmışlardır. Oysa yakınları çok iyi bilirlerdi ki, Salim Rıza, koyu bir «Fikretçl» idi. Üstadı kırmamak için de yanında iken pek Fikret'in adını anmazdı. Bir gün Salim Rıza'ya sordum:

«Sana Fikretcl derler doğru mu?»

«Doğru», dedi. «Ben Yahya Kemal'i gücendirmemek için yanında Fikret'ten söz etmezdim.»

Edebiyatta, sağları darıltmamak ¡çin bazan ölülerin adı anılmaz.

Yusuf Ziya Ortaç sorar, «Fikret olmasaydı neler olmazdı biliyor musunuz?» Sonra sorusunu kendi yanıtlar: «Bir tanesini söyliyeylm: Yahya Kemal olmazdı.»

Biz de, aruza yatkın o yalın Türkçesiyle Yahya Kemal, Fikret'e bağımlıdır dersek çok ileri mi gitmiş oluruz? Fikret, «Bir bomba... Bir duman...» gibi kesik kesik sözleri aruzun kalıplarına oturturken ardından Yahya Kemal'in geleceğini biliyor muydu?

Salim Rıza'nın Yahya Kemal üstüne çok anıları vardır. Ancak sırası düşerse bunları inbikten süzer gibi damla damla aktarır. Herkes bilir ki Yahya Kemal, bir boğaz değil, bir yemek düşkünüdür. Diyelim ki, dostları ile oturmuş yaygın bir sofradadır. Ortaya üç lüfer gelmiştir, hemen en irisini tabağına alır ve ötekilere döner: «Hadi alın çocuklar yiyin!..» En

irisini üstad almış, gerideki beş kişiye iki lüfer kalmıştır, nesini alacaklar? Şiş kebabı için de böyledir, enginar ¡çin de böyle... Bir gün İsmail Habip dayanamamış. «Sen gelenin yarısını tabağına doldurdun, bize ne kaldı ki?» demiş. Üstadda tıs yok!

Salim Rıza'ya «sofranın parasını kim verirdi?» diye sordum

«Ortaklaşa pay ederdik, öderdik» dedi. Şiir sömürücüsü Yahya Kemal, sofra sömürücüsü de olmuyor mu? Gerçeği, yalanı Salim Rize'nin omuzundadır.

1944 ara seçimlerinde Yahya Kemal'i parti İstanbul'dan aday gösteriyor. Yalnız iki aday vardır, biri Yahya'Kemal, öteki Hakkı Tarık Us... İstanbul'un parti seçmenleri ikisinden birini seçecektir. Yahya Kemal, ne de olsa biraz heyecanlıdır. Sonuçta birkaç oy fazlası ile Yahya Kemal kazanır. Çok sevinçlidir. Hemen bir beyit düzer ve sofrada dostlarına okur.

(.....)

Talihin cilvesi bir hayli garip oldu bana
Hakkı Tarık bile âlemde rakip oldu bana
(.....)

«Yalnız çok korkaktı üstad» dedi, Salim Rıza. «Bu beyti söyledi ama, partidekilerin kulağına gideceğinden ödü koptu. Çok yakını olan birine, bunu ben söylemiş olmayım sen söylemiş ol, dedi.» Şöyle düzeltiyor:

(.....)

Talihin cilvesi bir hayli garip oldu sana
Hakkı Tarık bile âlemde rakip oldu sana
(.....)

Salim Rıza'ya sordum: «irticalen (doğaçtan) mi söylerdi beyitleri?»

«Sanmam, önceden bir yerlerde karalar, sonra masada, sanki, içinden gelmişçesine, irticalen söyler gibi mırıldanırdı.»

«Yutar mıydınız?»

Kendini gülmekten allamodı:

«Katlanırdık.»

Bir şairin noterlik alması üzerine, kendini ona çatmaktan alamamış, gene içinden geliyormuş gibi bir beyit mırıldanmış:

(.....)

İdmanlı dalkavuklara döktürdü hayli ter
Hepsinden üstün oldu bizim dalkavuk noter

(.....)

Üstad sofralarında dalkavukluktan yakınmamak olmaz, ancak bulunmayanlar çekiştirilir; noter o gün sofrada yoktur. Suçu da Mehmet Akifcl olması... Dalkavukluk kötüdür.

Falih Rıfkı Atay anlatır: «Ben yere kapanarak Atatürk'ün ayağını öpen tek adam hatırlarım- Yahya Kemal! Bursa'da ilk rastlayışında öpmüştür. Acaba Anadolu'ya gitmek üzere kendisine yollanan para ile, Eskişehir bozgunu üzerine paniğe uğrayarak, Bulgaristan'a gitmiş olduğunu unutturmak için miydi?»

Falih Rıfkı da, üstadı sevenler arasındaydı. Sevgi, sırası düştüğünde gerçeklerin söylenmesini engellemiyor.

MEHMED KEMAL

Taha Toros Arşivi, 001505958006

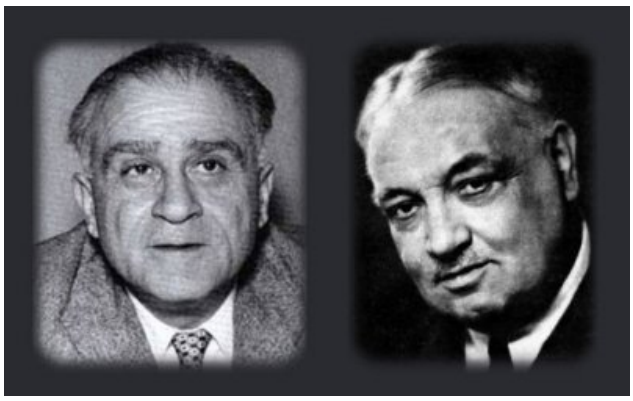

TANPINAR'A GÖRE YAHYA KEMAL

Şimdi her ikisi de o çok sevdikleri Boğaz'da, Rumelihisarı mezarlığında, yanyana, sonu gelmiyen bir sohbete dalmış gibiler. İkisinin üzerinde de mevsimine göre, vefalı ellerin bıraktığı güller, karanfiller, krizantemler görülür.

Yahya Kemal'i örten mermerlerin üzerinde şu dörtlük vardır:

"Ölüm asude bahar ülkesidir bir rinde.
Gönlü her yerde bohurdan gibi yıllarca tüter,
Ve serin serviler altında kalan kabrinde
Her seher bir gül açar her gece bir bülbül öter"

Tanpınar'ı örten mermerlerin üzerinde de şu dörtlük okunuyor:

"Ne içindeyim zamanın,
Ne de büsbütün dışında;
Yekpare, geniş bir anın
Parçalanmaz akışında."

Bu iki dörtlük iki ayrı teknik ve estetik görüş içinde her birinin mizacını, hayat felsefesini, dolayısiyle onların birbirlerine yakın ve uzak taraflarını yansıtır.

Sonsuzluğa açılan bir pencere gibi, Tanpınar'ın şiirinde ömür sınırını aşan bir zaman kavramı; Yahya Kemal'in şiirinde ise ölümü hayat sınırları içine alan bir görüş vardır. İkisi de, bir bakıma, ruhun ölümsüzlüğü çizgisi üzerinde birleşirler. Yahya Kemal'in panteizme kayan bu görüşüne karşılık, Tanpınar'da «Stoikler» e yakın bir kâinat görüşü sezilir. İkisi arasında mizaç ve çocukluk yıllarının içinde

geçtiği aile ve çevre değişikliğinden gelen bu ayrılık, iki şairin şiir anlayışı üzerinde önemli rol oynar.

Nitekim Batı kültürü ile yoğrulmuş bu iki fikir ve sanat adamının milli kültürümüz karşısındaki durumları da farklıdır: Yahya Kemal daha ziyade İran - Türk şiirinin beslendiği mistik bir idealizme; Tanpınar ise Türk mantık ve ahlâkçılığından (Babası «Kadı» idi) Batılı bir akılcılığa doğru yönelir.

Yahya Kemal aile topraklarının millî sınırlarımız dışında kaldığı o felâketli Balkan harbi sıralarında henüz en heyecanlı, en ateşli gençlik çağındadır. Bununla beraber, Tanpınar'ın dikkat ettiği gibi, gerek nesrinde, gerek şiirinde bu temaya pek az değinir. Mizacının sığındığı şiir ikliminde bunun yerini bir «tarih ve fetih» temasının aldığı görülür. «Akıncılar» ı, «Mohaç Türküsü» nü, «Gedik Paşa'ya Gazel» i ve daha sonra «Selimname» yi yazar.

Çocukluğunun bir kısmını sonradan kaybedilen vatan topraklarında geçiren Tanpınar ise, daha ziyade millî hayatı bir şuur bütünlüğü ile sınırlandırır. «Beş Şehir»i, Erzurum'u, Konya'yı, Bursa'yı, İstanbul'u ve Ankara'yı yazar.

Yahya Kemal eski zaferlerin, eski akıncıların ruhunu dile getirirken, Tanpınar zaman içinde bir hayat düzeni kuran fikir, duygu ve zevk unsurlarının terkibini araştırır.

*****

Yahya Kemal ile Tanpınar arasındaki şiir dostluğu bütün edebiyat âlemi için bilinen bir şeydir. Bir çokları için Tanpınar, Yahya Kemal'in bayrağı altında yürüyen bir şairdir. Tanpınar'ın Darülfünunda Yahya Kemal'in talebesi olduğu, onun konuşmalarında ve yakınlığında kendi kozasını örmek için sıcak bir ortam bulduğu bir gerçektir. Buna rağmen, daha talebe iken aralarında başlayan bir dostluk, yıllar yılı, sökülmez bir dikiş halini aldığı halde şiir anlayışı bakımından aralarında gitgide büyüyen bir mesafe vardır.

Bir çoklarının zannettiği gibi Tanpınar kendi sanatını ona borçlu değildir. Batı edebiyatını, özellikle Fransız şiirini üstadı tanımadan evvel tanımaya başlamıştı. Yahya Kemal hocası olmasa bile o yine kendi şairlerini keşfetmekten geri kalmayacaktı. Tanpınar'ın Yahya Kemal'e borçlu

olduğu şey, kişiliğinin oluştuğu çıraklık yıllarını gerçek bir sanat ustası yanında geçirmiş olmasıdır. Kaldıki o senelerde Yahya Kemal hem şiirleriyle, hem sohbetleriyle etrafını büyüleyen bir insandı. Mütareke yıllarına raslayan Darülfünundaki dersleri dışında ve «Dergâh» dergisi çevresinde yükselen bir gençlik vardı. Tanpınar işte bu kuşakla birlikte yükselen bir şairdir. Vefası, terbiyesi ve gerçek sanat aşkıyle Tanpınar, ömrü boyunca onu kendine bir üstad olarak ilân etmekten geri kalmamıştır.

*****

Daha her ikisinin sağlığında Tanpınar'la Yahya Kemal arasındaki şiir dostluğu çözümlenmesi gereken bir problem olmuştur. Tanpınar'ı Yahya Kemal'e yakınlaştıran fikir ve görüş bağları nelerdir? Onu üstaddan ayıran, hatta uzaklaştıran görüş ayrılıkları nelerdir? Bugün bu soruların karşılığını Tanpınar'ın «Yahya Kemal» adlı kitabında buluyoruz (1). Bu kitap Tanpınar'ın ölümüne yakın günlerde bitirmeye uğraştığı, fakat ölümüyle müsveddelerini gözden geçirmek fırsatını bulamadığı notlarıdır. Gerçi o, kitabın önsözünde: «Bu kitap Yahya Kemal'in sağlığında yazılmış makalelerin genişletilmiş şeklidir.» diyor, ama kitap bu ölçünün çok dışındadır. Daha doğrusu kitabın yazılmasında iki amaç güdülmüştür.

Tanpınar üstadın son yıllarında eski şiir dilini kullanarak, eski şiirin türlerine dayanarak yazdığı veya yayınladığı şiirlerden sonra bir tedirginlik içindedir. Bu şiirler hiç de «Şerefâbad» yahut «Mahurdan Gazel» de gördüğümüz «Neo-klasik» anlayışta bir estetiğe bağlı değildir; sadece «eski» ye bağlıdır. Hele «Eski Şiirin Rüzgârıyla» dediği şiirlerle «Kendi Gök Kubbemiz» adı altında toplanan şiirler arasındaki açıklık daha da derindir. Tanpınar'ı tedirgin eden de üstadın eserleri arasındaki bu bölünmedir.

Bizzat Tanpınar kitabında şöyle diyor: «Ona sevgimden bir türbe yapmak için yazılmış yazılarımı bir araya topladığım zaman bu ayrılığın farkına vardım ve Yahya Kemal'in gazelleriyle öbür eserlerinin arasında zannedildiğinden çok büyük bağlar bulunduğunu, her iki eserin bir bütün yaptığını gördüm.» diyor. Kendi itirafiyle, Tanpınar, yıllarca Yahya Kemal'i «kendi şiir anlayışı zaviyesinden» görmüş, eski yazdıklarında onu bu görüş içinde ele almıştır. Şimdi o bu «sakat» görüşü düzeltmek, «iki dili — kendi getirdiği ile eski şiirlerimizin dilini — bu kadar mükemmellikle kullanan bu şairi, bu ikiliğin yarattığı ayrılığın üstünde ve

bir bütün olarak mütalea etmek» zorunluğunu duymaktadır. Kitabın yazılmasındaki amaçlardan biri budur. Tanpınar bu kitapta Eflâtun'un Sokrat'ı izlemesi gibi adım adım onu bize büyük çizgileriyle vermiş, geniş bir araştırma içinde onun kendi görüşüne göre bir «portre» sini meydana getirmiştir.

Kitap Yahya Kemal'in kişiliği etrafında eski ve yeni edebiyatımıza ışık tutmaktadır. Tanpınar ilk önce Yahya Kemal'in Darülfünundaki kürsü yıllarını, büyük savaştan sonraki mütareke ve işgâl zamanlarının fikir hareketlerini, «Dergâh» a ait anılarını canlandırmakla başlıyor. Üstadın biyografisine, yazılarına ve bazı anılarına dayanarak şiirinin geliştiği Paris yıllarını, o zamanki fikir ve sanat akımlarını, Yahya Kemal'de etkisi görülen Fransız şairlerini anlatıyor. Meşrutiyetten sonra İstanbul'a döndüğü zaman karşılaştığı çevreyi, o zamanki fikir ve sanat hayatını, çağdaşlarını, özellikle Ziya Gökalp'i inceliyor. Edebiyat-ı Cedide ve Tanzimat şairlerini yokluyor ve nihayet Yahya Kemal'deki etkilerini araştırmak yönünden eski edebiyatın bir tahlilini yapıyor. Kitabın son cümlesi şöyledir: «Ses şairinin Hâmid'e ve Fikret'e olan borcu eskiye olan borcunun yanın da hemen hemen bir hiçtir.» Halbuki Tanpınar, Tanzimattan, Edebiyat-ı Cedideden gelen çizgi üzerindedir.

*****

Tanpınar'a göre Yahya Kemal, «Şiiri bir zekâ işinden ziyade bir kalb işi telâkki etmekle, halk (konuşma) dilinde mevcut ifade güzelliklerini şiirin büyük kaynağı addetmekle, umumîyi aramasiyle ve nihayet ilhamı kabul eylemesiyle, teknikte o kadar yaklaştığı Saf Şiir estetiğinden, zannedildiğinden çok fazla uzaklaşmıştır»

Halbuki «Açık Deniz» şairi Saf Şiir etrafındaki münakaşaları «başından itibaren» benimsemiş: Baudelaire'in Mallarmé ve Valéry'nin, Abbé Brémond'un nazariyelerinden kendisine, dilin imkânlarına ve şairin bu imkânları yakalama kudretine dayanan bir estetik yapmıştı. Hiç değilse Tanpınar kendi kozasını ördüğü çıraklık yıllarında onu böyle anlıyor,«muhteva (kapsam) ile şekli birbirinden ayırmıyor, müzikaliteyi şiirde üstün vasıf görüyor, mükemmeliyet dediğimiz şeyi hepsinin üstünde tutuyor» diye kabul ediyordu. Çünkü son zamanlara gelinceye kadar «eserle hiç bir zıdlık göstermeyen bu tercihler, araya koyduğu büyük nüansları bile kendiliğinden siliyordu.» Sonradan onun «eski» üzerindeki ısrarını Tanpınar, tarih ve kültür hakkındaki fikirleriyle bağıntılı buluyor. Ama ne olursa olsun, bu kitapta Yahya Kemal'i

bütünü ile ortaya koyan Tanpınar böylece, üstaddan ne kadar uzaklaştığını da belirtmiş oluyor. Kitabın yazılmasındaki başka bir amaç da, şüphesiz, budur.

*****

Şimdi her ikisi de o çok sevdikleri Boğaz'da, Rumelihisarı mezarlığında, yanyana, sonu gelmeyen bir sohbete dalmış gibiler. Gönlümüzden taşan sevgi, hayranlık demetlerini üstlerini örten mermerlere bırakalım.

(1) Ahmet Hamdi Tanpınar: YAHYA KEMAL, «Yahya Kemal'i Sevenler Cemiyeti» yayınlarından, N. 2, 1963, İstanbul.

AHMET KUTSİ TECER

Cumhuriyet Gazetesi, 24 Ocak 1965

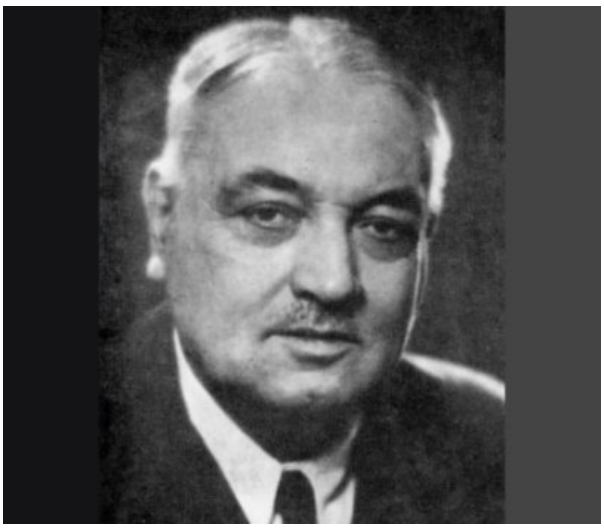

YAHYA KEMAL BEYATLI

Kırk yedi yıl geçti aradan. İstanbul'da bir dergi çıkıyordu. Adı Rübab. Penbe kâğıda basılırdı. Eni dar, boyu uzun bir dergi. Yeni bir sanat kuşağının bayrağıydı o:

Ayaklarımda çarıklar, elimde bir değnek,
Sükûn içinde yürürdüm semayı dinliyerek...

Halit Fahri Ozansoy, arûzu bu güzel Türkçe ile konuşturuyordu o zaman...

Ötede, Selanik'te çıkan Genç Kalemler vardı: Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Ali Canip Türkçenin kurtuluş kavgasını yapıyordular.

Yahya Kemal'in sesini, edebiyat dünyamız, kimi bütün, kimi yarım bir kaç mısrağla bu kımıldanışlardan sonra duymaya başladı:

Mermerde nâşı hareli bir tülle örtülü,
Biblos ilâhı genç Adonis bekliyor ölü
Piyâle - Kerleri üryan omuzlarında sebû,
Alınlarında da çepçevre gülden efserler,
Yayar bu mahfile âsâbı gevşeten bir bû,
Ve gözleriyle derinden bakar, gülümserler!

Türkçeyi arûz ile en güzel dile getiren büyük şairimiz, başlangıçta: Çıplak yerine üryan, testi yerine sebû, taç yerine efser, koku yerine bû kelimelerini kullanan şairdi!

Onun güzel, tatlı, unutulmaz şairliğinden hiçbir şey eksiltmiyecek olan bu doğruyu söyliyelim: Yahya Kemal, hecenin beş şairinden sonra Türkçecidir.

Tanışmamız Türk Ocağında olmuştu: Şiiri, onu dinledikçe daha iyi anlamaya başladık. Kuvvetli adamdı: Kafasiyle, kalbiyle, sesiyle, midesiyle!

Şiirimize, yalnız yazışta değil, okuyuşta da yeni bir ses getirmiştir.

İsterse dünyanın en sevimli insanı olurdu. Ama bunu istemesi için sizden istemiyeceği şey yoktu. En azı kendisine tapmanızdı!

Eğer onun bu yaman bencilliğini sezer ve biraz izzeti nefis tepkisi gösterirseniz dost olmanıza imkân kalmazdı artık.

Yahya Kemal'i memnun etmek mi?... Bu, yalnız kendisini beğenmekle olmazdı. Başkalarını da beğenmiyecektiniz. Hem de şöyle böyle başkalarını değil, Ahmet Haşim'i bile... Mehmet Akif'i bile... Tevfik Fikret'i bile... Abdülhak Hâmid'i bile!

Mizah edebiyatımızın en ince şairi, efendi insan Halil Nihat Boztepe ile darılmışlardı. Niçin mi?... Bir Ankara yolculuğunda, edebiyatımızdan konuşurken Boztepe:

—Ne büyük şairdir Fikret! dediği için...

Yahya Kemal'in ilk şiiri İrtika mecmuasında çıkmıştır. O zaman on sekiz yaşındaydı:

Ey şehriyar-ı âtıfet-âsar-ı muhterem,
Ey tâcdâr-ı mâdelet-efkâr-ı zülkerem,
Şensin o padişâh-ı dil âgâh-ı pür himem.
Kim vasf-ı hazretinde senin her ne söylesem,
Ahrâdır ey halife-i pür lûtuf-u mâdelet!

Bu mısralarla gönüllerdeki yeri ve adaleti övülen padişah İkinci Abdülhamit'tir!

Yahya Kemal, elbet talihli insandı: Çocuk yaşında Paris'e gitti. Fransızcayı, Fransızcanın vatanında öğrendi. Ünlü tarihçi Albert

Sorel'den hem feyz aldı, hem zevk. Sanat akımlarının deltası Quartier Lâtin'de yaşadı. Cafe Vachette'de Jean Moreas'la dostluk etti... Sonra, yurda dönünce, günün politikacıları onu oturtacak makam aradılar: Profesör oldu, ilmî rütbelerin en şereflisi... Mebus oldu, millî rütbelerin en büyüğü... Elçi oldu, siyasî rütbelerin en keyiflisi... Ve nihayet şiirden anlayan ve anlamıyan, bütün aydınların ve yarı aydınların gönül tahtına oturdu...

Ama Yahya Kemal memnun olmadı! Çünkü o gönül tahtlarında başkaları da vardı!

Sakın bu satırları okurken, içinizden kötü düşünceler geçmesin. Yahya Kemal, bütün kıskançlıkların üstündedir. Kaldı ki, o şiirleri yazan adam kıskanılmaz, onunla övünülür...

Ben de Yahya Kemal ile övünen biriyim. Gün geçmez ki, bir müslüman mahallesinde dolaşırken, Üsküdar pencerelerinde akşamı seyrederken, Emirgân kıyılarında dinlenirken onun büyük hâtırası, içimden mısra mısra geçmesin. Kadeh elde, onu anarız, güz yaprakları bahçelerde hışırdarken onu anarız, hele ölüm karşısında, o sonsuz karanlık önünde onu ne kadar, ne kadar, ne kadar anarız:

Artık demir almak günü gelmişse zamandan,
Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan...

Hangi İstanbullu vardır ki, Bebek kıyılarında dolaşırken dudaklarına onun sesi gelmesin:

Günlerce ne gördüm, ne de bir kimseye sordum,
«Yârab, hele kalb ağrılarım durdu» diyordum.
His var mı bu âlemde nekahet gibi tatlı?
Gönlüm bu sevincin heyecaniyle kanatlı
Bir taze bahar âlemi seyretti felekte,
Mevsim mütehayyil, vakit akşamdı Bebekte.
Akşam, lekesiz, sâf, iyi bir yüz gibi akşam!

Ama yine tekrar edeyim: Şiirlerini ne kadar severseniz seviniz, Yahya Kemal'i, her gün ona izzet-i nefsinizden, benliğinizden bir ziyafet çekmedikçe sevemezdiniz!

Dostluk, arkadaşlık, vefa, saygı, bütün bu güzel duyguları, ödememek

şartiyle hep sizden isterdi.

Bir gün, Abdullah Efendi lokantasında öğle üstü masama gelmek lûtfunda bulundu. Sevinerek ayağa kalktım, yerimi verdim ve ben karşısına oturdum.

— Ne lâtif adamsın Yusuf Ziya, diye iltifat etti. Pek keyifli bir yemek yiyorduk.

— Yahya Kemal'ciğim, dedim, dikkat ediyorum, senin mısralarında kelime yok... Yüzüme merakla baktı.

— Kelimeler, dedim, mısraın potasında eriyor, bir bütün oluyor ... Artık o bütünü kırmadan, zedelemeden bir nokta bile çıkaramazsın...

Pek sevindi, pek... Burada tekrarlıyamıyacağım kadar güzel sözlerle sevindi.

Ama, sofradan dargın kalktık. Neden mi?... Sadece karşısındakine insan saygısı göstermeyişinden:

Yemek sonunda, masaya küçük bir bakır tas getirtmiş ve ağzından çıkardığı takma dişleri karşımda yıkamaya başlamıştı. Suların üstünde yemek kırıntıları yüzüyordu. Midem burkularak koptu sandım. Belki biraz hırçın:

— Yahya Kemal, bunu yapmaya hakkın yok, dedim... Mağrur ve öfkeli haykırdı:

— Bir daha benimle oturmazsın... Ben de ayni sesle bağırdım:

— Benimle oturan sensin!.. Kalktı, gitti, darıldık.

Yalnız bana mı?. Halit Fahri'ye, bir gün sormuş:

— Ne iş yapıyorsun?

— Edebiyat hocasıyım...

— Maaşın?

— Seksen lira... Hakaretle gülmüş:

— Oooh, bedavadan milletin seksen lirasını alıyorsun!

Yahya Kemal bunu söylediği zaman milletin binlerce lirasını alan bir elçi idi!

İbrahim Alâettin Gövsa gibi, karınca incitmez bir adam, onun çirkin bir tecavüzüne uğramış, ama şu müthiş mısralarla da damgalamıştı:

Şairim der de tufeyli yaşatır gövdesini,
Dayanıp köhne Nedim artığı üç, beş satıra!
Senelerdenberidir aynı sakız, aynı geviş,
Seneler var ki doğursun diye baktık katıra!

Onun ölümü ile büyük bir şair, küçük bir insan kaybettik... Eyvaaah, artık mavi Boğaz, artık Türk Üsküdar, artık müslüman Kocamustafapaşa, artık edebiyatımız Yahya Kemalsizdir!

YUSUF ZİYA ORTAÇ

Portreler, S. 137 – 141

Yahyâ Kemal Beyatlı (solda) I. Dünya Savaşı yıllarında iki arkadaşıyle beraber.

YAHYÂ KEMAL'E DAİR

İTRÎ'nin notayla, Sinan'ın taşla yaptığını kelime ile yapan insana Yahyâ Kemal derler.

Yahyâ Kemal, birçok büyük şairlere ilham kaynağı olmuş olan iki devrin nostalji içinde ömrünü tüketmiş ve şiirini örmüş adamdır. Zaman içinde nostalji, mekân içinde nostalji: Ya bugünün burukluğu ve çoraklığı içinde eski akın ve fetih günlerinin, ya da uzak gurbetlerde tarih ve tabiat İstanbul'unun özlemi.

Bu iki dinmez özlemi yüzünden Yahyâ Kemal'i gerilerde kalmış eski bir kıymet sanıp bir kenarda unutmak isteyenler olabilir. Onlara verilecek en güzel ders, Yahyâ Kemal'in Zıyâ Gökalp'a verdiği cevaptadır:

Ziyâ Gökalp, bir gün yarı şaka:

Harabisin harabati değilsin,
Gözün mazidedir âti değildin.
Diyecek olmuş da,

Yahyâ Kemal cevabı yapıştırmıştı:

Ne harâbî ne harabatiyim,
Kökü mazide olan âtiyim.

Yahyâ Kemal, bizde Avrupai edebiyat başlayalı âdet olduğu şekilde Batı'yı taklit ve meşketmeyi yeter görmeyip, ondan örnek alarak, onun yozlaştıkça nelere başvurduğunu tesbit edip bunu bizim edebiyatımıza da tatbik etmesini bilerek edebiyatımıza Batı yaratıcılığım getirebilmiş ustadır. Yahyâ Kemal'in en alaturka görünen sanat tarafı, böylece en

Garplı tarafıdır; ilk gazelini Fransa'da yazmıştır: Fransız dilinin ve zevkinin buhrana düştüğü bir zamanda, Versay devrinin klasik dilini ve zevkini tekrar yaşatmak, işe o kökten başlamak isteyen Fransız üstadlarından örnek alarak, Türkiye'de özentiden uzak, hem gerilikten hem züppelikten sıyrılmış sayılacak bir neoklasizm yaratmak istemiş ve böylece Lâle devrine inerek oradan ses vermeye başlamıştır.

Yahyâ Kemal, Dîvân Edebiyatı ile aramızda atılmış köprüleri yeniden kuran ve Dîvân'dan günümüze kalmayı haketmiş değerleri bu günün şiirine taşıyan ve aşılayan büyük şairdir.

Yahyâ Kemal, musikisi, mimarîsi ve şiiri ile Osmanlı medeniyetinin şairidir. Bâkî, Nâilî ve Nedîm divanları dahi o medeniyetin birer malzemesi, birer mamûlüdür. Osmanlı medeniyeti ancak Yahyâ Kemal'de ifadesini ve izahını bulmuştur.

Tarihi, Osmanlı tarihini, sanatının inbiğinden süzerek bize bir iksir gibi sunan odur:

«Her yaz şimâle doğru asırlarca bir koşu»

Osmanlı haşmet devri akınlarının,

«Akdeniz ufkunu bir tâze duman gölgeliyor
Elli kalyonlu Donanmay-ı Hümâyun geliyor»

Osmanlı haşmet devri denizciliğinin birer levhasıdır.

Bir gün Yahyâ Kemal, Ankara'daki mebusluk günlerinde çok ve girift gazel yazdığı için bir dergide «Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bir Osmanlı mebusu» diye ona çatmıştım. Üstad çok alıngandı, çok tahammülsüzdü. Uzunca bir küskünlük devresinden sonra beni bir pastanede yakalamış ve şöyle demişti:

— Bana Osmanlı mebusu demişsin, hayatımda uğradığım iftiraların en insaflısı! Gel, bütün Türk tarihini, iki şair aramızda taksim edelim: Sen, Eti ve Sümer Behçet Kemal ol, ben de Selçuk ve Osmanlı Yahyâ Kemal! ve anlatmaya koyulmuştu:

— «Ben Jöntürk olarak Paris'e kaçtım; her, Jöntürk şöyle düşünürdü: Biz bir avuç aşiretten bir koca devlet çıkardıktan sonra çok barbarlıklar

etmişiz; şimdi Garba uymamız ve yaranmamız için Fransa'yı meşk etmemiz gerek!... Sonra düşünceye geçtim: Fransız'a hayran olmakta haklıyız. Neden? Çünkü, tarihi var, sanatı var, medeniyeti var, yuğrulmuş ve şekillenmiş vatanı ve milleti var. Ya bizim?... Mimarîmizi, edebiyatımızı, medeniyetimizi inceledim. Arada Selçuk'u keşfettim. Arkadaşlara da anlatmaya başladım. Osmanlı beyliği kurulmadan çok evvel, Anadolu'ya akın eden Türk boylarından bahsettim. Paris'teki Türkler'in elebaşısı Ahmed Riza Bey benim bu telkinlerimi duyunca kızmış, beni çağırdı, azarladı. Yeni Osmanlılar beni Türk'tür diye içlerine almadılar, yeni Türkler de Osmanlı'dır diye içlerine almıyorlar; benim halim ne olacak?»

— «Dîvân, Arab'ı ve Acem'i meşketti; bu, onun kaderi idi. Tanzimat ve Edebiyat-ı Cedide, Frenk'i meşketti; onun gücü de ancak buna yetiyordu. Dîvân, isterdi ve özenirdi ki, eseri Acem'e benzesin; Edebiyat-ı Cedide, isterdi ve özenirdi ki eseri, Frenk'e benzesin ve şimdikiler istiyor ve özeniyor ki, eserleri, hiç bir şeye benzemesin. Başka olsun!... Fakat bu başka olmak, bu bir şeye benzememek de bir moda ki, başka yerden geliyor!... Halbuki şiir, gerçek şiir, öz şiir, her şeyden evvel bir şeye: Şiire benzemelidir!... Şiirde ahenk ve istif, armoni ve form... Asıl, dil ve edâ... Şiir bir söyleyiştir. Güzel olan, söylenen değil, söyleyiştir. Hayatta söyleyene değil, söyletene bak, ne kadar doğru ise, sanatta da söylenene değil söyleyişe bak düsturu o kadar yerindedir...»

O gün, Türkçe'nin kaynaklarını gözümün önünde araştırmaya çıkan üstad, bir saat içinde Sultan Veledler'den, Yûnus Emre'lerden başlayıp, Nedim'lere, Karacaoğlan'lara kadar beni, tarihimiz ve sanatımız içinde «Türkçe» nin izlerinde gezdirdi... Türk zevki nerelerden kaynağını alıp nasıl benliğini buldu; Orta Asya'dan gelen sel, Anadolu'da nasıl yatağına girdi; Anadolu'daki Türk kültürü ve sanatı nasıl yuğrulup gelişti; biz nasıl biz olduk; bunu bir bilgin şairin ağzından dinlemek bana yeniden şevk ve gurur kazandırdı. Bir daha gördüm ki; Yahyâ Kemal, kendisine bir kâinat yapmış olan adamdır. Dünyasını kurmuş ve içinde yaşıyor. Yahyâ Kemal'ce bir bakış var; memlekete ve dünyaya, sanata ve tarihe, kendi gözüyle, kendi dürbünü ile bakıyor. Olduğu gibi görmekle kalmıyor, niçin böyle olduğunu kestirdiği kadar, nasıl olması gerektiğini belirtiyordu...

Evet, Yahyâ Kemal'in sanatı, tarla tarla gülden birkaç şişe gül yağı çıkarmayı iş edinmiş bir sihirli imbiktir.

İstanbul'un bütün manzara, tarih ve insan güzelliklerini beş - on

mısra'da bizim zevklerimize hazırlayıp sunan odur.

Doğup büyüdüğü şehri çok güzel anlatan büyük şairler çoktur ama, bir şehri taşıyla, toprağıyle, çeşmesi ile, selvisi ile, tarihi ile, tabiatı ile, manzarasıyle, insaniyle; bu kadar içten bilerek, bu kadar kara sevda ile tutkun olarak anlatan bir başka şair yoktur, diyebiliriz.

Batı'nın poem dediği, tek konulu, uzun, gerçek şiiri bizde ilk değilse bile en güzel yazan odur. 50 - 60 sene öncenin «Ses» şiirini hatırlayanlar, Açık Deniz'i, Deniz Türküsü'nü filân hatırlayanlar, bana hemen hak vereceklerdir.

Yahyâ Kemal, halis şiirin (poésie pure' ün) bizde bir, iki gerçek temsilcisinin başında gelir. Namık Kemal, vatan ve hürriyet için, Tevfik Fikret medeniyet ve insaniyet için, Mehmed Emin milliyet, Mehmed Akif diyânet için şiiri harcayıp dururken, halis şiire değer ve önem verip de Türk şiirinin haysiyetini ve seviyesini koruyup kollayanlar arasında Yahyâ Kemal ilk safta yer alır.

Bu demek değil dir ki, Yahyâ Kemal' de fikir kıttır, ideal yoktur. O, fikri şiir içinde eritmesini çok iyi bilir de, sanatı ecir haline sokmamış olur. Yıllardır Türkçe açık - seçik tarifi aranıp duran «milliyet» i, hiç didaktik olmadan, en iyi açıklayıp belirten Yahyâ Kemal'dir:

Kalbim, kanım, dilim ve mizâcımla sîzdenim,
Dünyâ ve âhirette vatandaşlarım benim!

Son yarım asır içinde şiir yazıp da, Yahyâ Kemal'in etkisi altında kalmadığını iddia edenler,

"O mâhiler ki deryâ içredir, deryâyı bilmezler".

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR

Taha Toros Arşivi, 001581920010

Not: Bu e-kitap Şiir Parkı sitesi tarafından ticari olmayan kişisel kullanımınız için yayınlanmakta olup onu bilgisayarınıza indirebilirsiniz ancak kopyalanması, gerçek veya elektronik ortamlarda yayınlanması, dağıtılması, ya da satılması hususu Türkiye Cumhuriyeti yasaları ve uluslararası yasalarla korunmaktadır ve telif hakları temsilcisinin önceden yazılı iznini gerektirir.

www.siirparki.com